

Taide osana rakenteita.
Skenaarioita julkisen taiteen tilasta Turussa vuonna 2030

Riina Kotilainen
Pro gradu -tutkielma
Taidehistoria
Historian, kulttuurin ja taitei-
den tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/Humanistinen tiedekunta

KOTILAINEN, RIINA: Taide osana rakenteita. Skenaarioita julkisen taiteen tilasta Turussa vuonna 2030

Pro gradu -tutkielma, 67 s., 9 liites.

Taidehistoria

Huhtikuu 2018

Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan julkisen taiteen tulevaisuutta Turussa vuonna 2030. Tutkimus yhdistää taidehistoriaa ja tulevaisuudentutkimusta. Lähtökohtana ovat tässä ajassa tunnetut julkisen taiteen hankintamallit, kuten prosenttiperiaate, mutta työssä sivutaan myös muita tänä päivänä tunnettuja hankintatapoja. Työ edustaa soveltavaa taiteentutkimusta ja se on ensimmäinen pro gradu -tutkielma, jossa taiteentutkimukseen yhdistetään tulevaisuudentutkimusta. Tulevaisuudentutkimuksen metodien lisäksi tutkimuksessa sovelletaan tilaa koskevia monitieteisiä teoretisointeja.

Tutkimusaineisto koostuu kyselytutkimuksella kerätystä kvalitatiivisesta aineistosta, josta johdetut keskeiset teemat ja käsitteet muodostavat tulevaisuustaulukon ytimen. Skenaarioiden pohjaksi on valittu neljä toisistaan poikkeavaa tulevaisuuskuva, joista on johdettu skenaariotarinat vuodelle 2030.

Skenaariot esittelevät erilaisia tulevaisuuksia julkiselle taiteelle. Ensimmäisessä skenaariossa julkista taidetta rahoitetaan ainoastaan yksityisen sektorin rahoituksella. Yhteisöllinen julkinen taide -skenaariossa taidetta tuotetaan julkisiin tiloihin yhteisölähtöisesti. Laatutaidetta ammattilaisilta -skenaariossa julkisen taiteen hankkeissa keskiössä ovat ammattilaisuus ja asiantuntijuus. Viimeisessä skenaariossa julkisen taiteen hankkeet eivät työllistä ammattikuvataiteilijoita eivätkä edistä työllistymis- tai toimeentulomahdollisuuksia.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole ennustaa tulevaisuutta, vaan nostaa esiin erilaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä polkuja niiden saavuttamiseksi tai välttämiseksi. Skenaariot voivat parhaassa tapauksessa herättää keskustelua siitä, minkälainen julkisen taiteen tulevaisuudesta Turun kaupungissa halutaan, ja kehittää näkemystä siitä, minkälaisilla valinnoilla ja päätöksillä toivottavaan tulevaisuuteen voidaan päästä.

Asiasanat:

taidehistoria, taiteentutkimus, tulevaisuudentutkimus, soveltava tutkimus, tilateoria, tulevaisuustaulukko, skenaario, julkinen taide, julkinen tila, prosenttiperiaate

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset	2
1.2. Menetelmät ja aineisto sekä tutkimuksen suhde aiempaan tutkimukseen	3
2. JULKISTEN TILOJEN TAIDETTA	7
2.1. Julkisen tilan määritelmä ja tilateorioista	7
2.2. Taide muovaamassa tilaa	10
2.3. Taidetta arkipäivässä	12
3. JULKINEN TAIDE SUOMESSA JA TURUSSA	16
3.1. Julkinen taide ennen ja nyt	16
3.2. Julkinen taide ja prosenttiperiaate Turussa	21
4. JULKISEN TAITEEN TULEVAISUUTTA TUTKIMASSA	25
4.1. Tulevaisuudentutkimus tieteenalana	25
4.2. Tulevaisuustieto ja skenaariot	27
4.3. Tulevaisuustaulukko ja kyselytutkimus	28
5. SKENAARIOT 2030	37
5.1. Taidetta yksityisen sektorin voimin	39
5.2. Yhteisöllinen julkinen taide	43
5.3. Laadutaidetta ammattilaisilta	47
5.4. Julkinen taide taiteilijaa vastaan	51
6. LOPUKSI	55
LÄHDELUETTELO	60
LIITE	

1. JOHDANTO

Yhä useampi suomalainen haluaa taidetta elinympäristöönsä. Suomen Taiteilijaseuran kyselytutkimus kartoitti suomalaisten mielipiteitä julkisesta taiteesta elokuussa 2016¹. Julkisen taiteen kannatus on kasvanut kahdessa vuodessa: uusimman kyselyn mukaan 75 prosenttia suomalaisista haluaa taidetta arkeensa, kun vuonna 2014 prosentti oli 70. Kyselytutkimuksen kohteena oli kymmenen tutkimusaiheen kannalta merkittävintä kaupunkia, joista Turku oli yksi. Tutkimukseen vastanneista turkulaisista (n= 120) 79 prosenttia suhtautuu julkiseen taiteeseen myönteisesti. (Prosenttiperiaate 2016.) Vaikka Turun kaupunginhallitus teki vuonna 2005 päätöksen prosenttiperiaatteen noudattamisesta², siitä ei kuitenkaan ole pidetty täysin kiinni.

Pro gradu -tutkielmani aihe on julkisen taiteen tulevaisuus Turussa vuonna 2030. Kiinnostus julkiseen taiteeseen on leimannut opintojani Humanistisen ammattikorkeakoulun kulttuurituotannon koulutusohjelmasta aina taidehistorian maisteriopintoihin asti. Ammattikorkeakoulussa opinnäytetyöni aiheena oli kaupunkitaide. Kandidaatin tutkielmasani tutkin puolestaan Turun museokeskuksen kokoelmapolitiikkaa ja sitä, millaista kaupunkitilaa erilaiset taidehankinnat luovat. Pro gradu -työssä lähtökohtani aiheeseen on jälleen erilainen, kun tarkastelen julkista taidetta tulevaisuusorientoituneesti. Lähestyn tutkimuskohdettani tulevaisuudentutkimuksen kautta ja yhdistän siihen taiteentutkimukselle perinteisiä käsitteitä ja teemoja. Hyödynnän julkisen taiteen tulevaisuuksien hahmottamisessa tulevaisuudentutkimuksen metodeja. Kiinnostuin tulevaisuudentutkimuksesta opiskeluaikana tehdessäni siitä sivuainekokonaisuuden ja haluan pro gradu -tutkielmasani tarkastella, miten tieteenalan metodit sopivat taiteentutkimukseen. Käytännön näkökulmasta julkinen taide ja sen problematiikka ovat tulleet minulle tutuksi myös nykyisessä työssäni Turun Taiteilijaseurassa, ja käytän työssäni saamaani asiantuntijuuttani muun muassa aineiston tulkinnassa. Keskeisiä taiteentutkimuksen käsitteitä työssäni ovat *julkinen taide* ja *prosenttiperiaate* sekä *julkinen tila*.

Julkisen taiteen määritelmä elää ajassa ja kulttuurissa, mutta perinteisesti siihen yhdistetään kaikille yhteinen ja avoin julkinen tila, joka ideaalissa tapauksessa kohtelee kaikkia samoin ja on kaikille saavutettavissa. Julkiseksi tiloiksi voidaan myös käsittää tilat, joissa

¹ Tutkimus toteutettiin TNS:n Gallup Forum -paneelissa ja siihen vastasi yhteensä 1495 henkilöä. Kokonaistuloksen luottamusväli on +/- 2,5 %. (Prosenttiperiaate 2016.)

² Prosenttiperiaatteella hankittavia taideteoksia koskeva toimintakäytäntö on hyväksytty kulttuurilautakunnassa 18.10.2006 § 13 (5549–2005).

tarjotaan valtion tai kunnan tuottamia julkisia palveluja. Lisäksi se voi kytkeytyä myös mediatilaan tai virtuaaliseen tilaan. (Ruohonen 2010, 81; Eräsaari 2002, 50.) Pro gradu -työssäni julkinen tila kytkeytyy fyysiseen rakennettuun ympäristöön, joka voi olla eri sektoreiden hallinnoimaa tilaa, mutta sivuan tilaa myös sosiaalisena ja henkisenä tilana.

Soveltavan taiteen ja yhteisötaiteen myötä julkiseen taiteeseen sisältyy yhä useammin taiteilijan ja yhteisön välinen vuorovaikutus. Taideteos ei ole enää ympäristöstään irrallaan oleva objekti, vaan sen nähdään olevan aktiivisessa vuorovaikutuksessa sekä ympäristönsä että sen käyttäjien kanssa. (Ruohonen 2010, 75, 90–91; Ruohonen 2013, 21.) Käsittelen pro gradussani julkisena taiteena paikkasidonnaisia³ teoksia, joita voidaan hankkia eri tavoin. Tällä hetkellä tunnetuin julkisen taiteen hankintamalli on prosenttiperiaate⁴, jolla tarkoitetaan, että noin prosentti rakentamisen kustannuksista käytetään taiteeseen. Periaatetta voidaan noudattaa julkisen rakentamisen lisäksi myös yksityisessä sekä korjaus- ja infrastruktuurirakentamisessa. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 4.) Tällä hetkellä prosenttiperiaate on erityisen ajankohtainen, sillä se on yksi Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Hallituksen tavoitteena on laajentaa periaatetta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa myös muille taiteenaloille hyvinvointivaikutusten tukemiseksi. (Valtioneuvoston kanslia 2015, 16.) Käsittelen pro gradu -työssäni prosenttitaidetta kuitenkin pääosin visuaalisen taiteen osalta, vaikka sivuankin myös tapahtumallisia ja yhteisöllisiä taideteoksia.

1.1. Tutkimuskohde ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani aiheena on julkisen taiteen tulevaisuus Turun kaupungissa vuonna 2030. Tutkimukseni aikaperspektiivi on suhteellisen lyhyt – 13 vuotta⁵, sillä nähdäkseni taidekentän rakenteet ja taiteenalojen rajat ovat muutoksessa, josta hyvä esimerkiksi on Juha Sipilän hallitusohjelmassa mainittu prosenttiperiaatteen laajentaminen. Julkisen taiteen kenttä kehittyy tällä hetkellä nopeasti, ja lyhyelläkin aikavälillä toimintaympäristö

³ Paikkasidonnaisella taiteella tarkoitetaan, että teos on tehty ennalta määriteltyyn ja valittuun paikkaan. Siihen liittyy olennaisesti vuorovaikutus taiteilijan, tilaajan, suunnittelijan ja tilan käyttäjän välillä. Ennalta määritelty ja valittu paikka vaikuttaa teoksen merkitysten muodotumiseen. (Ks. esim. Kekäläinen 2008b; Kwon 2004.)

⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman prosenttiperiaatteen edistämistä selvittäneen ohjausryhmän mukaan prosenttiperiaatteesta on tullut yleiskäsite (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 15).

⁵ Toteutin kyselytutkimuksen kesäkuussa 2017.

saattaa muuttua paljon (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 15). Tästä syystä koen, että asettamani aikaperspektiivi on riittävä.

Tutkimusongelmani voi tiivistää seuraaviin tutkimuskysymyksiin. Minkälaisena julkinen taide näyttäytyy Turussa vuonna 2030? Miten, minkälaista ja minkälaisiin tiloihin taidetta tulevaisuudessa hankitaan? Minkälaista julkista tilaa taiteen avulla tulevaisuudessa tuotetaan? Minkälaisina julkisen taiteen hankinnat näyttäytyvät Turussa vuonna 2030? Lisäksi työni tarkoituksena on kokeilla, miten tulevaisuudentutkimuksen metodit sopivat taidekentän ja -hallinnon tutkimukseen.

Lähestyn julkisen taiteen tulevaisuutta ennakoinnin (foresight) kautta eli matkaan nykyhetkestä kohti tulevaisuutta. Lähestymistapa edustaa soveltavaa tulevaisuudentutkimusta, jota voidaan hyödyntää muun muassa päätöksenteossa. (Malaska 2013, 19.) Tarkastelen julkisen taiteen historiaa ja nykytilaa prosenttiperiaatteen toteutumisen kautta, mutta laatimissani skenaarioissa esiin nousee myös muita tapoja hankkia taidetta täydentämään hankintamallien kokonaisuutta. Laadin tulevaisuustaulukkoa⁶ apuna käyttäen neljä toisistaan poikkeavaa skenaariota⁷ julkisen taiteen tilasta Turussa vuonna 2030. Tulevaisuustaulukon lähtökohtana on kyselytutkimuksella kerätty tieto ja nykytilan analyysi. Koska tulevaisuustiedon tuottaminen on sidoksissa aikaan ja kulttuuriin (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 36–37), näkyvät myös vallitsevat arvot ja asenteet sekä uskomukset voimakkaasti pro gradu -työssäni.

1.2. Metodit ja aineisto sekä tutkimuksen suhde aiempaan tutkimukseen

Taidehistoriassa tuotetaan tietoa moninaisista tutkimuskohteista, jotka yleensä sijoittuvat joko menneeseen tai nykyisyyteen riippuen tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Yksi taidehistorian ja taiteentutkimuksen perinteisistä tutkimuskohteista on omankin pro gradu -työni keskiössä oleva rakennettu ympäristö, jota on yleensä tutkittu irrallisena ihmisten elämästä ja tilankäyttäjistä (Saarikangas 2006, 33). Sovellan luvussa kaksi yhteiskuntatieteilijä ja tilateoreetikko Henri Lefebvren klassikkoteosta *The Production of Space (La production de l'espace, 2009)* ja filosofi ja yhteiskuntatieteilijä Michel de Certeau'n teosta

⁶ Tulevaisuustaulukkoa käsitellään tarkemmin luvussa 4.

⁷ Skenaariolla tarkoitetaan johdonmukaisesti etenevää polkua, joka koostuu ajallisesti peräkkäisistä ja mahdollisista tulevaisuuskuvista. Skenaario sisältää kuvauksen toimijoista ja toiminnoista, päätöksenteosta ja sen seurauksista. (Ks. esim. Rubin 2002.)

The Practice of Everyday Life (L'invention du quotidien. Vol. 1, Arts de faire, 1980). Lefebvren ja Certeau'n teorioita on käytetty paljon tilaa ja rakennustaidetta käsittelevissä taidehistorian tutkimuksissa. Lisäksi hyödynnän tilan problematiikan käsittelyssä Kirsi Saarikankaan teosta *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia* (2006). Pohdin julkisen tilan ja taiteen suhdetta: minkälaista julkista tilaa taiteen avulla voidaan luoda ja minkälaisia tehtäviä julkiset taidehankinnat voivat toteuttaa. Sivuan myös julkiseen tilaan sijoitetun taiteen suhdetta arkipäivään. Luvun viisi skenaarioissa käsittelen julkista tilaa abstraktilla tasolla enkä pyri määrittelemään, minkälaisiin fyysisiin tiloihin taidetta tulevaisuudessa sijoitetaan, vaan tilat määrittyvät muun muassa taiteen laadun ja käytettävän asiantuntijuuden kautta.

Tutkimuskirjallisuutta ja erilaisia selvityksiä⁸ julkisesta taiteesta ja prosenttiperiaatteesta löytyy runsaasti. Lisäksi niistä on tehty kandidaatin- ja pro gradu -tutkielmia sekä väitöskirjoja. Tarkastelen kolmannessa luvussa kirjallisuuden pohjalta julkisen taiteen määritelmiä ja taiteelle asetettuja tehtäviä. Käsittelen julkisen taiteen historiaa ja nykytilaa Suomessa ja Turun kaupungissa hyödyntäen myös kyselytutkimukseni tuloksia. Nykytilan analyysissä olen ottanut huomioon myös Turun museokeskuksen kokoelmapoliittisen ohjelman (2011) sekä Turun kaupunkistrategian vuodelle 2029 ja yleiskaavaennusteen vuodelle 2029⁹.

Metodologisen pohjan tutkimukselleni muodostavat tulevaisuudentutkimuksen menetelmät. Luvussa neljä käsittelen tulevaisuudentutkimusta tieteenalana sekä sen historiaa. Esittelen käyttämiäni metodeita ensin yleisellä tasolla ja syvennyn niiden käyttöön käytännössä oman tutkimukseni kautta. Keskeisiä tulevaisuudentutkimuksen käsitteitä ja metodeita pro gradussani ovat tulevaisuustieto, skenaario ja tulevaisuustaulukko.

⁸ Ks. mm. Suomen Taiteilijaseuran kyselytutkimus *Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja* (2016), Cuporen selvitys *Prosenttiperiaatteen toteutuminen ja julkisen taiteen hankintamallit 20 suurimmassa kaupungissa* (2012) ja Opetus- ja kulttuuriministeriön *Taidetta arkeen. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista* (2013).

⁹ Turun kaupunkistrategia 2029 hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 23.6.2014 (Strategiat ja ohjelmat. Turun kaupunki www-sivu. 3.4.2018). Turun kaupunginhallitus tarkasti vuoden 2029 yleiskaavatavoitetta kokouksessaan 22.5.2017 (Turun kaupunginhallitus 22.5.2017, Dno 13278-2012 (611, 065).

Taiteen mahdolliset ja toivottavat tulevaisuudet¹⁰ eivät ole perinteisen taidehistorian tutkimuksen keskiössä, eikä tulevaisuudentutkimuksen metodeja ole hyödynnetty tieteenalalla pro gradu kaltaisissa tutkimuksissa. Molempia tieteenaloja kuitenkin yhdistää vahva tietoisuus aikaperspektiivistä, kun tutkijat tarkastelevat tutkimuskohdettaan omasta ajastaan käsin. Lisäksi niille on yhteistä lineaarisuus ja prosessuaalisuus: aika on perusmuuttuja, joka koostuu erilaisista vuorovaikutuksessa olevista elementeistä. Prosessi ulottuu historiasta nykyhetkeen ja siitä aina tulevaisuuden näkymiin. (Männikkö 2013, 32.) Koen, että tieteenaloille on yhteistä myös luovuuden käyttö sekä tiedon soveltaminen. Nämä piirteet näkyvät myös tutkimukseni viidennessä luvussa, kun esittelen neljä vaihtoehtoista skenaariota prosenttiperiaatteen tulevaisuudesta Turussa vuonna 2030. Skenaariot pohjaavat nykytilan analyysiin ja tutkimusaineistooni: keräsin Delfoi-tyyppisen¹¹ kyselytutkimuksen avulla eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä ja ajatuksia julkisen taiteen mahdollisista ja toivottavista tulevaisuuksista Turussa vuonna 2030. Tutkielmani viimeisessä luvussa esittelen johtopäätöksiä pohjautuen käyttämiini käsitteisiin, metodeihin ja aineiston analyysiin. Pohdin tulevaisuudentutkimuksen metodien soveltamista taiteentutkimukseen ja arvioin oman pro gradu -työni onnistumista sekä esittelen jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Tutkimuksellani on arvoa sekä tieteellisessä että taidepoliittisessa kontekstissa. Tieteen näkökulmasta pro gradu -tutkimuksellani on merkitystä, sillä taiteentutkimuksessa ei ole aiemmin hyödynnetty näin laajasti tulevaisuudentutkimuksen metodeja. Tulevaisuudentutkimusta on kuitenkin käytetty muun muassa alue- ja kaupunkikehittämisen tutkimuksissa ja projekteissa. Lisäksi sitä on hyödynnetty muun muassa kulttuuripolitiikan ja kulttuurintutkimuksessa sekä kansatieteessä, jossa sitä on käytetty pro gradu -tutkielmissa ja väitöskirjoissa (esim. Jussi Lehtonen 2016). Tulevaisuudentutkimuksen keinoja on kuitenkin sovellettu taidetta ja kulttuurihistoriaa sivuavissa hankkeissa: esimerkiksi Turussa on käynnissä parhaillaan uusi Historian museo -hanke, jonka ideoinnissa ja suunnittelussa tulevaisuudentutkimuksen metodeja on hyödynnetty (Turun uusi Historian museo. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen [www-sivu](http://www.sivu). 10.3.2018).

¹⁰ Tulevaisuudentutkimuksen tarkoituksena on tarjota erilaisia perusteltuja näkemyksiä tulevaisuuksista ja niihin johtavista poluista suunnittelun, päätöksenteon ja toiminnan perustaksi (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 25; Rubin 2004).

¹¹ Palaan Delfoi-metodiin tarkemmin luvussa 5.

Tutkimuksestani hyötyvät sekä taiteen kentän ammattilaiset sekä Turun kaupunki, mutta myös muut kaupungit ja kunnat. Skenaarioissa esittelen niitä toimenpiteitä ja kehityskulkuja, jotka johtavat erilaisiin tulevaisuuksiin. Huomionarvoista on se, että yksikään laatimani skenaario ei välttämättä toteudu sellaisenaan, eikä se ole työn onnistumisen mittari. Tarkoitukseni ei ole ennustaa tulevaisuutta, vaan tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi: skenaariot toimivat työkaluna, jolla voidaan kehittää näkemystä toivottavasta tulevaisuudesta sekä niistä valinnoista ja päätöksistä, joilla sen toteutumista voidaan edistää (Linturi & Rubin 2011, 133).

2. JULKISTEN TILOJEN TAIDETTA

Suurin osa elinympäristöstämme on meille huomaamaton. Julkinen tila koetaan usein muun toiminnan taustaksi, jolloin ihminen ei välttämättä koe olevansa siinä tietoisesti osallisena (Bonsdorff 1999, 15–16). Erilaiset tilat ja niissä liikkuminen määrittävät kuitenkin oleellisesti olemistamme. Rakennettu tila ja ympäristö ovat ymmärrettävissä paitsi tekojen, käytäntöjen ja merkitysten lähtökohtana, myös niiden tuloksena. (Saarikangas 2006, 46, 49.) Julkista tilaa määrittävät paitsi fyysiset rakenteet, myös kulttuuri, erilaiset ihmisryhmät, kaupallinen ja ei-kaupallinen toiminta (Villanen 2008, 58).

Pro gradu -työssäni puhun julkisesta tilasta ja rakennetusta ympäristöstä rinnakkain. Käsitteelen julkista tilaa fyysismateriaalisena tilana, mutta myös eräänlaisena sosiaalisten suhteiden verkostona. Julkisella taiteella viitataan puolestaan taideteoksiin, jotka on sijoitettu rakennettuun ympäristöön. Rajaan tutkimukseni käsittelemään nimenomaan tiettyyn paikkaan suunniteltuja ja tehtyjä, paikkasidonnaisia teoksia. Viitekehyksessäni ne voivat olla esimerkiksi pysyviä kolmiulotteisia veistoksia, installaatioita, mediataideteoksia tai hetkellisiä performansseja. Mukana voi olla taideteoksia, jotka on sijoitettu tai toteutettu esimerkiksi virastoihin tai sairaaloihin, jolloin ne ovat yleisön saavutettavissa tiettyinä kellonaikoina, sekä teoksia, jotka on sijoitettu esimerkiksi aukioille tai puistoihin. Sivuan tutkimuksessani myös julkisia taideteoksia, jotka ovat syntyneet vuorovaikutuksessa esimerkiksi tilaa käyttävän yhteisön kanssa.

Käsitteelen tässä luvussa julkisen tilan määritelmää sekä Michel de Certeau ja Henri Lefebvren teorioita tilan muodostumisesta. Lisäksi tarkastelen taidetta julkisen tilan muokkaajana ja muodostajana.

2.1. Julkisen tilan määritelmä ja tilateorioista

Julkiseen tilaan liitetään usein vapauden käsite, mutta todellisuudessa sen vapaus on kuitenkin useimmiten hetkellistä ja harkinnanvaraista. Tilan saa ottaa omaehtoisesti käyttöönsä vain tiettyinä ajanjaksoina – muutoin pysyvä läsnäolo tai näkyminen on tiukasti säännösteltyä tai maksullista (Jaukkuri 2008, 12). Julkinen tila on siis paitsi sosiaalista, myös poliittista. Rakennettu ympäristö on yhteiskunnan tilallisen järjestäytymisen tapa ja muoto. Se on aina valtaapitävien – entisten ja nykyisten – vallankäytön tulosta: kaupungit

ja kadut rakennetaan tiettyyn muotoon ja järjestykseen, ja niiden käyttöä säännellään. (Villanen 2008, 60.)

Valta liittyy julkisiin tiloihin ja rakennettuihin ympäristöihin suunnittelusta aina rakennukseen ja tilan käyttöön asti. (Saarikangas 1998b, 259.) Rakennettua ympäristöä tuottavat strategiat, yhteisöt ja muut instituutiot (Certeau 2011, 94–95). Julkinen tila muodostuu ihmisen tekemistä objekteista ja elementeistä, jotka ovat aina osa tiettyä kulttuurista järjestelmää (Kekäläinen 2008b, 41). Ympäristösuunnittelu on väline, joka peilaa yhteiskunnan arvoja, tarpeita ja valtarakenteita. Muokkaamalla ja rakentamalla elinympäristöä tietynlaiseksi voidaan vaikuttaa ihmisten elämään. (Saarikangas 2006, 35, 53.) Niin ikään julkisen taiteen prosesseihin vaikuttavat monen eri tahon, kuten rakennuttajan, tilaajan, arkkitehdin ja taiteilijan sekä tietysti tilan tulevien käyttäjien, intressit.

Fyysisen infrastruktuurin lisäksi julkinen tila koostuu myös verkostoista ja aineettomista rakenteista, jotka voivat olla suunniteltuja ja suunnittelemattomia, pysyviä ja väliaikaisia (Villanen 2008, 58; Bonsdorff 1999, 13, 15–16). Sen luonne on relationaalinen: julkinen tila on riippuvainen yhteiskunnallisista, kulttuurisista ja sosiaalisista konteksteista. (Kymäläinen 2009, 92.) Filosofin ja sosiologin Henri Lefebvren (2009, 31) mukaan julkinen tila syntyy eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa: sitä tuottavat niin kunnat, organisaatiot, yritykset kuin yksilötkin. Rakennettuun julkiseen tilaan liittyvät monet asiat, kuten poliittiset päätökset ja eri toimijoiden intressit, ja fyysisenä ympäristönä se syntyy näiden eri tekijöiden tuloksena. Tilan muodostavat sosiaalinen ja materiaallinen sekä niiden väliset suhteet. Vuorovaikutussuhteet ja -prosessit vaikuttavat voimakkaasti tilan luonteeseen. Suhde on kaksisuuntainen: yhteiskunnallisena ja sosiaalisena tuotoksena tila määrittää myös sosiaalisia suhteita. (Lefebvre 2009, 26, 31, 77.) Julkisten tilojen avulla voidaan määritellä sitä, mitä pidetään normaalina ja hyväksyttynä. Tilalle ei ole ominaista pelkkä fyysinen sijainti, vaan liittyessään sosiaalisiin suhteisiin siitä tulee myös hetkellinen ja muuntuva.

Toiminta, liike ja liikkuminen ovat olennaisia paitsi tilan hahmottamisen, myös merkitysten muodostumisen kannalta. Tilan käyttäminen ja siinä liikkuminen vaikuttavat sen saamiin merkityksiin. (Certeau 2011, 97–98, 117.) Sosiaalinen tila on aiemman toiminnan tuotos, mutta se sallii kuitenkin myös uudenlaisia toimintoja (Lefebvre 2009, 73). Kulttuuriset konventiot ja sosiaaliset käytännöt muokkaavat osaltaan tilojen käyttöä ja käyttäjien toimintaa. Tila ja paikka muotoutuvat tekemisen ja toistamisen, mutta toisaalta

myös toisin tekemisen ja toisin toistamisen kautta. (Saarikangas 1998b, 267.) Usein erilaiset elementit ja rakenteet julkisissa tiloissa vihjaavat, miten tilassa tulisi käyttäytyä: esimerkiksi puisto, jossa nurmialueet on aidattu, viittaa siihen, ettei siellä ole tarkoitus istuskella tai viettää aikaa.

Myös kertomukset ja muistot muokkaavat jatkuvasti tiloja, jotka ovat kollektiivisen muistin ja historian paikkoja. Ne auttavat ja pakottavat muistamaan sekä estävät unohtamasta. (Certeau 2011, 118; Niemelä 2012, 233; Saarikangas 1998b, 260.) Tila muodostuu fyysisten ominaisuuksien lisäksi myös muistoista, kokemuksista ja aistimuksista. Se muotoutuu ja merkityksellistyy sosiaalisen toiminnan yhteydessä aina uudelleen ja uudelleen, kun siinä eletään. (Aarnipuu 2008, 26–27.) Rakennettu ympäristö voidaan näin käsittää psykofyysissosiaalisena kokonaisuutena, jossa eletään sekä yksilö- että kollektiivitasolla (Kekäläinen 2008b, 41). Rakennettu tila tuottaa merkityksiä monilla tasoilla ja monin tavoin. Se ei itsessään synnytä merkityksiä, vaan ne muodostuvat tilan, käyttäjän ja nykyisen tai menneen kulttuurisen kontekstin vuorovaikutuksessa. Tilan ja sen käytön merkitykset ovat samaan aikaan sekä yksityisesti että yhteisesti jaettuja, materiaalisia, aistimellisia, symbolisia ja sosiaalisia. Samalla myös rakennettu ympäristö vaikuttaa meihin. (Saarikangas 2006, 31.) Julkinen tila on elettyä ja merkityksellistä tilaa, joka muodostuu ympäristön ja sen käyttäjien kohtaamisissa. Tilassa muodostuvat merkitykset ovat aina aika- ja paikkasidonnaisia. Tarkastelemme tilaa suhteessa menneisyyteemme sekä nykyisyyteen. Näin ollen jokainen tilan käyttäjä käsittää tilan omista lähtökohdistaan käsin. Olemme ympäristömme tuotoksia ja päinvastoin.

Valvottu ja kontrolloitu julkinen tila voi antaa mahdollisuuden myös vastarinnalle (esim. graffitit). Virallinen, julkisen vallan rahoittama ja hankkima julkinen taide on yksi väline, jolla osoitetaan julkiselle tilalle merkityksiä ja käyttötapoja (Ruohonen 2010, 81). Associoimme tietynlaisiin tiloihin tietynlaiset käyttäytymismallit, sen mikä on sopivaa ja mikä ei. Erilaiset tilat syntyvät toiminnasta ja päinvastoin: tilat luovat erilaisia toimijuuksia. Tilaa ja ympäristöä aistitaan ja havainnoidaan liikkeessä – tapahtumien ja liikkumisen kautta. Samalla tilaan muodostuu merkityksiä. Käyttämällä tilaa sekä tuotetaan että tulkitaan merkityksiä yhtäaikaaisesti. Tilassa liikkuva subjekti muokkaa paikasta tilan, joka muotoutuu kävelemällä ja kävelemässä. Tilaa hahmotetaan paitsi liikkumalla, myös moniaistisesti, kuten haistamalla, kuuntelemalla ja koskemalla. (Saarikangas 2006, 36, 43, 45, 133.) Julkinen taide on yksi tapa hahmottaa fyysistä ja sosiaalista tilaa.

2.2. Taide muovaamassa tilaa

Paikka, tila ja aika sekä niiden väliset suhteet kytkeytyvät keskeisesti myös julkiseen taiteeseen (Kekäläinen 2008b, 43). 1970-luvulta lähtien paikkasidonnaisuuden vaatimus nosti keskusteluun julkisen taideteoksen ja sitä ympäröivän tilan välisen suhteen. Julkisilta taideteoksilta vaaditaan nykyään aktiivista vuorovaikutusta sijoituspaikkansa kanssa. (Ruohonen 2013, 19–20). Michel de Certeau (2011, 117–118) mukaan paikka voi kehittyä tilaksi paikassa näennäisesti liikkumattomien objektien kautta: taideteos voi näin tehdä paikasta tilan. Taideteos voi olla näennäisesti paikoillaan oleva objekti, mutta kuitenkin sen merkitykset ovat jatkuvan tulemisen tilassa. Tilojen ja taideteosten merkitykset muodostuvat monisyisessä prosessissa, kun teos, tekijä, katsojat ja kokijat, aika ja paikka ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa (Saarikangas 1998a, 7). Kuten tila, myös taideteos syntyy lopulta suhteessa sen käyttäjiin. Kyse on aktiivisesta toimijuudesta ja kaksisuuntaisesta vuorovaikutussuhteesta.

Julkinen taide liittyy olennaisesti julkisen tilan kokemiseen ja käyttöön (Sarpola 2015, 96). Sen avulla voidaan kohottaa paikan profiilia ja osoittaa paikan merkityksellisyys (Ruohonen 2010, 81). Taide voi muuttaa tilaa fyysisesti, mutta se vaikuttaa myös käyttäjän ajatuksiin ja tuntemuksiin tilasta (Naukkari 2003, 76). Kuten tilan eläminen ja kokeminen, myös teoksen kohtaaminen on ruumiillista ja tilallista: käyttäjän tai katsojan liikkuminen suhteessa teokseen ja teoksessa on olennaista (Saarikangas 1998a, 11). Teos ja sitä ympäröivä tila muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jonka käyttäjä hahmottaa aktiivisesti toimimalla.

Nykykäsityksen mukaan taide ei saa jäädä omaksi saarekkeekseen ympäristönsä ulkopuolelle, vaan se nähdään yhtenä oleellisena ja aktiivisena elementtinä (Naukkari 2003, 9). Erilaiset julkiset kuvataidehankinnat ja -projektit vaikuttavat tilakäsitykseen elävöittämällä kaikille yhteistä kaupunkitilaa. Alue, paikka tai kaupunki muodostuu osittain abstrakteista ja konkreettisista mielikuvista, joita julkinen taide voi muokata tai vahvistaa. (Kekäläinen 2008b, 34, 39.) Rakennettu tila on arkkitehtuurin ja taiteen muodostama kokonaisuus tietyssä kontekstissa, jossa tilan ja taiteen käyttäjät luovat sille merkityksiä kulttuurista, historiallista ja yhteiskunnallista taustaa vasten. Vastaavasti kuin tilan merkitykset muodostuvat suhteessa tilan käyttäjiin, taideteoksen saamat merkitykset syntyvät suhteessa katsojaan ja kokijaan.

Julkiseen tilaan sijoittuva taide on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Sijoituspaikka on teoksen konteksti, josta se ei ole koskaan vapaa. (Bonsdorff 1999, 13.) Miwon Kwonin (2004, 110) mukaan myös taideteos voidaan nähdä tilan tehtävänä tai kontekstina. Sekä tilan että taiteen merkitykset muotoutuvat osana ympäristön sosiaalisia, kulttuurisia, poliittisia ja toiminnallisia rakenteita. Julkiseen tilaan sijoittuvan taiteen avulla muokataan pienten ja suurten, hetkellisten ja pysyvien, huomaamattomien ja huomattavien siirtymien ja muutosten kautta tulevaisuuden julkista tilaa. (Johansson 2000, 64.) Taide muokkaa ja luo aktiivisesti ympäristöään. Se puuttuu kontekstissaan myös tilan sosiaalisiin rakenteisiin ja ideologiseen toimintaan tehden niitä näkyviksi. (Deutsche 1992, 166.) Nykyään julkisen taiteen yhteydessä voidaankin puhua yhteisöön pohjautuvasta paikkasidonaisuudesta, kun taideprojekteissa yhteisö otetaan mukaan taideteoksen suunnitteluun ja toteutukseen (Kwon 2004, 95).

Vaikka julkinen tila syntyy kohtaamisissa ja suhteessa ympäröiviin konteksteihin, fyysisillä puitteilla voidaan edistää tietynlaisten tilojen syntymistä (Kymäläinen 2009, 100). Julkinen taide voi vahvistaa sosiaalisesti omaksuttuja käsityksiä siitä, miten tilassa tulee käyttäytyä ja toimia. Julkinen taideteos voi myös vahvistaa tilan merkityksiä. Tilan merkitykset kerrostuvat ja muuntuvat ajassa, ja ne voivat tulla keskenäänkin ristiriitaisiksi (Saarikangas 1998a, 8). Taiteen ja tilojen merkitykset ovat aikaan sidottuja, esimerkiksi tutkijat tulkitsevat niitä omasta ajastaan ja positiostaan käsin. Teos muotoutuu tilassa vuorovaikutuksessa yksilön ja yhteisön kanssa. Näin ollen teoksen tekijä ei voi hallita kaikkia teoksen merkityksiä, vaan hän on yksi merkitysten tekijä muiden joukossa (Saarikangas 1998a, 10).

Taideteoksen ja sen ympäristön välinen vuorovaikutus hämärtää niiden välisiä rajoja ja luo pohjaa taiteelle laajemmassa kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa (Deutsche 1992, 160). Kun julkisen tilan keskeiseksi määrittelijäksi otetaan sen käyttäjät ja toiminta, nousevat keskiöön taiteen näkökulmasta yleisöt ja yhteisöt (Ruohonen 2010, 91). Julkinen tila ja sen elementit synnyttävät sosiaalisia merkityksiä ja jäsentävät yksilöiden välisiä sosiaalisia suhteita (Saarikangas 2006, 59). Julkisten taideteosten avulla voimme hahmottaa fyysisen ympäristön lisäksi myös sosiaalista todellisuutta eli paikkaamme maailmassa ja suhteessa toisiin ihmisiin. Samoja tiloja ja taideteoksia käyttävät erilaiset ihmiset, jolloin niiden merkitykset voivat olla hyvinkin erilaisia ja jopa keskenään ristiriitaisia. (Saarikangas 2006, 36.) Julkinen taide voi vahvistaa, muokata tai synnyttää sosiaalista todellisuutta. Sen ympärillä voi herättää yhteisön sisällä keskustelua tai toimintaa, kuten

vaikkapa talkoita, joissa voidaan esimerkiksi yhdessä huoltaa yhteisiä taideteoksia. Toisaalta taideteos voi myös toimia yhteisöä jakavana tekijänä, jos se jakaa yhteisössä mielipiteitä.

Rakennettu ympäristö tuo esiin yhteiskunnan tai yhteisön arvomaailmaa. Panostamalla julkiseen taiteeseen voidaan ilmaista tilan käyttäjään kohdistuvaa arvostusta (Ruohonen 2010, 87), ja esimerkiksi Turussa prosenttiperiaatehankkeiden tärkeimmäksi taideyleisöksi on valittu lapset ja nuoret (Tiainen 2012, 183). Tämä on osoitus julkisen vallan sitoutumisesta humaaniin arvomaailmaan ja kansalaisten – tässä tapauksessa lasten ja nuorten – hyvinvoinnin huolehtimisesta eri tavoin (Karttunen 2000, 46). Julkinen taide on väline strategisten päämäärien saavuttamiseksi, kun tilan omistajat ja hallinnoijat voivat muokata tilaa eri tavoin palvelemaan omia tavoitteitaan. Julkisella taiteella voidaan edistää toimijoiden strategisia päämääriä ja pyrkimyksiä. (Kekäläinen 2008b, 35.) Tavoitteena voi olla esimerkiksi rakennuksen tai asuinalueen arvon nostaminen, jolloin taide on väline sijoituspaikan profiilin kohottamisessa (Järvipetäjä & Nikkilä 2012, 9). Taiteen avulla voidaan liikuttaa ihmisiä tiloissa ja paikoissa (Saarikangas 1998a, 11), ja esimerkiksi aluerakentamisen yhteyteen tehdyt taidehankinnat saattavat houkuttaa alueelle uusia asukkaita ja alueen vetovoimaisuus kasvaa.

2.3. Taidetta arkipäivässä

Taide on olennainen ja tärkeä osa yhteiskuntaa ja päinvastoin. Taiteen ja yhteiskunnan välinen suhde muotoutuu ajassa ja kulttuurissa (Bardy 2007, 22) ja ne kehittyvät rinnakkain. Jouni Sarpola (2015, 95) kirjoittaa väitöskirjassaan, että ”julkinen taide on edelleen yksi suvereenin sivistysvaltion mittari ja demokratian fyysinen ilmentymä”. Taide liitetään vieläkin usein ylevän ja kauneuden käsitteisiin, mutta yhtä lailla sitä voidaan kuitenkin tarkastella myös henkilökohtaisena ja arkisena asiana (Saresma 2002, 21, 133). Julkisessa taiteessa on keskeistä ajatus yhteisestä (Phillips 1992, 298). Taidekokemukset liittyvät olennaisesti arkeen, usein huomaamattakin. Asuinympäristöön toteutettu ja sijoitettu teos kietoutuu yksilön jokapäiväiseen elämään ja arkeen, se on läsnä joka päivä. Arkiseen ympäristöön ja sen fyysisiin rakenteisiin sijoittuva taide ei kuitenkaan välttämättä erotu taiteeksi ja se voi jäädä huomaamatta: keskeinenkään sijainti takaa laajaa huomiota (Naukkarinen 2003, 71). Taiteen avulla voidaan kiinnittää tilan käyttäjien huomio arkisiin kohteisiin, kuten porrashuoneeseen. Tämä puolestaan saattaa vaikeuttaa

teoksen hahmottamista taiteeksi, kun teos on integroitu sijoituspaikkaansa. Julkiset teokset voivat toimia toisille identiteetin rakennusaineena, mutta toisaalta toiset voivat kokea niiden symboloivan poissulkemista – ne koetaan irralliseksi omasta elämästä ja arjesta, jolloin niitä ei koeta yhteiseksi omaisuudeksi. Tällöin myös julkisten varojen käyttöä taideostosten hankintaan voidaan kritisoida, kun taide nähdään ”turhana” tai pelkästään kulleränä.

Julkinen taide on nostanut taiteen ammattilaisten keskuuteen kysymyksen taiteen ja arjen suhteesta. Arjen keskellä kuvataide on perinteisesti näyttäytynyt kansallisesti merkittävänä historiallisina monumentteina ja ulkoveistoksina, joilla muistetaan esimerkiksi historiallisia henkilöitä tai tapahtumia. Muunlainen kuvataide on pysytellyt pitkään sille perustettujen instituutioiden seinien sisällä. Tuija Saresman (2002, 20) mukaan instituutiot on perinteisesti nähty taiteen määrittelijöinä, mutta taiteen sijoittuessa ihmisten arjen keskelle paljastuu taiteen sidos yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja arkeen. Arkiset asiat ja asetelmat ovat tulleet myös tärkeiksi aihepiireiksi taiteessa. Saresman mukaan taide menettää hohdettaan ja maallistuu, kun taidetta ja arkea tarkastellaan rinnakkain. (Ibid.) Taide voidaan toisaalta nähdä myös arjesta irrallisena, jopa sille vastakkaisena elementtinä. Taiteen tuottamat esteettiset kokemukset voivat olla tärkeä voimavara, se voidaan kokea hengähdyspaikkana arjen kiireistä. Julkinen tila voi toimia taiteen luonnollisena kohtaamispaikkana (Sarpola 2015, 119), kun teokset tulevat ulos perinteisistä taiteen esittämisen tiloista. Tällöin taide kohtaa myös suuremman yleisön: julkisessa tilassa sijaitsevan teoksen ohi saattaa vuorokauden aikana kulkea yhtä paljon ihmisiä kuin gallerianäytelyllä on kävijöitä koko sen aukioloaikana. Positiiviset kokemukset taiteesta arjen keskellä kasvattavat myös kuvataiteen ja taiteilijan työn arvostusta. (Pulkkinen & Hannus 2015b, 5.)

Julkisen taiteen materiaalit ja esittämisen traditiot ovat myös muutoksessa. Aikaisempien monumentaalisten teosten rinnalle on tullut yksityisemmät ja intiimimmät teokset, jotka pureutuvat arkeen ja siinä syntyviin sosiaalisiin merkityksiin ja suhteisiin (Johansson 2000, 63). Kansalaiset voivat tutkia taiteen avulla ja sen keinoin suhteitaan itseensä, toisiin ihmisiin sekä paikkaansa yhteisössä ja maailmassa (Bardy 2007, 24–25). Hyvänä esimerkkinä tästä on kuvataiteilija Oona Tikkaon yhdessä lasten kanssa toteuttama *Piilo-leikki* (2011), jossa kolmekymmentä pronssista valmistettua omakuva-aiheista pienoisveistosta on sijoitettu Turun jokirantaan yleisön löydettäväksi. (Public Art. Oona Tikkaon ja

www-sivu. 1.4.2018.) Tikkaojan teoksen kohdalla esiin nousevat myös kysymykset tekijyydestä, perinteisistä veistomateriaaleista ja esittämistavoista.

Taide ja kulttuuri kietoutuvat monitahoisesti myös talouteen (Kekäläinen 2010, 47), kun niille asetetaan samanlaisia tavoitteita kuin markkinoille. Taiteen investointien tulee tuottaa voittoa (Saresma 2002, 180). Siitä on tullut väline taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. 2000-luvulla taiteesta ja kulttuurista on etsitty taloudellisen kukoistuksen katalysaattoria, ja niistä on tehty keskeinen taloudellisen pääoman muoto. (Haapalainen 2007, 78.) Taloudelliset perustelut ovat leimanneet suomalaista kulttuuripoliittikkaa 1990-luvulta alkaen. Myös nykyisessä kulttuuripoliittisessa keskustelussa korostuvat taiteen ja kulttuurin välineelliset vaikutukset (Jakonen 2015, 15, 37). Kaupunkeja kehitetään markkinalähtöisesti ja taloudellista hyötyä tavoitellaan useilla eri keinoilla, kuten taiteen avulla. Taideteokset eivät ole pelkästään esteettisiä yksityiskohtia, vaan ne tuottavat ja vahvistavat tavoiteltua kaupunki-imagoa. (Uimonen 2010, 220.) Taide nähdään esimerkiksi alueellista vetovoimaa lisäävänä tekijänä, jolloin sitä tarkastellaan suhteessa matkailun ja turismin lisääntymiseen. Sen avulla voidaan luoda uudisalueelle omaa identiteettiä, mikä nostaa uuden asuinalueen kysyntää. Julkiset taidehankinnat lisäävät taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksia ja vahvistavat alueen taidemyönteistä imagoa. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 20.) Taidehankintojen taustalla on usein myös rakennuttajan tai rakennuksen omistajan pyrkimys rakennuksen tai alueen arvonnousuun, jolloin taideteos tukee taloudellisen hyödyn päämääriä. Julkista taidetta oikeutetaankin usein sillä, että se saa aikaan jotain. Sen on oltava hyödyllistä yleisölleen jollakin tavalla. Taide voi joko onnistua tai epäonnistua näissä sille annetuissa sosiaalisissa, julkisissa tai muissa tehtävissä. (Ruohonen 2013, 27.)

Julkinen taide on aina luonteeltaan yhteisöllistä. Teoksen suhde yleisöön kehittyy jatkuvasti suhteessa paitsi toisiinsa, myös politiikan ja ympäristön muutoksiin. (Kormano 2010, 71; Ruohonen 2013, 21.) Julkisen taiteen tehtävä on nykyään painottunut sosiaalipoliittisesti: kyse ei ole enää taiteen jakelusta tai taidekasvatuksesta, vaan yhteisön muodostamisesta taiteen avulla. Taiteen uskotaan edistävän yleistä hyvinvointia ja parantavan elämänlaatua sekä lisäävän ympäristön viihtyisyyttä (Karttunen 2000, 46, 51). Se parantaa sosiaalisen elämän laatua ja muovaa suhdettamme ympäröivään maailmaan jokapäiväisessä elämässä. Sen suhde maailmaan on toiminnallinen: taiteen harjoittaminen ja kokeminen vaikuttavat sekä ajattelun että tekemisen taitoihin. Tämä puolestaan mahdollistaa toimintatapojemme muuttamisen, yksittäisten arjen tekojen tekemisen aikaisemmasta

poikkeavalla tavalla. (Venkula 2003, 42, 45–46.) Marjatta Bardyn (2007, 31) mukaan taide on palannut arkeen nimenomaan yhteisöllisen taidetoiminnan kautta. Yhteisötaiteen kontekstissa myös taiteen julkisuus sekä sille annetut sosiaaliset tehtävät määrittyvät uudelleen (Haapalainen 2007, 74). Ajallemme ominaista on, että kulttuuri- ja taidepolitiikka on painottunut vaatimukseen hyvinvoinnin lisäämisestä. Tästä hyvänä esimerkkinä on esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen jakamat *kulttuurin hyvinvointivaikutukset yhteisöille* -erityisavustukset (Avustukset yhteisöille. Taiteen edistämiskeskus www-sivu. 1.4.2018).

Julkinen taide on myös yleisötyötä ja taidekasvatusta, kun taidetta tuodaan ulos museoista ja gallerioista, keskelle ihmisten arkea. Julkinen sijoituspaikka takaa sen, että teoksesta saavat nauttia kaikki sosioekonomisesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Taidetta ei haluta eristää, vaan pyrkimyksenä on mahdollistaa elämä taiteen kanssa (Jaukkuri 1999, 10). Samalla toteutetaan 1960-luvulta lähtöisin olevaa hyvinvointiyhteiskunnan kulttuuri- ja taidepolitiikkaa, jonka tavoitteena on kansalaisten tasa-arvoisuus: kulttuuri- palvelujen tulee olla saavutettavia kaikille niin alueellisesti kuin sosiaalisesti (Kekäläinen 2008a, 12). Riikka Haapalaisen (2007, 75) mukaan ”taiteen ja hyvinvointivaltion liitto merkitseekin siirtymistä pois taiteen poikkeuksellisuudesta kohti arkipäiväisiä hetkiä ja asioita”. Julkinen taide ja arki ovat sulautuneet aluerakentamisen hankkeissa onnistuneesti toisiinsa, mistä hyvänä esimerkkinä on Helsingin Arabianranta. Asuinalueella taide on luonnollinen osa arjen rakennettua ympäristöä. (Isohanni 2010, 3–5.) Yleisesti hyväksytty julkinen taideteos voi myös alkaa nimittää paikkaa. Tästä hyvänä esimerkkinä on esimerkiksi Helsingissä sijaitseva *Kolmen sepän patsas* (Felix Nylund 1932), joka sovi- taan monesti tapaamispaikaksi. Taide liittyy eri tavoin oleellisesti ihmisten arkipäivään ja arjen toimintaan – patsas on sulautunut arkipäivään ja osittain myös arkipäiväistynyt. (Sarpola 2015, 95–96.) Taide ja arki eivät siis ole toistensa vastakohtia, vaan ne voivat täydentää toisiaan.

3. JULKINEN TAIDE SUOMESSA JA TURUSSA

Julkinen taide voidaan nähdä yleisen edun mukaisena taiteena: se vaikuttaa myönteisesti ympäristöönsä, tilojen käyttäjiin ja asukkaisiin. Sisätiloihin sijoittuessaan taiteella on rajattu yleisönsä, mutta ulkoteokset ovat laajassa merkityksessä julkisia. (Vieru 2008, 7.) Suomen Taiteilijaseuran elokuussa 2016 toteuttaman kyselytutkimuksen mukaan 75 % suomalaisista haluaa taidetta elinympäristöönsä. Vastaajista 79 % puolestaan uskoo julkisen taiteen parantavan ympäristön viihtyisyyttä ja turvallisuutta. (Prosenttiperiaate 2016.) Julkinen taide on useimmiten yleisesti hyväksyttyä ja se synnyttää positiivisia mielikuvia. Sen avulla tavoitellaan yleisen edun lisäksi myös taloudellista hyötyä, vaikka sitä on etukäteen vaikeaa ennustaa. Elinkeinoelämän odotukset taiteen hyödyistä syntyvät suhteessa markkinoihin. Julkinen taide on osa kulutettavaa kaupunkituotetta: se palvelee ja viihdyttää kaupunkilaisia. (Uimonen 2010, 3, 219.) Parhaimmillaan julkisen taiteen hankkeet tuovat ammattitaiteilijoille uusia työmahdollisuuksia, toimeentuloa ja tunnettuutta, kun julkisista taideteoksista nauttii laaja yleisö.

Erilaisilla julkisen taiteen hankintamalleilla hankitut taideteokset ovat olennainen osa julkisen taiteen kenttää. Suomessa tunnetuin julkisen taiteen hankintamalli on tällä hetkellä *prosenttiperiaate*, jolla tarkoitetaan, että noin prosentti rakentamisen kustannuksista käytetään taiteeseen. Periaatetta voidaan noudattaa julkisen rakentamisen lisäksi myös yksityisessä sekä korjaus- ja infrastruktuurirakentamisessa. Käytännössä taidehankintoihin käytetään yleensä suurimmillaankin 1–2 % rakennuskustannuksista. Vaikka rakennustalouden mittakaavassa taiteeseen sijoitetut summat ovat suhteessa pieniä, ne ovat kuitenkin suuria ja merkittäviä hankkeita taiteen taloudessa. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 4; Kormano 2012, 24; Uimonen 2015, 41.) Muilta tällä hetkellä käytössä olevia julkisen taiteen hankintamalleja ovat *taideohjelma*, *tontinluovutusehtoihin kirjattu taidevelvoite* ja *rahastomalli*, joihin palaan tämän luvun aikana. Tässä luvussa käsittelen julkisen taiteen historiaa Suomessa ja sille ominaisia piirteitä sekä julkisen taiteen nykytilaa Turussa.

3.1. Julkinen taide ennen ja nyt

Prosenttiperiaatteen historia juontaa juurensa Suomessa 1930-luvun loppuun. Taustalla on Ruotsissa 1930-luvulla käyttöön otettu kansallinen suositus *enprocentsregel*, joka ke-

hotti käyttämään yhden prosentin rakennuskustannuksista taiteeseen (Pulkkinen & Hannus 2015a, 34). Samaan aikaan Suomessa virisi kiinnostus prosenttiperiaatetta kohtaan. Eduskunnassa periaate oli esillä ensimmäisen kerran vuonna 1939, jolloin hallitus esitti, että enintään prosentti huomattavimpien julkisten rakennushankkeiden määrärahoista voidaan käyttää kohteiden ”taiteelliseen koristamiseen”. Vuonna 1956 valtioneuvosto teki päätöksen, että julkisiin rakennuksiin hankitaan jatkossa taidetta. Taidehankinnoista vastaamaan perustettiin samana vuonna valtion taideteostoimikunta. Prosenttiperiaate huomioitiin 1960-luvulla kuntien ja kaupunkien päätöksenteossa, jolloin suositus sen noudattamisesta kirjattiin muun muassa Hyvinkään, Jyväskylän, Kemin, Kuopion, Oulun ja Tampereen kaupunginvaltuustojen päätöksiin. 1980–1990-luvuilla yli 40 kuntaa päätti prosenttiperiaatteen käytöstä, mutta sen soveltaminen ei ole kuitenkaan vielä koskaan toteutunut täysimittaisena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 9.) Uusin prosenttiperiaatteen nousu alkoi vuonna 2011, kun se mainittiin Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 9).

Prosenttiperiaatetta voidaan noudattaa systemaattisesti tai tapauskohtaisesti, ja siitä päättää yleensä kaupunginhallitus tai kaupunginvaltuusto (Pulkkinen & Hannus 2015a, 12). Prosenttiteokset on yleensä tuotettu joko kokonaan tai ainakin pääosin julkishallinnon rahoituksella (Kekäläinen 2008b, 43). Käytännössä kuitenkin kiristynyt taloudellinen tilanne on saanut julkisen hallinnon usein luopumaan periaatteesta tai se on jäänyt vain ohjeelliseksi tavoitteeksi ilman velvoitteita (Uimonen 2010, 187): hyvin monella paikkakunnalla julkiset taidehankinnat ja prosenttiperiaate jäivät marginaalisiksi ilmiöiksi 1990-luvun lamavuosina. Suositukseen pohjautuva prosenttiperiaate on siis suhteellisen altis yhteiskuntapoliittisille, taloudellisille ja alueellisille muutoksille, jotka voivat hyvinkin nopeasti vaikuttaa kielteisesti prosenttiperiaatteen soveltamishalukkuuteen. (Kekäläinen 2010, 51.) Hyvänä esimerkkinä on Länsimetron asemille suunnitellut taidehankinnat, joista vain osa toteutui – ilmeisesti aikataulu- ja budjettiongelmista johtuen. Kuitenkin Espoon modernin taiteen museon Emman johtajan Pilvi Kalhaman johdolla metroasemien taideteoksiin haettiin rahaa poikkeuksellisesti esimerkiksi säätiöiltä, koska taideteosten toteutus koettiin museon taholta niin tärkeäksi. (Viljanen 2016.)

Positiivisiakin kehityskulkuja kuitenkin löytyy. Prosenttiperiaatteen avulla kuvataide on yhdistetty kaupunki- ja aluesuunnitteluun: sitä on laajennettu koskemaan myös kokonaisia asuinalueita, kuten esimerkiksi Helsingin Arabianrannassa ja Tampereen Vuoreksen kaupunginosassa. Arabianrannan suunnittelussa prosenttiperiaate kytkettiin Suomessa

ensimmäistä kertaa kaavoitukseen ja tontinluovutusehtoihin¹² – taidehankintaprosessi käynnistettiin jo rakennusten suunnitteluvaiheessa. (Uimonen 2010, 125, 187; Pulkkinen & Hannus 2015a, 18; Heinävä 2012, 25.) Oulussa päättäjät ovat sitoutuneita prosenttiperiaatteen noudattamiseen. Oulun mallissa mukana ovat Oulun taidemuseo, kaupungin tekninen toimi sekä rakennusten käyttäjät ja taiteilijat. Taidehankinnoista päätetään rakennusprosessin alkuvaiheessa, jolloin taide saadaan integroitua osaksi koko hanketta alusta alkaen. Oulussa on tarkoitus ottaa käyttöön myös ympäristötaidemaksu¹³. Sen ideana on, että rakennusyritykset maksavat rakennuslupaprosessin yhteydessä erillistä ympäristötaidemaksua, joka on euron verran rakennusalaneliötä kohtaan. Näin kerätyillä rahoilla toteutetaan asuinalueelle esimerkiksi julkisia taideteoksia tai muita elämyksellisiä tapahtumia. (Degerman 2016.) Uusimpana kokonaisvaltaisena prosenttikulttuurihankkeena¹⁴ on Jyväskylän Kankaan kaupunginosa, jolle on laadittu taiteen yleissuunnitelma. Suunnitelman avulla hahmottuu asemakaava-alueen taidehankintojen kokonaisuus. (Jyväskylän kaupunki 2016.) Taiteen yleissuunnitelma tai taideohjelma antaa hankekohtaisen mallin siitä, kuinka yhteistyö eri toimijoiden välillä hankkeessa toteutetaan. Siinä määritellään myös tavoitteet taiteen toteutukselle sekä käytettävät hankinta- ja rahoitustavat. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 7; Uimonen 2012, 21.)

Julkiseen taiteeseen yhdistetään usein pysyvyys, jolloin se on luonteeltaan kumuloituvaa. Taide julkisissa tiloissa lisääntyy eikä sitä poisteta. (Kantokorpi 2013.) Julkisen teoksen arvona on aiemmin ollut sen säilyminen vuosikymmenten ajan. Tämä on osaltaan vaikuttanut paljonkin julkisen taiteen luonteeseen. Sisällöltään julkiset taideteokset ilmentävät aikansa kuvataidetta monialaisesti ja monimuotoisesti (Salmi 2008, 26), mutta julkiseen tilaan sijoittuvan teoksen on sovelluttava kaikille esimerkiksi iästä tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Julkinen sijoituspaikka ei kuitenkaan takaa sitä, että teos olisi idealtaan tai sanomaltaan julkinen: teosten sisältämät merkitykset ja viestit voivat avautua vain tietyille joukolla ihmisiä (Naukkarinen 2003, 69–70). Sisältöjen lisäksi myös paikkasidonaisuus määrittää yhtenä osa-alueena julkisten kuvataidehankintojen toteutusta ja sisältöä

¹² Taidevelvoite tontinluovutusehdoissa on julkisen ”taiteen rahoittamisen ja tilaamisen tapa, jossa kunnan tai kaupungin prosenttiperiaatepäätöstä toteuttaa käytännössä rakennuttaja”. Se ”velvoittaa rakennuttajan sitoutumaan taideteoksen toteuttamiseen”. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 7.)

¹³ Tunnetaan myös rahastomallina, jossa ”rakennuttajilta kerätään määrätty osa rakennuskustannuksista yhteiseen rahastoon” erityisesti aluerakentamisen hankkeiden yhteydessä. Taideteokset rahoitetaan rahaston varoilla. Malli ”mahdollistaa prosenttiperiaatteen laajentamisen esittäviin taiteisiin, sillä rahastosta voidaan rahoittaa myös erilaisia kulttuuritapahtumia”. (Pulkkinen & Hannus 2015a, 7.)

¹⁴ Kankaalla kulttuuriin varataan noin 1 % tonttien myyntihinnasta, maankäyttömaksuista ja kiinteistöjen rakennuskustannuksista. Prosenttikulttuuriin kuuluvat sekä pysyvät taideteokset että tapahtumat ja taide-toiminta. (Prosenttikulttuuri. Kangasverkko www.sivut113.2018.)

(Kekäläinen 2008b, 44). Tiettyyn paikkaan suunniteltu ja toteutettu taideteos ei ole pelkkä koriste, vaan se kommentoi, nostaa esiin ja korostaa rakennuksen luonnetta ja arkkitehtuuria (Rautalahti 2012, 13). Teosten fyysisen toteutuksen rajat määritellään hankekohdaisesti, mutta yleisenä tavoitteena on integroida teos toimintaan, arkkitehtuuriin, rakenteisiin ja tekniikkaan (Salmi 2008, 26). Julkiselle taiteelle etsitään yhä useammin perinteisten monumenttien sijoittelupaikoista poikkeavia ratkaisuja. Julkisen taiteen sijoitustilat ovat kuitenkin muuttuneet vähän suhteessa esimerkiksi uusien taideteosten materiaaleihin ja muotokieleen. Vielä nykyäänkin sijoituspaikat valikoituvat henkilömonumentteihin vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti, kun taideteoksia sijoitetaan esimerkiksi monumenttien tavoin aukioille. (Uimonen 2010, 85, 87.)

Prosenttiperiaatehankkeen toteuttaminen on mitä suuremmissa määrin yhteistyötä: siinä huomioidaan niin rakennuttajan, tilan käyttäjien, arkkitehtien, sisustussuunnittelijoiden kuin taiteilijoiden näkemykset. Etusijalla on kuitenkin tilan käyttäjä, jolle halutaan rakentaa viihtyisää ympäristöä. (Kormano 2012, 24.) Tilojen käyttäjiä kuullaan usein myös hankintaprosessin aikana (Salmi 2008, 26). Hankkeet voivat luoda taiteen tekemiselle runsaasti mahdollisuuksia liittyen niin tekniseen toteutukseen kuin sijoituspaikkaan (Kekäläinen 2010, 47). Moniammatillisessa yhteistyössä taiteilijalla on mahdollisuus konsultoida asiantuntijoita pyrkiessään vastaamaan oman näkemyksensä ja mahdollisuuksiensa puitteissa hankkeen arvoihin, prosesseihin ja tavoitteisiin (Kekäläinen 2008b, 43). Toisaalta joissain tapauksissa julkiset taideteokset voivat antaa hyvin vähän liikkumatilaa taiteellisen vapauden ja uuden kokeilun suhteen (Ruuhonen 2010, 89): esimerkiksi prosenttitaidehankkeissa tilaajat määrittelevät asiantuntijoiden johdolla teoshaun kautta jo tietynlaiset raamit toteutettavalle teokselle ja sille, mikä on mahdollista ja mikä ei.

Julkinen taide on tärkeä ammattikuvataiteilijoiden työllistäjänä jo nyt ja yhä enemmän sen uskotaan työllistävän taiteilijoita tulevaisuudessa. Viime vuosina taiteilijoille on ympäri Suomea järjestetty lukuisia prosenttitaide-koulutuksia. Oma käsitykseni on, että taiteen kentän tekijät ja toimijat tuntevat prosenttiperiaatetta ja siihen liittyviä prosesseja jo hyvin. Puutteena on päättäjille ja rakennuttajille suunnattu koulutus aiheesta ja vaikutustyön tekeminen. Kuitenkin lupaavia askeleita on jo otettu: keväällä 2014 laadittiin Ympäristötaitesäätiön ja Rakennustietosäätiön johdolla Taide rakennushankkeessa -RT-kortti. Ohjeessa käsitellään taideprojektien toteuttamista osana rakennushanketta. Siinä kerrotaan muun muassa taiteen hankinta- ja rahoitustavoista sekä taiteen kytkemisestä

rakentamisprosessiin alusta alkaen. (Rakennustieto 2014; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 10.)

Valtio tukee osaltaan prosenttitaiteen toteutumista. Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Taiteen edistämiskeskus on myöntänyt vuodesta 2014 valtionavustusta prosenttitaidohankkeille. Avustusta voivat hakea yhteisöt, kuten kunnat, yritykset, säätiöt ja yhdistykset, jotka hankkivat rakennuskohteisiinsa taideteoksia prosenttiperiaatteen mukaisesti. Kohteet voivat olla uudisrakennuksia, korjausrakentamisen kohteita tai infrarakentamista. Avustuksen saaminen edellyttää rakennuttajalta sitoutumista prosenttiperiaatteen ja vähintään 50 prosentin omarahoitusosuutta. Vuosina 2014–2017 Taiteen edistämiskeskus on tukenut 52 prosenttiperiaatteen mukaista taidehanketta. Hakijamäärät ovat olleet suhteellisen maltillisia: esimerkiksi vuonna 2017 avustusta haki 32 yhteisöä, joista 13 sai myönteisen päätöksen. (Taiteen edistämiskeskus 2017.) Ei olekaan varmuutta siitä, että tästä rahoitusmahdollisuudesta ollaan laajasti tietoisia esimerkiksi rakennusalalla.

Prosenttiperiaate on yksi Juha Sipilän hallituksen nimeämistä osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeista. Silloinen opetus- ja kulttuuriministeri (nyk. opetusministeri) Sanni Grahn-Laasonen asetti työryhmän selvittämään ja ohjaamaan prosenttitaiteen laajentamista. Hankkeen tavoitteena on parantaa taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta edistämällä julkisissa tiloissa ja laitoksissa esillä olevaa taidetta. Prosenttiperiaatteen mukaiset taidehankinnat koskisivat jatkossa nykyisin myös muita taiteen muotoja kuin visuaalista taidetta. Keskiössä on erityisesti taiteen soveltava ja osallistava käyttö esimerkiksi taide- ja kulttuurilähtöisen hoito- ja asiakastyön kehittämisessä. Hallituksen kärkihankkeen aikana etsitään ja testataan uusia toimintatapoja. Hanke toteutetaan vuosina 2016–2019. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a, 42.) Vuonna 2015 ministeriö asetti ohjausryhmän selvittämään julkisen rakentamisen prosenttiperiaatteen edistämistä. Ohjausryhmä julkaisi joulukuussa 2017 raportissaan 12 suositusta tai ehdotusta prosenttiperiaatteen edistämiseksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 3). Prosenttiperiaatteesta on tehty viime vuosien aikana monia selvityksiä ja tutkimuksia, mutta ainakaan vielä niillä ei ole ollut vaikutusta Turun kaupungin prosenttiperiaatteen noudattamiseen.

3.2. Julkinen taide ja prosenttiperiaate Turussa

Turun kaupunki on ollut julkisen taiteen pioneeri: vuonna 1864 Turussa paljastettu *Henrik Gabriel Porthanin patsas* (Carl Eneas Sjöstrand 1860) oli Suomen ensimmäinen monumentaaliveistos. Turun kaupunki aloitti julkisen taiteen hankkimisen ohjelmallisesti toisen maailmansodan jälkeen. 1990-luvulla Turussa toteutui Pro Cultura -säätiön ympäristötaideprojekti, jonka myötä kaupunkitilaan hankittiin 14 ympäristötaideteosta (Kormano 2008, 31). Teosten avulla haluttiin luoda kaupungin identiteettiä sekä korostaa Turun omaleimaisuutta vierailijoille. Päämääränä oli suunnitella teoksia kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti keskeisiin kohteisiin, kuten puistoihin ja jokivarteen. (Katiskoski 2001, 2.) Tällä hetkellä Turun kaupungin julkisen taiteen kokoelmaan kuuluu ulkoveistoksia, ympäristö- ja kaupunkitaidetta, kiinteästi rakennuksissa tai kaupunkirakenteessa kiinni olevia teoksia, seinämaalauksia, mosaiikkiteoksia sekä reliefejä (Turun museokeskus 2011, 17).

Turussa kaupungin rahoittamat julkisen taiteen hankinnat toteuttavat Turun museokeskuksen kokoelmapoliittista ohjelmaa¹⁵. Vuonna 2011 kulttuurilautakunnalle esitelty ohjelma korostaa Turun alueen taiteen, taiteilijoiden sekä kaupunkikuvan ja kaupunkilaisten merkitystä (Kormano 2012, 10). Kokoelmapoliittisen ohjelman mukaan taidehankintojen pääpaino ja ylläpito on nimenomaan nykytaidekokoelman kartuttamisessa ja julkisissa taidehankkeissa. Ohjelmassa kaupunkikuvaa halutaan kehittää taiteen keinoin, mikä viestii kaupungin tahtotilasta hankkia taidetta julkiseen tilaan. Kaupungin taidehankinnat edustavat paitsi kokoelmapoliittikkaa, myös osaltaan käsitystä hyvästä taiteesta. Ohjelman mukaan teosten tulee sopia ympäristöönsä ja täydentää lisäksi sopivalla tavalla kaupungin taidekokoelmaa. Kaupungin kokoelmatyössä pyritään myös huomioimaan Turun kaupungin rooli paikallisten taiteilijoiden työskentelyn tukijana. (Turun museokeskus 2011, 18.) Tämä näkyy myös julkisiin taidehankkeisiin osallistuneissa taiteilijoissa: lähes kaikki prosenttihanketaiteilijat ovat olleet turkulaisia (Turun museokeskuksen teoshankintalistat 1994–2016).

¹⁵ Museolain (SDK 729/1992 ja 877/2005) ja valtioneuvoston museoita koskevan asetuksen mukaan museoilla tulee olla pitkän tähtäimen toiminta- ja taloussuunnitelma, jonka osa kokoelmapoliittinen ohjelma on. Turun museokeskuksen kokoelmapoliittikka hyväksyttiin kulttuurilautakunnassa 14.9.2011.

Julkisen taiteen hallinnointi, ylläpito ja huolto ovat monen hallintokunnan yhteistyötä. Hallintokuntien yhteistyöelin on julkisen taiteen työryhmä¹⁶, johon kuuluu jäseniä museokeskuksesta, Kiinteistöliikelaitoksesta ja Tilaliikelaitoksesta. Työryhmässä museokeskuksen kuvataidejohtaja ja intendentti toimivat asiantuntijoina ja yhdyshenkilöinä rakennus- ja perusparannushankkeita valmistelevien tahojen kanssa. Museokeskukselle annetaan vuosittain valtuudet toimia taidehankkeiden tilaajana. Ympäristö- ja kaavoitusvirasto osallistuu niin ikään julkisen taiteen hankkeiden suunnitteluun ja antaa asiantuntijaa käytännön kysymyksissä. Prosenttihankkeiden organisoimista selkiytettiin Turussa vuonna 2011, jotta taideteosten hankintakäytännöt saadaan sujuvammiksi. (Turun museokeskus 2011, 18–21.)

Vaikka taiteesta on tullut yksi Turun kaupunkikehittämisen väline, kaupungissa on noudatettu prosenttiperiaatetta kuitenkin vaihtelevasti. Vuonna 1994 hankittiin prosenttiperusteisesti taidetta Turun lyseon kouluun (Ovaska 2016). Vuonna 2005 Turun kaupunginhallitus vahvisti prosenttiperiaatteen noudattamisen pysyväksi toimintamalliksi uusien julkisten rakennusten taidehankinnoissa (Kormano 2012, 24). Päätöksen mukaan kaupungin toteuttaessa uusia julkisia rakennushankkeita pyritään varaamaan prosentti rakennusinvestoinneista kohteisiin sijoitettavien taideteosten hankintaan. Periaatetta voidaan soveltaa myös kunnostushankkeissa sekä katu- ja puistorakennuskohteissa. Teosten hankintakustannukset lasketaan kiinteistön rakennus- tai korjausmäärärahoista. Julkisen taiteen hankinnat rahoitetaan pääosin prosenttivaroin Tila- ja kiinteistöliikelaitoksen rakennushankkeiden budjeteista. Erityistapauksissa kaupungin taidekokoelmaa voidaan kartuttaa kaupungin kaunistamisrahaston¹⁷ avulla. Rahastoa voidaan hyödyntää myös ”julkisen taiteen huolto- ja kunnostusprojekteissa sekä kulttuuriympäristön ja kaupunkiviihtyvyyden kehittämishankkeissa”. (Turun museokeskus 2011, 18, 20–21.) Kaunistamisrahastoa käytettiin muun muassa uuden Myllysilän rakentamisen yhteydessä, kun sillan kupeeseen hankittiin Kari-Petteri Kakon neljän veistoksen teoskokonaisuus *Life Cycle* (2012) sekä Suomen Joutsenen edustalla viiden vuoden sopimuksella hankittu Jani Rättyän ja Antti Stöckellin teos *Päivänkakkara* (2011) (Turun museokeskuksen teoshankintalista

¹⁶ Prosenttiperiaatteella hankittavia taideteoksia koskeva toimintakäytäntö on hyväksytty kulttuurilautakunnassa 18.10.2006 § 13 (5549–2005).

¹⁷ Turun kaupungin kaunistamisrahaston varoja käytetään Turun kaunistamiseen ja luonnonsuojeluun. Rahastoa hallinnoi kaupunginhallitus, joka päättää vuosittain rahaston varojen tuoton määrän osoittamalla sen rahaston tarkoitukseen. (Turun museokeskus 2011, 21.)

2012). Vuonna 2014 kaunistamisrahastoa puolestaan käytettiin Wäinö Aaltosen *Kultalilja*-veistoksen (1929) hankkimiseen eikä muita taidehankintoja rahastosta sinä vuonna tehty (Turun museokeskuksen teoshankintalista 2014).

Vuonna 2007 prosenttiperiaatetta noudatettiin Turun pääkirjaston uudisosan rakentamisessa, vuonna 2008 prosenttiperusteisia taidehankintoja tehtiin Luolavuoren kouluun ja vuonna 2009 Topeliuksen kouluun sekä Turun pääterveysasemalle (Ovaska 2016). Vuonna 2010 Turun kaupunki vastaanotti Varsinais-Suomen taidetoimikunnan ensimmäistä kertaa myöntämän prosenttiperiaate-palkinnon tunnustuksena prosenttiperiaatteen toteuttamisesta Turun pääkirjaston nykytaidekokoelmassa. Samalla palkinnon saivat myös Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin T-sairaalan taideohjelma sekä Turun Ylioppilaskyläsäätiö. (Taiteen edistämiskeskus 2010.) Vuonna 2011 Turku oli toinen Euroopan kulttuuripääkaupungeista, ja prosenttiperiaatehankkeisiin varattiin rahaa 91 000 euroa. Vuoden aikana kaupungissa hankittiin prosenttiperusteista taidetta neljään kohteeseen: Paattisten kouluun, Lakkatien lastenkotiin, Impivaaran uimahalliin ja Nummenpuiston päiväkotiin. Lisäksi samana vuonna käynnistettiin Myllysilän prosenttiperiaatehanke. (Turun museokeskuksen teoshankintalista 2011.) Kulttuuripääkaupunkivuoden aikana tuotettiin instituutioiden ulkopuolelle myös vaihtoehtoista julkista taidetta, jossa korostettiin vuorovaikutuksellisuutta ja osallistavuutta (Kormano 2012, 25).

Vuonna 2012 prosenttihankeisiin varattiin 66 000 euroa eli lähes kolmannes vähemmän vuoteen 2011 verrattuna (Turun museokeskuksen teoshankintalista 2012). Prosenttiperusteisia teoksia hankittiin Kellonsoittajankadun päiväkotiin sekä Myllysilälle (Ovaska 2016). Vuosi 2013 oli välivuosi prosenttiperiaatehankkeissa, mutta vuosina 2014–2015 hankittiin taidetta Braheskolaniin neljältä taiteilijalta (Turun museokeskuksen teoshankintalistat 2013–2015). Vuoden 2017 lopulla Turun kaupungilla ei ole käynnissä yhtään virallista prosenttiperiaatehanketta, mutta siihen vertautuvia hankkeita on kaksi. Syvälahden koululle hankitaan taidetta Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia puolesta oppilastyönä ja Ylimaarian monitoimitalon hanketta koordinoi Turun museokeskus. Vuoden 2017 loppuun mennessä Turun kaupunki on noudattanut prosenttiperiaatetta 13 kohteessa. Valtaosa prosenttiperiaatehankkeista on keskittynyt erityisesti päiväkoteihin ja kouluihin (yhdeksän kohdetta). (Kormano 2017.)

Yleisen kehityksen mukaisesti museokeskus ja taiteilijat ovat olleet vuorovaikutuksessa kohteen käyttäjien kanssa. Kohdeyleisöä on osallistettu jo teoksen valmistumisvaiheessa

esimerkiksi keskustelujen, tapaamisten ja työpajojen avulla. Prosenttiperiaate-taiteilijat ovat usein hankkeen päätyttyä käyneet kertomassa käyttäjiä varten tehdystä taiteesta. Vuorovaikutusta edistävää toimintaa halutaan jatkossakin vahvistaa. Taidehankinnat halutaan sovittaa jokaiseen erityislaatuiseen tilaansa paitsi huomioimalla sisällölliset merkitykset, myös teosturvallisuus. (Turun museokeskus 2011, 18, 25.) Taidehankintojen profiili pyritään siis määrittelemään huolellisesti jokaisen hankkeen kohdalla ottaen erikseen huomioon teoksen yleisön ja käyttäjät, sijoituspaikan ja sisällön.

Julkisen taiteen hankkeista on kiinnostunut kaupungin lisäksi selkeästi myös yksityinen sektori. Turun kaupungin rinnalla muutama alueella toimiva yksityinen ja julkinen toimija on toteuttanut prosenttitaidehankkeita uudisrakennus- ja korjaushankkeiden yhteydessä. Turun kauppatorin laidalla sijaitsevaan Vaisteen taloon tehtiin julkisivuremontti, ja joulukuussa 2016 rakennuksen julkisivussa julkistettiin rakennuksen historiasta inspiraationsa saanut Annika Dahlstenin valotaideteos *Lähde* (Projects. Annika Dahlsten www-sivu 10.3.2018). Varsinais-Suomen asumisoikeusasunnot (VASO) puolestaan on toteuttanut julkisia taideteoksia muutamiin uudisrakennuskohteisiinsa (Blogi. Varsinais-Suomen asumisoikeusasunnot www-sivu 11.3.2018). Loppuvuodesta 2017 Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri käynnisti taiteilijahaun uuden T3-sairaalan taideteosten suunnitteluun (Taide. Varsinais-Suomen Sairaanhoitopiiri www-sivu. 11.12.2017). Prosenttiperiaatteen kautta julkisesta taiteesta on tullut niin Turussa kuin muuallakin Suomessa pitkälti koulujen, sairaaloiden ja kirjastojen taidetta. Ajatus taiteen hyvinvointia lisäävästä ja parantavasta vaikutuksesta näkyy selkeästi myös valtakunnallisissa prosenttitaidehankkeissa, kun esimerkiksi Kainuun uusi sairaala-allianssi käynnisti syksyllä 2017 taiteilijahaun uuden sairaalan taidehankkeeseen (Ajankohtaista. Kainua-allianssi www-sivu. 11.12.2017).

Kiinnostus prosenttiperiaatteeseen on herännyt uudelleen myös Turun valtuustossa. Vasemmistoliiton valtuutettu Li Andersson teki valtuustoaloitteen taidevelvoitteen sekä taideohjelman käyttöönotosta Turun kaupungin kaupunkisuunnittelussa. Kaupunginvaltuuston kokouksessa helmikuussa 2017 aloite on päätetty lähettää valmisteltavaksi. (Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 27.2.2017).

4. JULKISEN TAITEEN TULEVAISUUTTA TUTKIMASSA

Tulevaisuutta tutkitaan ja tulevaisuustietoa tuotetaan nykyisyydestä käsin. Siihen vaikuttaa havaittavan ja aistittavan nykyisyyden lisäksi myös tieto menneisyydestä, jota ei voida havaita, mutta joka voidaan muistaa. Tulevaisuustieto rakentuu nykyisyyden objektiivisen tiedon ja menneisyyden tulkintatiedon varaan, jossa mielikuvien avulla tuodaan kolmas taso uusista merkityksistä, mahdollisuuksista ja arvoista. (Kamppinen & Malaska 2002, 96–97, 99.) Taiteentutkimuksessa ja taidehistoriassa tutkitaan nykypäivän tai menneisyyden kohdetta, jota tulkitaan suhteessa nykyisyyteen ja menneeseen. Tulevaisuus ei ole taiteentutkimuksessa juuri tutkimuskohteena.

4.1. Tulevaisuudentutkimus tieteenalana

Tulevaisuudentutkimus on suhteellisen nuori akateeminen tieteenala. Se on lähtökohdiltaan monitieteistä ja laaja-alaista. Eri tieteenalat, kuten humanistiset tieteet ja yhteiskuntatieteet tarjoavat näkökulmia ja menetelmiä, joiden avulla nykyisyydestä käsin voidaan yrittää hahmottaa tulevaisuutta. Tulevaisuudentutkimuksen kohteena on usein moniin yhteiskunnallisiin osa-alueisiin kietoutuvia ilmiöitä ja asioita. Sen ainoa tehtävä ei ole tulevaisuuden ennakointi, vaan tärkeämpää on pohtia strategisesti sitä, mitä tulee tehdä, jotta tulevaisuus voi toteutua arvokkaina pidettyjen päämäärien mukaisesti, ja voidaan välttää epätoivottavina pidettyjä uhkia (Niiniluoto 2002, 7, 9). Tulevaisuudentutkimus kartoittaa erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia ja toimenpiteitä ja päätöksiä niiden saavuttamiseksi. Koska päätöksenteko pohjautuu arvoihin eli käsitykseen siitä, mikä on arvokasta ja mikä arvotonta, tulevaisuudentutkimus on vahvasti normatiivista. (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 25, 38.)

Tulevaisuudentutkimus syntyi toisen maailmansodan aikana, jolloin sitä kehitettiin samanaikaisesti Yhdysvalloissa ja Ranskassa. Sen juuret ulottuvat kuitenkin paljon pidemmälle, aina antiikin Kreikkaan asti. Antiikin kirjallisuudessa ja myyteissä tulevaisuuden ennustamisella on tärkeä rooli, ja teksteissä mainitaan Delfoin oraakkeli. (Kuusi 2013, 248.) Venäläinen taloustieteilijä Nikolai Kondratjev kehitti 1900-luvun alussa pitkien aaltojen teorian, jonka mukaan pitkän aikavälin talouskäyttämisen säännölliset muodot voidaan tunnistaa ja niillä on vaikutusta kunkin aikakauden yhteiskuntaan, kulttuuriin ja talouteen. Monet tulevaisuudentutkijat ovat sittemmin soveltaneet Kondratjevin teoriaa

omaan tutkimukseensa. Tulevaisuudentutkimuksen oppihistoria alkoi varsinaisesti Ossip K. Flechtheimista (1943), joka keksi käsitteen *futurologia*. Pohjana oli saksalaisen Oswald Spenglerin teos *Länsimaiden perikato* (1918, 1922), jonka Flechtheim katsoi edustavan uutta kehittymässä olevaa tieteenalaa, futurologiaa. 1940-luvun puolivälissä Flechtheim ehdotti tulevaisuudentutkimuksen opetuksen järjestämistä akateemiseksi oppiaineeksi. (Söderlund & Kuusi 2002, 260–263.)

Sodankäynnin teknologian kehittyessä tulevaisuusnäkökulma osoittautui hyödylliseksi, ja Yhdysvaltojen ilmavoimien yhteyteen perustettiin RAND (Research and Development) -yhtymä. Se oli merkittävä tekijä kehittyvällä tieteenalalla, sillä yhtymässä työskentelivät useat alan tulevat pioneirit. RAND:in perustaminen loi ilmapiirin, joka oli suotuisa tulevaisuudentutkimuksen sisältöjen kehittymiselle. Yhtymässä kehitettiin myös Delfoi-tutkimusmenetelmä, joka on edelleen yksi tutkimusalan merkittävimmistä menetelmistä. Samanaikaisesti tieteenala kehittyi myös Ranskassa. Vuonna 1963 perustettua DATAR:ia (Délégation à l'aménagement de territoire et à l'action régionale) voidaan pitää skenaariomenetelmän ensimmäisenä merkittävänä soveltajana. (Söderlund & Kuusi 2002, 266–268; Linstone & Turoff 2011, 1712.)

Puolustusstrategioista ja operaatiotutkimuksesta lähtenyt kehitys johti tulevaisuudentutkimuksen kehittymiseen akateemiseksi tieteenalaksi 1960-luvulla. Samalla tutkimuksen painopisteet muuttuivat yhä enemmän talouskehityksen, yhteiskunnallisen muutoksen ja ympäristönsuojelun suuntaan. 1970-luvun öljykriisi muutti jälleen tulevaisuudentutkimuksen painopistettä, kun vuosikymmenen tapahtumat loivat epävarmuutta ihmisten ja yhteiskuntien elämään. Yhteiskunnallinen murros, johon liittyivät kansainvälisen rahajärjestelmän horjumisen, taloudellisen kasvun hidastuminen ja arvojen muutos, tuottivat uudenlaisen lähestymistavan tulevaisuudentutkimukseen. Keskiöön nousivat kompleksiset systeemit. (Söderlund & Kuusi 2002, 268, 271–272; Masini 1993, 1.)

1980-luvulla tulevaisuudentutkimuksen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon lähentyminen jatkui. Vuosikymmenen aikana kehitettiin yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevia menetelmiä. 1990-luvun lama sekä kylmän sodan jälkeinen epävakaa maailmantilanne näkyivät myös tulevaisuudentutkimuksen kohteissa ja metodeissa. Vuosikymmenen aikana vahvistui käsitys tulevaisuudesta ei-ennustettavana – tekemillämme valinnoilla, päätöksillä ja toimenpiteillä voimme vaikuttaa tulevaisuuteen. (Söderlund & Kuusi 2002, 276–278.)

4.2. Tulevaisuustieto ja skenaariot

Yhdysvaltalainen tulevaisuudentutkija ja sosiologi Wendell Bell (1997, 85–86) kirjoittaa, että useiden tutkimusten mukaan positiiviset tulevaisuuskuvat synnyttävät myös positiivisia seurauksia. Optimistiset kuvat tulevaisuudesta auttavat ihmisiä hallitsemaan ympäristöään, voittamaan vastoinkäymiset ja saavuttamaan pitkän aikavälin tavoitteet. Tulevaisuuskuvat eivät kuitenkaan yksin määritä tulevaisuutta, eivätkä ne toteudu sellaisinaan. Tulevaisuuskuvat kuitenkin ohjaavat yhtenä tärkeänä tekijänä ihmisen käyttäytymistä, jolloin niistä voi tulla tulevaisuuden todellisuutta. (Bell 1997, 85–86.) Tulevaisuus muotoutuu tietoisesti ajattelun, päätöksenteon ja niitä seuraavien tekojen, mutta myös sattuman ja tiedostamattomien tekojen kautta (Mannermaa 1999, 18). Tulevaisuuskuvat voivat kannustaa niin yksittäisiä ihmisiä kuin kokonaisia yhteisöjä toimimaan tavoilla, joilla edistetään yhteisiä päämääriä ja parempaa tulevaisuutta. Yksittäistä ihmistä ei siis nähdä passiivisena, vaan aktiivisena toimijana, joka voi omilla teoillaan ja valinnoillaan vaikuttaa omaan ja yhteisönsä tulevaisuuteen.

Tulevaisuudentutkimuksella voidaan vastata muutoksen tarpeeseen: kun nykytila ei tyydytä ja halutaan muutosta, voidaan mahdollisia tulevaisuuksia kartoittaa tulevaisuudentutkimuksen metodien avulla (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 24). Tulevaisuutta ei tule nähdä yhtenä tulevaisuutena, vaan joukkona tulevaisuuksia. Näihin erilaisiin tulevaisuuksiin päästään tekemällä sekä tiedostettuja että tiedostamattomia valintoja ja tekoja. ”Toteutuva tulevaisuus on siten yksi tällä hetkellä pelkkänä mahdollisuutena ilmenevistä vaihtoehdoista.” (Mannermaa 1999, 19.) Tulevaisuudentutkimuksen keskeisenä tehtävänä onkin näiden erilaisten tulevaisuuksien kartoittaminen ja se, millaisilla toimenpiteillä ja päätöksillä voidaan kuhunkin tulevaisuuteen pyrkiä nykyisyydestä käsin. (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 25.)

Tulevaisuus voi muotoutua useita toisistaan eroavia *tulevaisuuspolkuja* pitkin. Tulevaisuuspoluilla tarkoitetaan mahdollisia tapahtumainkulkuja, jotka johtavat erilaisiin tulevaisuuksiin. Tulevaisuustieto muotoutuu tutkijan tietopohjasta yhdistettynä eri toimijoiden ja asiantuntijoiden väliseen vuoropuheluun. Tulevaisuustiedon tuottaminen on taiteentutkimuksen tapaan vahvasti sidoksissa aikaan ja kulttuuriin, vallitseviin arvoihin ja asenteisiin sekä uskomuksiin ja oletuksiin. Se on luonteeltaan normatiivista. Lisäksi sen tuottamiseen vaikuttavat eri toimijoiden intressit. (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 27, 36–37.)

Skenaarion käsite vakiintui tulevaisuudentutkimukseen 1960-luvulla, mutta alun perin sitä on käytetty elokuvateollisuudessa. Jo varhaisessa vaiheessa skenaariot käsitettiin tavaksi dramatisoida ja herättää kiinnostusta vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin ja herätellä ajattelemaan uusilla tavoilla. (Kuusi & Kamppinen 2002, 120, 122.) Hyvän skenaarion tuntomerkkejä ovat ymmärrettävyys ja selkeys. Se on uskottava ja johdonmukainen: skenaarion sisällä ei saa olla ristiriitaisuuksia, vaan sen tulee olla loogisesti etenevä kokonaisuus. Lisäksi hyvä skenaario on kiinnostava, koska se kertoo tulevaisuudesta jotain uutta ja olennaista, josta on hyötyä matkalla tulevaisuuteen. Ominaista onnistuneelle skenaariolle onkin se, että sillä on vaikutusta päätöksentekoon. (Rubin 2002.)

Tulevaisuudentutkimuksen kontekstissa skenaariot esittelevät ne pääasialliset tulevaisuuspolut, jotka vievät kohti haluttua tai pelättyä mahdollista maailmaa (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 36–37). Useimmiten skenaarioita rakennetaan vähintään kolme kuvaamaan keskeisiä ja mahdollisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja (Mannermaa 1999, 220; Tapio et al. 2010, 1618). Skenaariot voivat olla sekä houkuttelevia että katastrofaalisia (Kamppinen, Malaska & Kuusi 2002, 31). Yksi skenaario voi näyttäytyä samanaikaisesti yhdelle toimijalle uhkana ja toiselle mahdollisuutena: skenaarion uhkaavuus ja tavoiteltavuus määräytyvät subjektiivisesti eri toimijoiden lähtökohdista käsin (Mannermaa 1999, 23, 26). Skenaariot käsitetään yleensä organisaation työvälineeksi, kun se suunnittelee keinoja saavuttaa sille toivottava tulevaisuus (Dator 2009, 1). Niiden avulla voidaan avustaa päätöksenteossa ja muokata organisaation tai yhteisön toimintastrategiaa vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöään. Skenaariotyöskentelyn avulla voidaan löytää uusia suuntia päätöksenteolle – sellaisiakin, jotka olisivat ehkä muuten jääneet huomaamatta. Niiden käyttötarve ja -arvo ovat nimenomaan nykyhetkessä. (Rubin 2014.)

4.3. Tulevaisuustaulukko ja kyselytutkimus

Skenaarioita voidaan laatia hyödyntämällä monia tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä ja usein erilaisten metodien yhdistelmiä. Näistä yksi on 1950-luvulla Kaliforniassa kehitetty *tulevaisuustaulukkomenetelmä*¹⁸, joka on pro gradu -työssäni skenaarioiden ohella

¹⁸ Tulevaisuustaulukkomenetelmää kutsutaan myös FAR-menetelmäksi (Field Anomaly Relaxation) (ks. Seppälä 1984).

tärkein tulevaisuudentutkimuksen menetelmä. Suomessa tulevaisuustaulukkomenetelmää on käyttänyt muun muassa Jussi Lehtonen kansatieteen oppiaineeseen tekemässään väitöskirjassaan *Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin* (2016). Taulukossa tutkittavaa ilmiötä tai asiaa tarkastellaan yhdestä näkökulmasta ja tietyinä ennalta määritettynä ajankohtana. Tarkoituksena on tunnistaa tutkimuskohteen kannalta keskeiset tekijät ja ilmiöt (muuttujat) ja niiden mahdolliset toteumavaihtoehdot tulevaisuudessa. (Rubin 2002, 906.) Tulevaisuustaulukkotyöskentelylle ominaista on monimuotoinen aineisto, mikä on luonteenomaista myös taiteentutkimukselle. Lisäksi keskiössä on aineiston tulkinta: laadin skenaariot hyödyntämällä aineiston tulkinnassa omaa asiantuntemustani (Lehtonen 2016, 226).

Tulevaisuustaulukkotyöskentelyä varten toteutin sähköisen kyselytutkimuksen toukuussa 2017. Tarkoitukseni oli kerätä eri alojen ja sektoreiden toimijoiden mielipiteitä ja ajatuksia koskien julkista taidetta ja sen tulevaisuutta Turussa vuonna 2030. Päädyin käyttämään kyselyssä prosenttiperiaatteen käsitettä, koska se on julkisen taiteen hankintamalleista tällä hetkellä tunnetuin yli toimialojen ja sektoreiden. Näin eri alojen asiantuntijoiden oli helpompi hahmottaa tutkimusaihetta ja ymmärtää kysymyksiä.

Kysymyksenasettelussa hyödynsin Delfoi-metodia¹⁹: avointen ja monivalintakysymysten lisäksi esitin vastaajille tulevaisuusväitteitä, joiden toivottavuutta ja todennäköisyyttä vastaajat arvioivat. Toteuttamani kyselytutkimus oli yksikierroksinen, joten hyödynsin Delfoi-kyselylle ominaisia piirteitä ainoastaan kyselyn rakenteessa ja kysymysten laatimisessa. Kyselyiden laatimiseen liittyy usein haasteita, jos esitettyjä kysymyksiä voi ymmärtää ja tulkita eri tavoin. Eri aloilta kyselyyn osallistuvat henkilöt edustavat erilaisia diskursseja, mikä voi lisätä väärinymmärryksen riskiä kyselyyn vastaamisen aikana. Lisäksi esimerkiksi kyselyn laatijalle itsestään selvät käsitteet ja termit voivat olla osalle vastaajista täysin vieraita, mikä voi nostaa vastaamiskynnystä. Tästä syystä valitsin kyselyn pääkäsitteeksi prosenttiperiaatteen, minkä lisäksi testasin kyselylomaketta etukäteen eritaustaisilla henkilöillä. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut muotoilla tulevaisuusväitteitä rohkeammin, mutta koen silti, että kyselyaineistoni täyttää asettamani tavoitteet ja vastaa tutkimuskysymyksiini.

¹⁹ Delfoi on puolistrukturoitu tai strukturoitu kyselymenetelmä, jolla asiantuntijoiden mielipiteitä jalostetaan tiedoksi. Se koostuu usein kahdesta tai kolmesta asiantuntijakierroksesta, joiden aikana kerätyt mielipiteet syötetään takaisin asiantuntijoiden tarkasteltaviksi. (Ks. esim. Linstone & Turoff 2002.)

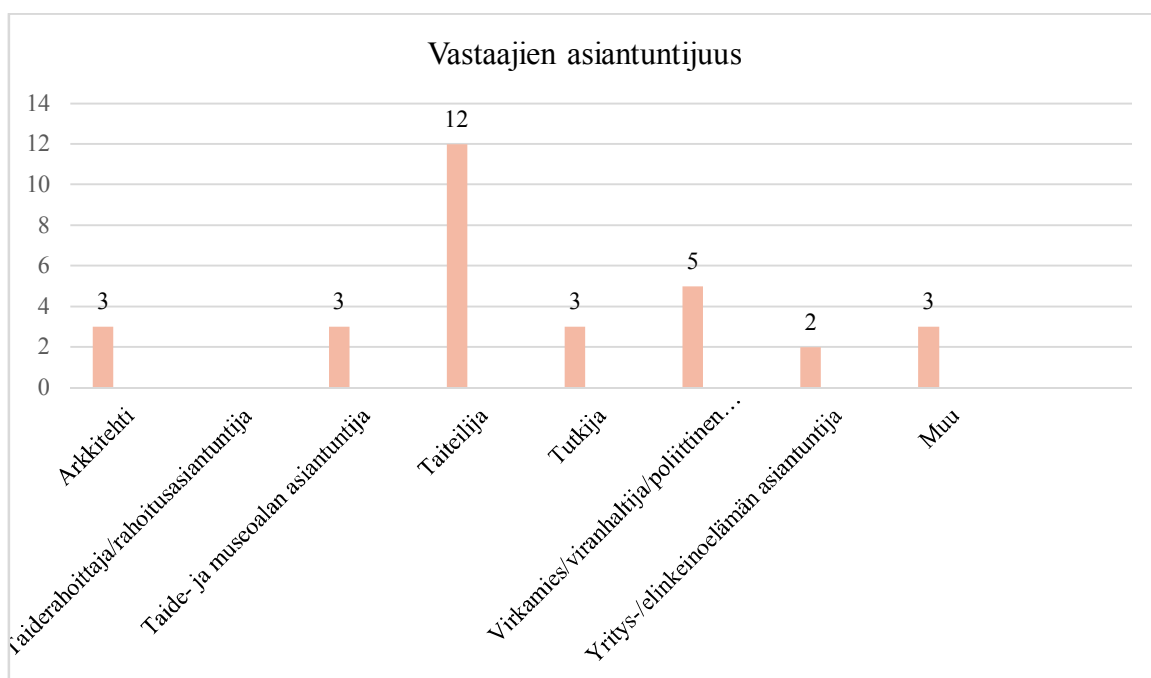
Lähestyin kyselyllä Turun kaupungin virkamiehiä ja poliittisia päättäjiä, Taiteen edistämiskeskuksen henkilöstöä, taiteilijoita, alueen taidekoulujen henkilöstöä, yksityisiä rakennuttajia ja arkkitehtejä. Valitsin kyselyyn kutsutut henkilöt heidän asiantuntijuutensa perusteella niin, että jokaisen vastaajan substanssi aiheesta olisi tärkeä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Laadin ensin listan henkilöistä, jotka voisivat mahdollisesti sopia vastaajiksi. Tämän jälkeen kävin vastaajat yksitellen läpi ja pohdin kunkin vastaajan asiantuntijuuden, kokemusten ja näkemysten arvoa tutkimukselleni. Lisäksi kaikilla kyselyyn kutsutuilla tuli olla jonkinlainen näkemys tai kokemus julkisen taiteen tilasta Turussa tänään.

Valittuani henkilöt lähetin jokaiselle vastaajalle etukäteen sähköpostia, jossa kutsuin heidät vastaamaan kyselyyn. Tämän jälkeen lähetin itse kyselyn sähköpostitse yhteensä 40 henkilölle, joista 24 vastasi kyselyyn (vastausprosentti 60). Kiitettävästi kyselyyn kutsutuista vastasivat erityisesti virkamieheksi, viranhaltijaksi tai poliittiseksi luottamushenkilöksi itsensä määritelleet sekä taiteilijat ja arkkitehdit. Yritys- ja elinkeinoelämän edustajia vastaajien joukossa oli valitettavasti suhteellisen vähän. Tähän vaikutti koko vastaajajoukon koostumus, sillä taidealan toimijoiden määrä oli kutsuttujen vastaajien joukossa lähtökohtaisestikin suurempi. Vaikka vastausprosentti oli hyvä, vastaushalukkuuteen saattoi vaikuttaa kyselyn toteutusajankohta, mutta myös se, miten tärkeänä julkinen taide eri sektoreilla koetaan. Jälkikäteen ajatellen olisin voinut kutsua laajemminkin vastaajiksi taidealan ulkopuolisia henkilöitä. Lisäksi olisi voinut olla kiinnostavaa saada kyselyyn myös taiteen käyttäjän näkökulma, mutta kysymyksenasettelu vaati aiheen tuntemusta konkreettisella tasolla. Vastaajien diversiteetti on kuitenkin tyydyttävä tutkimukseni kysymyksenasettelun näkökulmasta.

Kysely koostui sekä monivalintakysymyksistä että avoimista kysymyksistä (liite). *Taustatiedot*-osiossa kartoitin vastaajien sukupuolta, ikää, asiantuntijuutta sekä prosenttiperiatteen tunnettuutta. Vastaajista hieman yli puolet (54,2 %) oli naisia, ja vastaajien ikäkauma oli seuraava:

20–29-vuotiaat	8,3 %
30–49-vuotiaat	33,3 %
50–64-vuotiaat	45,8 %
65 vuotta täyttäneet	12,5 %

Taustatiedot-osiossa vastaajat saivat myös määritellä oman asiantuntijuutensa ja valita tarvittaessa useamman vaihtoehdon (taulukko 1): vastaajista 12 (50 %) määrittelivät itsensä taiteilijaksi. Toiseksi eniten vastauksia sai vaihtoehto ”Virkamies/viranhaltija/poliittinen luottamushenkilö” (5 vastaajaa, 20,8 %). Vastaajien joukosta löytyi myös arkkitehtejä ja taide- ja museoalan ammattilaisia sekä yritys- ja elinkeinoelämän asiantuntijoita, joten koen vastaajajoukon heterogeenisuuden tutkimuksen kannalta riittäväksi. Yksikään vastaajista ei halunnut määritellä itseään taiderahoittajaksi tai rahoitusasiantuntijaksi. Taustatiedot-osion päätteeksi kysyttiin prosenttiperiaatteen tuttuutta vastaajalle: se oli jokaiselle vastaajalle entuudestaan tuttu käytäntö.

Taulukko 1. Vastaajien asiantuntijuus.

Kyselyn seuraavissa osioissa kartoitettiin avoimilla kysymyksillä vastaajien käsityksiä julkisesta taiteesta ja prosenttiperaatteesta sekä niiden merkityksestä Turun alueella. Tämän jälkeen vastaajat saivat valita laatimistani vaihtoehtoista asioita ja toimenpiteitä, joilla voidaan lisätä ja edistää julkista taidetta elinympäristössä. Käytin vaihtoehtojen muodostamisessa erilaisia aineistoja, kuten *Prosenttiperaatteen käsikirjaa tilaajille* (toim. Pulkkinen & Hannus 2015a), *Rakennetun omaisuuden tila* -raporttia (Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL 2017) sekä Turun Taiteilijaseuran toiminnanjohtajan työssä kartuttamaani asiantuntemusta. Lisäksi kartoitettiin vastaajien ajatuksia julkisen taiteen rahoittamisen tavoista ja vastuusta Turussa vuonna 2030.

Kyselyssä oman kokonaisuutensa muodostivat tulevaisuudentutkimuksen Delfoi-kyselyssä käytettävät tulevaisuusväitteet. Esitin vastaajille viisi erilaista tulevaisuusväitettä, joiden toivottavuutta (asteikko 1–5, hyvin epätoivottava – hyvin toivottava) ja todennäköisyyttä (asteikko 1–5, hyvin epätodennäköinen – hyvin todennäköinen) vastaajat saivat arvioida. Tulevaisuusväitteet kuljettivat vastaajat vuoteen 2030 ja tiettyihin tulevaisuuskuviin, jotka käsittelivät prosenttiperiaatetta yhtenä julkisen taiteen hankintamallina, tai-develvoitetta yksityisissä ja julkisissa rakennushankkeissa, asiantuntijuuden merkitystä sekä poliittista päätöksentekoa Turussa. Mielenkiintoista oli, että eri aloilta tulevien vastaajien näkemykset väitteiden toivottavuudesta eivät juurikaan eronneet toisistaan. Sen sijaan väitteiden todennäköisyyksien arvioinnissa vastauksissa oli jonkin verran hajontaa, mutta jokaisen väitteen kohdalla vastaukset painottuivat kuitenkin asteikolle 3–5. Hyödynsin väitteiden saamia arvoja skenaarioiden toteutumisen arvioinnissa. Tulevaisuusväitteiden todennäköisyyden ja toivottavuuden numeraalisen arvioinnin lisäksi vastaajien sanalliset perustelut jokaisen väitteen kohdalla osoittautuivat tutkimukseni kannalta erityisen merkityksellisiksi. Vastauksista nousi esiin kiinnostavia teemoja, joita hyödynsin laajasti tulevaisuustaulukon laatimisessa. Kyselyn lopuksi pyysin vastaajia kuvailemaan sanallisesti julkisen taiteen ja prosenttiperiaatteen tulevaisuuden uhkakuvia ja mahdollisuuksia Turussa. Myös tässä vastaajien näkemykset olivat yllättävän yksimielisiä, ja vastaukset olivat erityisen käyttökelpoisia laatimieni skenaarioiden arvioinnissa.

Kävin läpi kyselyvastauksia sekä yksittäin että aineistoa kokonaisuutena. Suurin osa vastaajista täydensi ja perusteli vastauksiaan tulevaisuusväitteiden kohdalla sanallisesti, mikä osoittautui erittäin hedelmälliseksi. Keräsin perusteluista esiin nousseita asioita ja teemoja listaksi. Huomasin, että useissa vastauksissa nousivat esiin samankaltaiset asiat hieman eri tavoin sanottuna. Yhdistelemällä avainsanoja muodostin kattokäsitteitä, kuten talous ja politiikka, joiden pohjalta aloin työstää tulevaisuustaulukkoa (taulukko 2). Käytin tulevaisuustaulukon lähtökohtana kyselytutkimuksen vastausten lisäksi myös nykytilan analyysia julkisen taiteen tilasta Suomessa ja Turussa. Valitsin tulevaisuustaulukkoon lopulta kuusi *muuttujaa* (numerot 1–6), joissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat julkiseen taiteeseen ja sen hankintaan tulevaisuudessa. Riveille sijoittuvat muuttujat ovat taulukossa satunnaisessa järjestyksessä: ne ovat tasa-arvoisia ja vaikuttavat tulevaisuuteen yhtä paljon. Ne ovat julkisen taiteen toimintaympäristömuuttujia, joiden sisältöä avaam tarkemmin tässä luvussa tulevaisuustaulukon jälkeen. Tulevaisuustaulukon sarakkeisiin kirjasin jokaiselle kuudelle muuttujalle neljä mahdollista *tilaa* (kirjaimet A–D), joita se voi saada tulevaisuudessa. Päädyin käyttämään tulevaisuustaulukossani neljää saraketta,

sillä kolmella sarakkeella muuttujien tiloiksi muodostuvat helposti "toivottu tulevaisuus", "epätoivottava tulevaisuus" ja "business as usual" (nykytilanteen päivitetty versio tulevaisuudessa) (Lehtonen 2016, 68). Saman muuttujan eri tilat ovat taulukossa toisensa poissulkevia: ne eivät voi olla voimassa samaan aikaan. Kuitenkin tila voi muuttua ajan kuluessa. (Seppälä 1984; Mannermaa 1999.)

Kun tulevaisuuskuvaa muodostetaan taulukon avulla, sen jokaiselta riviltä valitaan yksi arvo eli tila (Kuusi & Kamppinen 2002, 124). Arvot voi valita monella tavalla, ja eräs tapa on valita yksi tulevaisuustaulukon muuttuja dominoivaksi. Tällöin jokaiselta riviltä valitaan arvo, joka sopii dominoivaan muuttujaan. (Seppälä 1984, 144–145.) Tulevaisuustaulukosta voi valita muuttujien arvot myös sattumaa käyttäen. Tällöin on tärkeää tarkastaa, että muuttujien arvot eivät ole ristiriidassa keskenään. (Lehtonen 2016, 222.) Päädyin valitsemaan tulevaisuuskuvat sattumanvaraisesti, jotta omat mielipiteeni tai näkemykseni julkisesta taiteesta eivät vaikuttaisi lopputulokseen. Muodostin aluksi kahdeksan kirjainyhdistelmää skenaarioita varten arpomalla: käytännössä heitin noppaa ja valitsin jokaiselle muuttujalle arvon nopan luvun mukaan. Arvonnan jälkeen tarkastelin jokaista kirjainyhdistelmää toteutumismahdollisuuden näkökulmasta. Jouduin arpomaan uudelleen jokaisen kirjainyhdistelmän kuudennen muuttujan (julkisten taidehankintojen laatu), sillä ensimmäisellä arvontakierroksella kolmessa kirjainyhdistelmässä muuttujan arvoksi tuli B. Arpomalla viimeisen muuttujan uudelleen sain tarpeeksi hajontaa kirjainyhdistelmiin ja sitä kautta myös neljä toisistaan poikkeavaa skenaariota. Lopulta skenaarioiden pohjana ovat seuraavat kirjainyhdistelmät: ADACBB, BDDDDDB, CACDCA, DBBADC (taulukko 2). Taulukossa nähtävät polut rakentuvat skenaarioiksi, kun ne kirjoitetaan auki ja kerrotaan myös, miten ne voivat tulla mahdollisiksi (Linturi & Rubin 2011, 136). Kirjainyhdistelmien pohjalta laadin neljä toisistaan poikkeavaa skenaariota, jotka esittelen seuraavassa luvussa. Skenaarioissa hahmottelen ne kehityskulut, jotka johtavat taulukon avulla määriteltyihin tulevaisuuksiin.

Muuttujat / Tilat	A	B	C	D
1) Yleinen asenne taidetta kohtaan	Positiivinen, taiteen rooli/merkitys ymmärretään	Neutraali	Polarisoitunut	Negatiivinen, taiteen roolia/merkitystä ei ymmärretä
2) Talous: julkisen taiteen rahoituspohja	Vakaa julkinen rahoituspohja	Eri sektorit rahoittavat julkista taidetta	Mikään sektori ei halua rahoittaa julkista taidetta	Julkista taidetta hankitaan vain yksityisen ja 3. sektorin varoin sekä lahjoituksin
3) Poliittikka: päätös julkisesta taiteesta	Sitoutunut poliittinen päätös	Poliittinen päätös tehdään, mutta siihen ei sitouduta	Ei tehdä poliittista päätöstä	Ei poliittista päätöstä, oma-aloitteisesti sitoutuneet yksityiset ihmiset ja yhteisöt
4) Julkisen taiteen koordinaattori	Julkinen sektori	Julkinen, 3. ja yksityinen sektori	Yksityinen sektori	4. sektori: yksittäiset ihmiset ja arjen yhteisöt
5) Asiantuntijuus	Asiantuntijoiden käyttö kaikissa julkisen taiteen hankkeista koordinaattorista riippumatta	Ei selkeää asiantuntijatahoa	Villi länsi: epäpätevät taiteen välitystoimistot, mutta myös asiantuntijat	Asiantuntijoita ei käytetä, asiantuntijuutta ei tunnusteta/tunnistetaan
6) Julkisten taidehankintojen laatu	Laadukkaat taidehankinnat	Taidehankintojen laatu epätasainen	Huonolaatuiset taidehankinnat	Taidehankintoja ei tehdä

Taulukko 2. Tulevaisuustaulukko.

Muuttuja 1. Yleinen asenne taidetta kohtaan

Asenne ja käsitykset taiteesta sekä taidekäsitys vaikuttavat osaltaan julkisen taiteen hankintojen toteutumiseen. Vallitsevat mielipiteet ja arvot voivat siirtyä esimerkiksi kunta-päättäjien mukana valtuustoon, mikä puolestaan voi vaikuttaa taidehankintojen määrärahoihin. Suhtautumiseen taiteeseen vaikuttaa myös muun muassa taidekasvatus, jota tehdään kouluissa, oppilaitoksissa ja esimerkiksi yleisötyönä taideinstituutioissa. Asenteiden muokkaamisessa tärkeä rooli on viestinnällä, jonka kautta taiteen ja erityisesti julkisen taiteen hyödyistä ja onnistuneista hankkeista voidaan tiedottaa kaupunkilaisia ja päättäjiä. Tällä puolestaan voidaan lisätä taiteen kysyntää, kun asukkaat osaavat vaatia elinympäristöönsä taidetta. Asenteet ja mielipiteet taidetta kohtaan nousivat vahvasti esiin kysely-vastauksissa, kun kartoitin vastaajien ajatuksia esteistä tulevaisuusväitteiden toteutumiseen ja julkisen taiteen hankkimisen uhkakuvia.

Muuttuja 2. Talous: julkisen taiteen rahoituspohja

Vallitseva taloustilanne näkyy taiteen ja kulttuurin rahoituksessa ja siten myös julkisten taidehankintojen määrärahoissa. Tiukka taloustilanne vaatii asioiden priorisointia, jolloin taide ja kulttuuri jäävät usein alakynteen. Julkisen talouden tila vaikuttaa myös suuresti muun muassa asunnontuotantoon sekä aluesuunnitteluun. Lähes kaikki vastaajat näkivät talouden vaihtelut ja rahoituksen epävarmuuden julkisen taiteen kehittymisen ja lisääntymisen tulevaisuuden haasteina.

Muuttuja 3. Poliitikka: päätös julkisesta taiteesta

Koska julkinen taide on tällä hetkellä usein julkisin varoin rahoitettua ja sitä sijoitetaan kaupungin omistamille maa-alueille tai kaupungin rakennuttamiin kohteisiin, nykyhetkessä harjoitettava politiikka ja tehdyt poliittiset päätökset määrittävät olennaisesti julkisen taiteen tulevaisuuden kehityskulkuja. Julkisen taiteen kannalta kyseeseen voivat tulla esimerkiksi kaupunginvaltuuston päätös taideohjelman laatimisesta, taidevelvoitteen käyttöönotosta tai prosenttiperiaatteen noudattamisesta kaikissa kaupungin omissa korjaus- ja uudisrakennushankkeissa. Useassa kyselyvastauksessa nousi esiin päättäjien ja kaupungin instituutioiden sitoutuminen poliittisiin päätöksiin: se, että poliittisiin päätöksiin ei sitouduta tai niitä ei tehdä, nähtiin esteenä julkisen taiteen kehitykselle Turussa.

Muuttuja 4. Julkisen taiteen koordinaattori

Kolmannen muuttujan keskiössä on se, mitkä tahot tai ketkä koordinoivat julkisen taiteen hankintoja erilaisiin kohteisiin. Kolmannella sektorilla tarkoitan yhdistyksiä, yhteisöjä ja kansalaisjärjestöjä. Muuttujaan liittyy myös taidehankintojen prosessien avoimuus ja periaatteen noudattamisen johdonmukaisuus, jotka nousivat esiin kyselyvastauksissa. Lisäksi muuttuja on kiinteässä yhteydessä taidehankintojen laatuun. Tällä hetkellä Turusta puuttuu julkisen taiteen koordinaattori ja välittäjätaho rakennuttajien ja taiteilijoiden välillä. Neljännellä sektorilla²⁰ tarkoitan yksittäisten ihmisten muodostamia ryhmiä/yhteisöjä, kuten perheitä, naapuristoja tai muita arjen epävirallisia yhteisöjä.

Muuttuja 5. Asiantuntijuus

Asiantuntijoiden käyttö julkisiin tiloihin sijoittuvissa taidehankkeissa vaikuttaa olennaisesti siihen, minkälaista taidetta hankitaan ja minkälaisiin kohteisiin. Asiantuntijuus tai

²⁰ Neljännellä sektorilla tarkoitetaan kolmannen sektorin rinnalle syntyneitä järjestäytymätöntä, yksilöistä koostuvaa sektoria. Sen toiminnassa keskeistä on omaehtoisuus ja -aloitteisuus, jolloin sektorin toiminta kohdistuu omaan yhteisöön. (Ks. esim. Harju 2003.)

sen puute hankkeissa vaikuttavat myös taidehankintojen laatuun (muuttuja 4), jos esimerkiksi teoksen elinkaarta tai yleisöä/käyttäjää ei osata tai haluta ottaa huomioon. En viittaa muuttujan yhteydessä vain taidealan asiantuntijuuteen, vaan monialaiseen asiantuntijuuteen, jota hyödyntämällä voidaan toteuttaa positiivisia ja onnistuneita esimerkkejä julkisista taidehankinnoista.

Muuttuja 6. Julkisten taidehankintojen laatu

Laadulla tarkoitan työssäni paitsi taiteellista laatua, myös taideteoksen sopivuutta tiettyyn paikkaan, käytettäviä materiaaleja ja sitä, minkälaista tilaa taiteella voidaan tuottaa. Julkisen taiteen hankintojen laadussa näkyy paitsi asiantuntijoiden käyttö, myös siihen käytettävissä olevat määrärahat. Kohteiden valinnassa tarvitaan puolestaan asiantuntijuutta, jotta taidetta osataan hankkia oikeanlaisiin ja sille soveltuviin kohteisiin. Julkisen taiteen trendi saattaa johtaa pahimmillaan myös siihen, että taiteen hankkiminen paikkaan kuin paikkaan kehittyy itseisarvoksi eivätkä laatukriteerit esimerkiksi koskien käytettyjä materiaaleja, tekniikoita tai sisältöä täyty. Hyvät ja huonot kokemukset julkisen taiteen hankkeista vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen taiteesta ja sitä kautta myös päättäjien ja yksityisten rakennuttajien halukkuuteen panostaa taiteeseen. Muuttuja on näin vuorovaikutuksessa myös muuttujaan 1 ja muuttujaan 4.

5. SKENAARIOT 2030

Skenaarioiden avulla voidaan helpottaa ja konkretisoida tulevaisuuteen suuntautuvien valintojen tekemistä. Ne eivät kuitenkaan ole varmoja tulevaisuuksia, vaan jokin niistä voi toteutua joko sellaisenaan tai osittain tai niistä ei toteudu yksikään. (Lehtonen 2016, 226.) Skenaarioiden tarkoituksena on kiinnittää huomiota päätöksenteon syy-seuraussuhteisiin. Laatimani skenaariot etenevät nykyhetkestä tulevaisuudentilaan (foresight, ennakoivat skenaariot) ja ne ovat kiinteässä yhteydessä nykytilan analyysiin. (Linturi & Rubin 2011, 132–133.) Skenaarioiden pohjana käytin kyselytutkimuksen avulla keräämääni tietoa ja luvun 3 nykytilan analyysiä sekä luvussa 4 esittelemääni tulevaisuustaulukkoa. Nykytilan analyysissä hyödynsin laajasti erilaisia kirjallisia lähteitä, kuten raportteja ja selvityksiä, sekä kyselyvastauksissa esiin nousseita teemoja.

Tehdessäni nykytilan analyysiä ja luodessani viitekehystä skenaarioille tutustuin Turun kaupunkistrategiaan vuodelle 2029²¹, jolloin kaupunki täyttää 800 vuotta. Strategiaan kirjattu visio on seuraava:

Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuurikaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä.
(Turun kaupunki 2014, 1.)

Vuodenvaihteessa 2016–2017 Turussa oli 187 604 asukasta (Lemmetyinen 2017). Vuonna 2029 Turussa ennakoitaan olevan 220 000 asukasta ja 115 000 työpaikkaa sijoittuen ensisijaisesti ydinkaupunkialueelle ja joukkoliikennevyöhykkeelle. Turun kaupunginhallitus nosti ennustetta aiemmasta yleiskaavaennusteesta, jossa luvuiksi oli kirjattu 201 000 asukasta ja 107 000 työpaikkaa. (Turun kaupunginhallitus 22.5.2017.) Turun kaupungin kasvava väkiluku tarkoittaa lisääntyvää aluesuunnittelua ja kasvavaa asunontuotantoa. Tämä puolestaan avaa mahdollisuuden taiteelle ja kulttuurille alueiden ja kaupungin vetovoimaisuustekijänä.

Olen nimennyt skenaariot niiden sisältöjen mukaan: ”taidetta yksityisen sektorin piikkiin”, ”yhteisöllinen julkinen taide”, ”laatutaidetta ammattilaisilta” ja ”julkinen taide tai-

²¹ Kaupunkistrategia hyväksyttiin Turun kaupunginvaltuustossa 23.6.2014 (Kaupunkistrategia Turku 2029. Turun kaupunki www-sivut 9.10.2017).

teilijaa vastaan”. Kuvailen jokaista skenaariota ensin yleisellä tasolla, jonka jälkeen esittelen kullekin skenaariolle ominaisia piirteitä eri toimijoiden näkökulmasta: mukana ovat kuvaukset taideopiskelijan, kaupunkilaisen, taiteilijan ja taidekoordinaattorin arjesta skenaarion todellisuudessa. Halusin kokeilla skenaarioiden yhteydessä luovan kirjoittamisen keinoja ja käyttää mielikuvitusta avaamaan niitä yksilötasolla. Inspiroiduin Liikenneviraston poikkitieteellisestä Väylien visionäärit -harjoittelijaohjelmasta, jossa tutkittiin liikumisen tulevaisuutta Suomessa vuonna 2025. Projektin lopuksi tuotettiin A-Sanomat-julkaisu, jossa skenaariot esiteltiin aikakauslehden artikkelien muodossa. (Liikennevirasto 2014.) Halusin kehittää omaan tutkimukseeni sopivan ja mielekkään tavan käsitellä skenaarioita myös toisin ja esittelen niitä myös päiväkirjamerkinnän, mielipidekirjoituksen, markkinointikirjeen ja opiskelijapalautteen muodossa.

Jussi Lehtonen arvioi väitöskirjassaan (2016) laatimiensa skenaarioiden mahdollisuutta, todennäköisyyttä ja toivottavuutta. Hyödynnän omien skenaarioideni kohdalla samaa lähestymistapaa ja arvioin niitä niin ikään kolmesta näkökulmasta: onko skenaario mahdollinen, kuinka todennäköinen sen toteutuminen on asettamallani aikajänteellä ja onko se toivottava. Sivuan myös skenaarion epätoivottavuutta. Pohtiessani sitä, onko skenaario mahdollinen, listaan kolme asiaa tai toimenpidettä, jotka myötävaikuttavat sen toteutumiseen. Listaamiani asioita voi tarkastella myös asioina, joita pitää välttää, jos skenaarion toteutuminen halutaan estää. (Lehtonen 2016, 230.)

Laatimani skenaariot eivät ole ennustuksia julkisen taiteen tulevaisuudessa Turussa vuonna 2030, vaan ne tarkastelevat kehityspolkuja erilaisiin tulevaisuuksiin. Pysin skenaarioiden avulla herättämään keskustelua Turun kaupungin strategisen päätöksenteon linjauksista sekä niistä toimenpiteistä, joita vaaditaan toivottavan tulevaisuuden saavuttamiseksi. Toivon, että ne voivat olla lähtökohtia julkisen taiteen ja sen erilaisten hankintamallien tulevaisuutta koskevalle päätöksenteolle ja toimintamallien valinnalle.

5.1. TAIDETTA YKSITYISEN SEKTORIN VOIMIN

Tulevaisuustaulukon arvot: ADACBB (taulukko 2: punainen polku)

Positiivinen, taiteen rooli/merkitys ymmärretään

Julkista taidetta hankitaan vain yksityisen ja 3. sektorin varoin sekä lahjoituksin

Sitoutunut poliittinen päätös

Yksityinen sektori

Ei selkeää asiantuntijatahoa

Taidehankintojen laatu epätasainen

Vuonna 2030 turkulaiset suhtautuvat taiteeseen positiivisesti, mikä on seurausta koko maanlaajuisesta kehityksestä: taide ja kulttuuri on alettu nähdä yleisesti tärkeänä asiana. Julkisesta taiteesta tehtiin 2010-luvulla useita tutkimuksia, ja 2020-luvulla myös julkisessa keskustelussa alettiin tunnustaa julkisen taiteen tuomat hyödyt ja positiiviset vaikutukset paitsi ihmisten hyvinvointiin, myös alueiden vetovoimaisuuden ja identiteetin vahvistajana. Tämä on muun muassa hyvän tiedotuksen ja viestinnän ansiota: vielä 2010-luvulla turkulaiset kolmannen sektorin toimijat, kuten taiteilijajärjestöt, eivät edistäneet julkisen taiteen asemaa kaupungissa. Vuosikymmenen lopulla julkisten taidehankkeiden potentiaali alueella toimivien taiteilijoiden työllistäjänä herätti kolmannen sektorin toimimaan aktiivisesti asian puolesta. Taiteilijajärjestöjen aktiivisuutta lisäsi myös taiteen kentältä noussut painostus edistää asiaa. Valtakunnallisen kuvataidekentän jakama tahtotila ja yhteinen ääni alkoivat näkyä 2020-luvulla konkreettisesti, kun valtakunnalliset taiteilijajärjestöt alkoivat tarjota alueellisille taiteilijajärjestöille koulutusta vaikuttamisesta eli lobbaamisesta. Tämän ansiosta visuaalisten taiteiden toimijat saivat työkaluja ja osaamista julkisen taiteen ja taiteilijoiden aseman parantamiseksi Turun alueella.

Turun alueella toimivat kuvataiteilijoiden järjestöt alkoivat yhdessä rintamassa aktiivisesti ja johdonmukaisesti lobata kaupungin päättäjiä julkisesta taiteesta 2020-luvun alkupuolella. Lisäksi järjestöt alkoivat tiedottaa kaupunkilaisia julkisen taiteen positiivisista vaikutuksista. Kolmannen sektorin vaikuttamisen ansiosta muutamat poliittiset päättäjät kiinnostuivat julkisen taiteen mahdollisuuksista, jonka jälkeen he alkoivat edistää omilla toimillaan asiaa poliittisissa yhteyksissä. Julkisesta taiteesta tehtiin valtuustoaloite, jonka

jälkeen Turun kaupungin päättäjät tekivät asiasta sitoutuneen poliittisen päätöksen. Päätöksen mukaan julkista rahaa ei rakennushankkeiden julkisiin taidehankintoihin käytetä, vaan vastuu rahoituksesta on yksityisellä ja kolmannella sektorilla. Lisäksi taidevelvoite on kirjattu kaupungin tontinluovutusehtoihin. Kuntapoliitikkojen päätöksen mukaan rakennuttajien on hankittava taidetta kaikkiin uudis- ja korjausrakentamisen kohteisiin sekä infrastruktuurihankkeisiin, mikä on lisännyt taiteen ja taiteilijoiden osaamisen kysyntää. Eri asuinalueiden asukkaat ja toimijat ovat oppineet vaatimaan julkista taidetta osaksi arkiympäristöään, mikä on puolestaan lisännyt myös alueen ammattitaiteilijoiden toimeentulo- ja työskentelymahdollisuuksia.

Tieto taidevelvoitteesta ja julkisen taiteen hankkimisesta yksityisin varoin kiiri nopeasti yli sektorirajojen. Yritykset ja yhteisöt alkoivat nähdä julkisen taiteen rahoittamisen mahdollisuudeksi nostaa omaa imagoaan ja profiiliaan: 2030-luvulle tultaessa siitä on tullut yrityksille potentiaalinen markkinointikeino, jolla ne voivat erottautua kilpailijoistaan, ja esimerkiksi sponsoroinnista on kehittynyt yksi julkisen taiteen vakituinen rahoitusmalli. Yritykset, yhteisöt ja yksityiset henkilöt ovat alkaneet myös lahjoittaa julkisia taideteoksia sijoitettavaksi tiloihin, jotka lahjoittajat kokevat tärkeiksi.

Turun kaupungin julkisen taiteen hankkeisiin käytettävät henkilöstöresurssit ja taloudelliset voimavarat kutistuivat lähes olemattomiksi 2010-luvulta lähtien. Koska esimerkiksi kaupungin virkamiesten työaika ei riittänyt julkisten taidehankkeiden koordinointiin, 2020-luvun loppuun mennessä niitä alkoivat koordinoida yksityisen sektorin toimijat. Alueelle perustettiin vuosikymmenen lopulla uusia taiteenvälitystoimistoja, kun esimerkiksi yksittäiset taiteilijat ja taiteilijaryhmät alkoivat tarjota taidekonsultointipalveluja: taiteilija tai ryhmä kuratoi ja koordinoi yksittäisiä rakennushankkeita yhteistyössä rakennuttajan kanssa. Yksityisen sektorin vuoropuhelu kaupungin virkamiesten kanssa on olematonta: taiteenvälitystoimistot työskentelevät hankkeiden parissa itsenäisesti, sillä Turun kaupungista ei ole asiantuntijatahoa, jota voisi konsultoida julkisen taiteen hankkeissa. Kaupungin sisällä poikkialainen yhteistyö ei ole myöskään kehittynyt toivottuun suuntaan, mikä näkyy tiedonkulun ongelmina.

Valtuustossa tehty poliittinen päätös siirsi vastuun taidehankkeista yksityisille tahoille, jotka innostuvat taiteen tuomista mahdollisuuksista: vuonna 2030 julkisten taideteoksia nähdään aiempaa enemmän. Selkeän asiantuntijatahon puuttuessa uusien taidehankinto-

jen joukkoon mahtuu niin onnistuneita kuin epäonnistuneita kokonaisuuksia. Kuntapolitiikkojen päätös siitä, että taidetta tulee hankkia taidetta kaikkiin uudis- ja korjausrakentamisen kohteisiin sekä infrastruktuurikohteisiin on tuottanut myös epäonnistuneita kokonaisuuksia. Päätöksen sisällöstä ei konsultoitu aikoinaan asiantuntijoita, mikä näkyy myös taidehankintojen epätasaisessa laadussa: teoksia esimerkiksi hankitaan paikkoihin, joihin teokset eivät sovellu. Lisäksi taiteen laatuun ovat vaikuttaneet muun muassa epäsoveltavat materiaalit tai teosten sisältö, joka ei sovi sijoituspaikkaan.

Taiteilijan päiväkirjamerkintä vuodelta 2030:

2.4.2030

Kevät etenee vauhdilla ja vaikka valmistumisestani on kulunut alle vuosi, tuntuu se jo ikuisuudelta! Kevään eteneminen on saanut minut miettimään tulevaisuuttani kuvataiteilijana paitsi yleisesti, myös Turussa. Päätin jäädä valmistumisen jälkeen Turkuun, koska julkinen taide näytti tarjoavan runsaasti uudenlaisia työskentely- ja työllistymismahdollisuuksia ammattikuvataiteilijoille. Kaupungissahan käynnistyi 2010-luvun lopulla positiivinen rakennemuutos, jonka ansiosta alueella on rakennettu paljon uusia asuinalueita. Koko opiskelujen ajan meille korostettiin sitä, kuinka kaupungissa ymmärretään taiteilijoiden potentiaali kaupunkikehityksessä ja -suunnittelussa, vaikka itse asiassa kaupungin rahaa ei julkisiin taidehankintoihin enää käytetäkään.

Perustin heti valmistumiseni jälkeen toiminimen – tätäkään en olisi koskaan uskonut, kun aloitin kuvataiteilijan opinnot. Minäkö yrittäjänä, saati taidekonsulttina?! Koulussa sain kuitenkin onneksi yllättävän hyvät eväät yrittämiseen. Oman osaamisen markkinoinnista ja verkostoitumisesta on tullut entistä tärkeämpi osa taiteilijan ammattitaitoa, minkä olen ymmärtänyt entistä paremmin kuluneen vuoden aikana. Haasteena on edelleen yhteisen kielen ja puhutavan löytäminen esimerkiksi rakennuttajien kanssa, vaikka pääsinkin harjoittelemaan monialaista työskentelyä vähän jo opiskeluaikana, kun teimme eri alojen opiskelijoiden kanssa yhdessä erilaisia projekteja.

Omaksi yllätyksekseni olen jo pystynyt luomaan itselleni pienen asiakaskunnan pienemistä rakennuttajista, jotka ovat selkeästi tietoisia taiteen positiivisista vaikutuksista! Tästä pitäisi kyllä kiittää alueen taiteilijajärjestöjä, jotka ovat puhuneet taiteen puolesta sekä päättäjille että rakennuttajille. Taidekonsultista on tullut ihan oikea (=tunnustettu) ja trendikäs ammatti! Tästä tosin aiheutuu vähän ongelmiakin – tai ennemminkin haasteita, sillä hype julkisen taiteen ympärillä on houkuttanut kentälle myös epäpäteviä konsultteja. Kilpailu on aika kovaa varsinkin vastavalmistuneelle, joten omasta ammattitaidosta viestiminen ja verkostoituminen on tosi tärkeää. Hieman harmittaa edelleen se, että oma taiteellinen työskentely on jäänyt lähes kokonaan, mutta ehkä voin näin mahdollistaa toimeentuloa vaikkapa luokkakavereilleni!

Tällaisia ajatuksia tällä kertaa!

///

Tämä skenaario on mahdollinen, jos...

... alueen kolmannen sektorin toimijat alkavat edistää julkista taidetta johdonmukaisesti ja aktiivisesti. Jotta esimerkiksi taiteilijajärjestöt pystyvät lobbaamaan päättäjiä, niillä tulee olla siihen osaamista sekä riittävät resurssit.

... kaupungissa ei tehdä sektoreja ja eri aloja ylittävää yhteistyötä julkisen taiteen tiimoilta. Tällöin riski julkisten taidehankkeiden epäonnistumisesta kasvaa.

... rakennuttajia koulutetaan ja tiedotetaan julkisen taiteen hyödyistä hyvien esimerkkien avulla, ja he lähtevät vapaaehtoisesti mukaan ajamaan asiaa.

Tämän skenaarion todennäköisyys on...

... asettamalla aikajänteellä osittain epätodennäköinen. Vaikka keskustelua taiteen julkisesta rahoituksesta käydään parhaillaan aktiivisesti ja vaihtoehtoiset rahoituskanavat, kuten sponsorointi, nähdään tulevaisuuden rahoitusmalleina, asenteet esimerkiksi valtion ja kuntien velvollisuudesta rahoittaa julkista taidetta ovat edelleen vahvassa. Asennemuutos vaatii aikaa, jotta uudenlainen ajatusmaailma muuttuu vallitsevaksi. Kuitenkin yksityisen sektorin rahoitusosuus taiteen rahoituksessa todennäköisesti lisääntyy, mutta se ei korvaa julkista rahaa kokonaan. Myöskään Turun kaupungilla ei välttämättä ole halukkuutta siirtää vastuuta kokonaan julkisen taiteen hankkeista yksityiselle sektorille, sillä se voi aiheuttaa ristiriitoja rakennuttajien ja kaupungin välille.

Tämä skenaario on toivottava...

... taiteilijoiden työllistämisen näkökulmasta. Taiteilijoiden työnkuva ja työllistymismahdollisuudet lisääntyvät, mutta tämä edellyttää täydennyskoulutusta paitsi taiteilijoille, myös esimerkiksi rakennusalan toimijoille. Epätoivottava skenaario on erityisesti julkisen taiteen laadun kannalta, mikä liittyy paitsi taiteen sijoituspaikkaan, myös esimerkiksi käytettyihin materiaaleihin. On siis erityisen tärkeää käyttää asiantuntijoita poliittisen päätöksen sisällön laatimisessa, jotta se voi palvella parhaalla tavalla kaikkia osapuolia.

5.2. YHTEISÖLLINEN JULKINEN TAIDE

Tulevaisuustaulukon arvot: BDDDDDB (taulukko 2: keltainen polku)

Neutraali

Julkista taidetta hankitaan vain yksityisen ja 3. sektorin varoin sekä lahjoituksin

Ei poliittista päätöstä, oma-aloitteisesti sitoutuneet yksityiset ihmiset ja yhteisöt

4. sektori: yksittäiset ihmiset ja arjen yhteisöt

Asiantuntijoita ei käytetä, asiantuntijuutta ei tunnusteta/tunnisteta

Taidehankintojen laatu epätasainen

Taiteeseen suhtaudutaan neutraalisti Turussa vuonna 2030: se ei herätä suuria intohimoja päättäjissä tai kaupunkilaisissa. Kaupungin taloustilanne on kohtuullinen, joten vastakainasettelua esimerkiksi terveydenhuollon kanssa ei ole julkisessa keskustelussa esiintynyt. Kolmas sektori (esimerkiksi taiteilijajärjestöt) ei ole terästäytynyt julkisen taiteen edistämässä, koska resursseja siihen ei ole ollut. Tästä syystä kolmannen sektorin viestintä kaupunkilaisten suuntaan julkisen taiteen hyödyistä on ollut olematonta koko 2020-luvun. Myöskään poliittista vaikuttamista päättäjien suuntaan ei ole tehty, mikä näkyy päättäjien suhtautumisessa julkiseen taiteeseen: julkista taidetta ei koettu 2020-luvulla niin tärkeäksi, että siitä olisi tehty poliittista, saati sitoutunutta päätöstä. Kuin huomaamatta on ajauduttu siihen tilanteeseen, että julkisiin taidehankintoihin ei käytetä kaupungin rahaa, eikä Taiteen edistämiskeskuksen 2010-luvulla jakama avustus prosenttiperiaatehankkeisiin saanut jatkoa. Näin ollen yksityisestä rahoituksesta on tullut ainoa vaihtoehto julkisen taiteen hankinnoille.

Koska yksityiset ihmiset ja yhteisöt ovat tyytymättömiä kaupungin ja kolmannen sektorin toimiin, ne alkoivat oma-aloitteisesti omilla toimillaan edistää julkisen taiteen näkyvyyttä kaupungissa 2020-luvun puolivälissä. Samaan aikaan kolmas sektori kuitenkin aktivoitui hieman asian tiimoilta, ja taidealan toimijat perustivat julkisen taiteen rahoittamista varten rahaston, jota oli tarkoitus kerryttää sopivia yksityisen rahoituksen ja joukkorahoituksen keinoja käyttäen. Kuitenkin rahaston ylläpitämiseltä ja kehittämiseltä on puuttunut selkeä vastuutaho ja koordinaattori, joten sen toiminta ei ole ollut pitkäjänteistä tai johdonmukaista.

2020-luvun loppupuolella julkisen tilan taidehankkeita alkoivat koordinoida yksittäiset, asialle vihkiytyneet ihmiset ja arjen yhteisöt, kuten taloyhtiöiden asukkaat ja työpaikkojen henkilöstö. Taidetta nähdään arjen keskellä yhteisöjen aktiivisuudesta riippuen joko enemmän tai vähemmän. Joissain yhteisöissä asia koetaan tärkeäksi ja oman yhteisön tietämys taiteesta nähdään niin vahvaksi, ettei hankkeissa käytetä asiantuntijoita. Yhteisöissä taideteoksia on intouduttu tekemään yhdessä ja ammattitaiteilijoita käytetään vain harvoissa hankkeissa. Useimmiten taiteilijan rooli on esimerkiksi yhteisöllisen taideprojektin ohjaajana. Lisäksi yksityiset tahot ja yhteisöt lahjoittavat julkisiksi taideteoksiksi teoksia omista kokoelmistaan sijoitettaviksi heidän valitsemiinsa ympäristöihin. Kyseen tulevat suurimmaksi osaksi perinteisiä taiteen tekniikoita edustavat teokset, kuten maalaukset.

Julkisesta taiteesta on tullut 2030-luvulle tultaessa yhteisö- ja yksilövetoista selkeän taidekoordinaattorin ja vastuutahon puuttuessa alueelta. Vastuu taidehankkeista on yhteisöistä riippuen muutamilla ihmisillä tai isommalla joukolla, jotka koordinoivat taidehankkeita vapaaehtoisesti. Ihmisten sitouttaminen taidehankkeisiin on haasteellista, sillä usein vastuu projektista on kasautunut pienelle ryhmälle tai jopa yksittäiselle henkilölle. Kun selkeä vastuutaho, rahoitus ja asiantuntijuus puuttuvat, prosessi käy raskaaksi vapaaehtoisille, jotka eivät enää tulevaisuudessa halua tehdä vastaavia projekteja. Myös rahoituksen puute sekä rahaston toimintamallin puutteellisuus vaikuttavat julkisen taiteen hankkeisiin, kun niitä ei toteuteta ammattimaisesti.

Asiantuntijuuden puute näkyy taiteen laadussa eivätkä yhteisöjen, kuten päiväkotiryhmien, tekemät taideteokset ole vuorovaikutuksessa sijoituspaikkansa kanssa. Myöskään lahjoitetut teokset eivät välttämättä sovellu sijoituspaikkaansa, niitä ei ylläpidetä ja ne rapistuvat ajan kuluessa. Joukkoon mahtuu kuitenkin myös onnistuneitakin julkisen taiteen projekteja, jos yhteisön sisällä on ollut valmiiksi asiantuntijuutta taiteen kentältä. Tällöin myös ammattitaiteilijoita on käytetty hankkeissa taiteen tekijöinä, mikä näkyy heti laadussa. Rahoitus tämänkaltaisiin hankkeisiin tulee yhteisöjen sisältä (esimerkiksi sisältyen yhtiövastikkeeseen), vaikka kolmannen sektorin rahasto perustettiin nimenomaan tällaisia projekteja varten. Taidehankintojen ja -projektien laatu on epätasainen, mikä puolestaan vaikuttaa pitkällä aikavälillä negatiivisesti taiteeseen suhtautumiseen. Epäonnistuneet hankkeet vaikuttavat yksityisten tahojen halukkuuteen toteuttaa ja rahoittaa julkisen taiteen hankkeita tulevaisuudessa. Toisaalta onnistuneet hankkeet ovat lisänneet kiinnostusta julkisen taiteen hankkeisiin yksityisen sektorin sisällä.

Kaupunkilaisen mielipidekirjoitus vuonna 2030:

Muutimme perheeni kanssa muutama vuosi sitten lähiöön, joka rakennettiin 2020-luvun alussa rakennusbuumin yhteydessä. Valitsimme asuinalueen siksi, että vuosikymmenen alussa siitä povattiin yhtä Turun alueen vetovoimaisimmista: asuinalueelle haluttiin julkista taidetta. Nopeasti meille kävi kuitenkin ilmi ne prosessit, joilla julkista taidetta tuotetaan.

Lähiössämme toimiva yritys X halusi tuoda toimitilojensa ympäristöön taidetta. Yritys toimii aivan kerrostalomme naapurissa ja näin ”pääsemme” nauttimaan yrityksen hankkimasta taiteesta asuinympäristössämme. Oletimme, että yrityksillä on vastuu käyttää ammattitaiteilijoiden osaamista hankkeissa, mutta näin ei ollutkaan: taidehankintaa koordinoi yrityksen markkinointi- ja myyntihenkilö, joka kutsui alueen asukkaat tekemään yhteistä taideteosta.

Ammattikuvataiteilijaa ei hankkeessa käytetty edes ohjaajana, vaan kaikin tavoin sekavasta projektista tuli pienen porukan puuhastelua eikä lopputulos ollut häävi. Taideteoksesta tuli käytännössä yrityksen tuotteiden pysyvä mainos, kun materiaalina käytettiin yrityksen tuotteita. Taideteos ei sovi ympäristöönsä, tosin onneksi se ei siinä loputtomiin tule säilymäänkään käytettyjen materiaalien takia.

Olemme perheessämme suhtautuneet taiteeseen positiivisesti ja tuttavapiirissämme on monta ammattitaiteilijaa, joiden toivoisi olevan mukana näissä julkisen taiteen hankkeissa edes jotenkin. Se, että yhteisöjen sisällä toteutetaan taideteoksia, ei välttämättä ole huono juttu. Mutta asiantuntemuksen puute projekteissa ei pitkällä aikavälillä palvele ketään – ei teoksen rahoittajaa tai sen toteuttajia, saati Turun kaupunkia.

Haluaisimmekin tietää, aikooko kaupunki tulevaisuudessa kantaa vastuunsa julkisen taiteen hankkeista?

Nimim. Julkiseen taiteeseen pettynyt

///

Tämä skenaario on mahdollinen, jos...

... taiteen kentän toimijat epäonnistuvat vaikuttamistyössä tai eivät koe sitä tärkeäksi osaksi toimintaansa. Tämä puolestaan voi johtua esimerkiksi selkeän tahtotilan puuttumisesta julkisen taiteen edistämiseksi alueella.

... yksittäisiltä ihmisiltä ja yhteisöiltä löytyy intohimo julkiseen taiteeseen.

... Turussa julkinen taho ei ota vastuuta julkisten taidehankkeiden edistämisestä eikä taiteilijoiden ammattitaitoa ja osaamista ymmärretä osana kaupunkikehittämisen aluetta.

Tämän skenaarion todennäköisyys on...

... asettamalla aikajänteellä heikko. Tämänhetkinen kehityskulku näyttäisi positiiviselta julkisen taiteen näkökulmasta, sillä hyvät esimerkit taidehankkeista aluerakentami-

sen yhteydessä leviävät ihmisten ja kaupunkien tietoisuuteen. Kuitenkin yhteisöjä osallistavat tapahtumalliset ja yhteisölliset julkiset taideteokset ovat yksi vartenotettava kehitysvaihtoehto julkiselle taiteelle. Tutkimukseni aikajänne on melko lyhyt, ja uskoakseni totaalinen täyskäännös julkisen taiteen kehityksessä on tällä aikaperspektiivillä epätodennäköinen.

Tämä skenaario on toivottava...

... mikäli julkista taidetta mietitään ainoastaan yhteisöjen ja osallisuuden näkökulmasta. On tärkeää osallistaa yhteisöjä taidehankkeisiin, mutta niin, että mukana on myös asiantuntijat sekä koordinaattoreina että taiteen tekijöinä. Epätoivottava skenaario on taiteilijan aseman ja taideteosten laadun näkökulmasta.

5.3. LAATUTAIDETTA AMMATTILAISILTA

Tulevaisuustaulukon arvot: CACDCA (taulukko 2: vihreä polku)

Polarisoitunut

Vakaa julkinen rahoituspohja

Ei tehdä poliittista päätöstä

4. sektori: yksittäiset ihmiset ja arjen yhteisöt

Villi länsi: asiantuntijat ja epäpätevät taiteen välitystoimistot, mutta myös asiantuntijat

Laadukkaat taidehankinnat

2020-luvulla Turun kaupungin talous alkoi kehittyä negatiivisesti. Tiukan taloustilanteen vuoksi taide jakaa mielipiteitä siinä määrin, etteivät kuntapäätäjät ole halunneet tehdä päätöstä julkisen taiteen käytöstä tai hankintaperiaatteista Turussa. Kaupungin päättäjät eivät ole halunneet myöskään hidastaa tai rajoittaa rakentamista kaupungissa asettamalla ehtoja taiteesta tontinluovutus sopimukseen. Valtio haluaa kuitenkin edelleen rahoittaa julkisen taiteen hankintoja: 2010-luvulla Taiteen edistämiskeskuksessa toteutetun prosenttitaiteen kehittämissuunnitelman perintönä kehittyi uusi vakituinen rahoitusmalli julkisen taiteen hankkimista varten. Rahoitusmahdollisuudesta julkisiin taidehankkeisiin tiedotettiin laajasti, jolloin se tuli kattavasti rakennuttajien, yritysten ja isännöitsijöiden tietoisuuteen. Valtion tarjoama rahoitus on madaltanut kynnyksiä toteuttaa taidehankkeita, koska ne eivät ole niin riskialttiita ja niihin kannustetaan valtion puolesta.

Turun alueen kolmannen sektorin toimijat, kuten taiteilijajärjestöt, ovat tuoneet koko 20-luvun ajan aktiivisesti esiin julkisen taiteen hyötyjä. Viestinnän ja onnistuneiden esimerkkien ansiosta ihmisten ja yhteisöjen käsitys taiteen positiivisista merkityksistä elinympäristölle on vahvistunut, ja eri tahot ovatkin alkaneet ottaa entistä enemmän vastuuta julkisen taiteen hankinnoista ja niiden koordinoinnista. 2020-luvun alusta alkaen yksittäiset ihmiset ovat toimineet julkisen taiteen sanansaattajina, jolloin myös uudet toimijat, kuten esimerkiksi taloyhtiöt ja isännöitsijät kiinnostuivat taiteen mahdollisuuksista taloyhtiöiden imagon vahvistamisessa ja erottautumisessa. Niin ikään yksityiset rakennuttajat ovat ymmärtäneet taiteen potentiaalin rakennushankkeissa ja ovat alkaneet laatia taideohjelmiä omiin rakennuskohteisiinsa. Julkisen taiteen käytöstä on tullut rakennusalalla vakiintunut ja ammattimainen käytäntö.

Innostus julkista taidetta kohtaan on ennen kaikkea aktiivisen viestinnän ja lobbauksen ansiota. Eri puolilla Suomea toteutetuista onnistuneista julkisen taiteen hankkeista ja niiden prosesseista on tiedotettu laajasti valtakunnallisesti ja paikallisesti, ja hype julkisen taiteen ympärillä kasvoi 2020-luvun kuluessa erinomaisen medianäkyvyyden ja koulutuksen ansiosta. Esimerkkien myötä turkulaisissa yhteisöissä ymmärrettiin asiantuntijoiden, kuten taidekoordinaattorien merkitys hankkeiden onnistumisen kannalta, ja hiljalleen yhteisöt ovat sitoutuneet käyttämään hankkeissa ammattilaisia. Taidekonsultoinnin kysynnän kasvu johti 2020-luvun loppupuolella uusien välitystoimistojen perustamiseen: positiivinen kuhina julkisen taiteen ympärillä sai eri toimijat näkemään kiinnostavan ja potentiaalisen markkinaraon. Joukkoon mahtui kuitenkin aluksi sekä ammattilaisia että epäpäteviä toimijoita, koska hankkeiden saama huomio houkutteli koordinaattoreiksi myös muutamia epäpäteviä henkilöitä. Kaupungin virkamiesten rooli taidehankkeiden koordinaattoreina vähentyi 2020-luvulla kentälle syntyneiden uusien välitystoimistojen johdosta: kaupunki on päätenyt hankkimaan julkisen taiteen konsultointi- ja koordinoitipalveluja ostopalveluina. Näin kaupungin ei tarvitse käyttää omia henkilöstöresurssejaan julkisiin taidehankkeisiin. Koska hyviä kokemuksia ja käytäntöjä jaetaan avoimesti yli alojen, hyvien taiteenvälitystoimistojen maine kulkeutuu tilaajien korviin ja alalta ovat hävinneet epäpätevät konsultit. Myös välitystoimistojen välinen yhteistyö on ollut omiaan kehittämään julkisen taiteen kenttää ammattimaisempaan suuntaan.

Rakennusalan yrityksille julkisesta taiteesta on tullut kilpailuvalttia: taidehankinnat ja -hankkeet ovat vaikuttaneet positiivisesti rakennusalan yritysten imagoon, mikä näkyy asiakkaille, jotka haluavat ostaa palveluja näiltä yrityksiltä. 2030-luvulla tullessa taidealan asiantuntijoiden rooli ja heidän osaamisensa merkitys julkisen taiteen hankkeiden onnistumisen kannalta ymmärretään laajasti. Taiteen ammattilaisia käytetään enenevässä määrin rakennushankkeissa, mikä takaa laadukkaat taidehankinnat. Tämä näkyy muun muassa taideteosten sijoituspaikoissa, materiaalivalinnoissa sekä taiteen sisällöissä. Asiantuntemuksen käyttö näkyy myös rohkeina teosvalintoina, ja esimerkiksi uusia taiteen mediuksia hyödyntäviä ja tapahtumallisia väliaikaisia teoksia uskalletaan hankkia julkisiin tiloihin aiempaa useammin.

Taidekoordinaattorin markkinointikirje rakennuttajalle vuonna 2030:

Hyvä rakennuttaja,

Olen turkulaistunut taidekoordinaattori. Turussa julkinen taide on selkeä trendi ja täällä toteutetaan poikkialaisia ja uudenlaisia julkisen taiteen hankkeita rohkeasti. Haluan olla osaltani luomassa parempaa elinympäristöä ja vetovoimaisempaa Turku!

Tarjoan taidekoordinaattorin palveluita toiminimeni kautta sekä julkiselle että yksityiselle sektorille. Tällä hetkellä suurin asiakaskuntani on yksityiset rakennuttajat sekä isännöitsijät, joihin molempiin olen luonut pysyvän asiakassuhteen. Minulla on kokemusta monenlaisista julkisen taiteen hankkeista ja olenkin kerännyt ympärilleni ns. taiteilijatalin ammattikuvataiteilijoista, jotka edustavat monipuolisesti taiteen mediuumeja. Joukkoon mahtuu muun muassa kuvanveistäjiä ja maalareita sekä media- ja performanssitaitelijoita. Jokaisessa hankkeessa päätavoitteeni on löytää kuhunkin kohteeseen sopiva taiteilija ja taideteos sekä toimia linkkinä rakennuttajan ja taiteilijan välillä.

Tulen mielelläni kertomaan asiantuntijapalveluistani ja referensseistäni lisää!

///

Tämä skenaario on mahdollinen, jos...

... taiteen toimijat erityisesti kolmannelta sektorilta tarttuvat toimeen ja alkavat puhua aktiivisesti ja ymmärrettävästi julkisen taiteen puolesta eri sektorin toimijoille. Tämä puolestaan vaatii sekä taloudellisia että henkilöresursseja taiteen kentän toimijoille. Lisäksi kentälle pitää kehittyä yhteinen tahtotila asian edistämiseksi.

... taiteen välittäjä rakenteet kehittyvät ja niihin panostetaan myös rahoituksen kautta. Taiteen kentälle tarvitaan uudenlaista osaamista, jotta esimerkiksi taidekonsultoinnin palvelut voidaan muotoilla sekä taiteilijoita että rakennuttajia parhaiten palveleviksi kokonaisuusiksi.

... Turun kaupunki luottaa valtion rahoituksen jatkuvuuteen ja riittävyteen myös tulevaisuudessa.

Tämän skenaarion todennäköisyys on...

... asettamalla aikajänteellä osittain todennäköinen. Uskon, että rakennuttajien ja rakennusalan toimijoiden kiinnostus julkista taidetta kohtaan kasvaa edelleen hyvien esimerkkien ja kokemusten kautta. Julkinen taide on kehittynyt valtakunnallisella tasolla muutamassa vuodessa paljon, ja myös välittäjäportaan kehittämiseen²² on kiinnitetty taiteen rahoituksessa entistä enemmän huomiota.

²² Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti haun avustuksesta visuaalisen taiteen alan välittäjäportaan kehittämishankkeisiin kesällä 2017 (Avustukset. Opetus- ja kulttuuriministeriö www-sivut 2.4.2018).

Tämä skenaario on toivottava...

... monessakin suhteessa. Taiteen arvo ja merkitys alueiden rakentamisessa ymmärretään. Lisäksi taiteilijoiden ja taiteen kentän toimijoiden asiantuntemusta arvostetaan ja se nähdään tärkeänä osana rakennushankkeita. Skenaariossa rakennuttajat, rakennusyrietykset, taloyhtiöt ja isännöitsijät voivat luoda taiteelle uudenlaiset ja aktiiviset markkinat, joilla toimimisesta ne hyötyvät myös itse. Epätoivottava skenaario on rahoituksen näkökulmasta: julkinen rahoitus pohja perustuu ainoastaan valtion myöntämiin avustuksiin, jolloin esimerkiksi muutokset hallitusohjelmien painotuksissa saattavat muuttaa julkisen taiteen asemaa nopeastikin.

5.4. JULKINEN TAIDE TAITEILIJAA VASTAAN

Tulevaisuustaulukon arvot: DBBADC (taulukko 2: sininen polku)

Negatiivinen, taiteen roolia/merkitystä ei ymmärretä

Eri sektorit rahoittavat julkista taidetta

Poliittinen päätös tehdään, mutta siihen ei sitouduta

Julkinen sektori

Asiantuntijoita ei käytetä, asiantuntijuutta ei tunnusteta/tunnisteta

Huonolaatuiset taidehankinnat

Yhteiskunnallisessa keskustelussa taide on koettu jo pidempään negatiivisena asiana: valtaosa ihmisistä kokee taidehankinnat verovarojen hukkaan heittämisenä. Tähän on vaikuttanut muun muassa 2020-luvulla heikentynyt taloustilanne. Yleinen asenne ja puhetapa taiteesta näkyvät luonnollisesti myös turkulaisten suhtautumisessa taiteeseen. Taiteen merkitystä ja roolia kaupungin kehittäjänä tai ihmisten hyvinvoinnin lisääjänä ei täysin ymmärretä tai tunnusteta, vaikka siitä tehtiin 2010-luvulla runsaasti tutkimuksia, joiden tulokset ovat puoltaneet julkista taidetta. 2020-luvun loppupuolelle tultaessa kaupungin taidehankintamäärärahat olivat pienentyneet vuosi vuodelta, koska päättäjät eivät uskaltaneet suuttuttaa äänestäjiään tiukassa taloustilanteessa ja vaalien lähestyessä. Päättäjiltä puuttui myös rohkeus: he eivät halunneet tehdä päätöstä esimerkiksi taidevelvoitteesta, koska he pelkäsivät rakennuttajien rajoittavan päätöksen jälkeen rakentamistaan Turun alueella, mikä puolestaan vaikuttaisi myös alueen talouteen.

Turun valtuustossa tehtiin 2020-luvun alkupuolella päätös julkisen taiteen rahoittamisesta ja hankkimisesta kaupungin toimesta, mutta yleisen ilmapiirin ja tahtotilan puuttumisen vuoksi päätökseen ei todellisuudessa sitouduttu. Kaupungin taidehankintamäärärahat olivat koko 20-luvun ajan erittäin pienet, mikä oli seurausta yleisen taloustilanteen kehittymisestä. Vuonna 2030 vastuu julkisten taidehankkeiden koordinoinnista on edelleen julkisella sektorilla, jolle ei kuitenkaan ole varattu resursseja kehittää julkisen taiteen asemaa kaupungissa. Tästä syystä kaupungin omien taide- ja museoalan asiantuntijoiden työpanos julkisen taiteen hankkeissa on erittäin rajallinen tai sitä ei ole.

Kuitenkin jotkut yksityishenkilöt ja toimijat julkisen sektorin ulkopuolelta ovat olleet kiinnostuneita toteuttamaan julkisen taiteen hankkeita, vaikka kaupunki ei olekaan sitä

esimerkiksi taidevelvoitteen muodossa vaatinut. Kyseessä ovat yksittäiset ”taiteen ystävät”, jotka näkevät julkisissa taidehankinnoissa potentiaalia esimerkiksi omistamiensa kiinteistöjen arvon nousun näkökulmasta. Yksityistä rahaa käytetään jonkin verran taidehankintoihin julkisen rahan rinnalla, mutta kyseessä ovat suhteellisen pienet rahalliset panostukset. Tämä on seurausta kaupungin tekemästä määrärahopolitiikasta, mikä on vaikuttanut myös muihin yksityisten rahoittajien käsitykseen taidehankintojen budjeteista: yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta tulevat rahoittajat haluavatkin tehdä taidehankintoja mahdollisimman edullisesti.

Vaikka kaupungilla olisi työntekijöinä julkisen taiteen asiantuntijoita, heidän asiantuntemustaan ei hyödynnetä: julkisten taidehankkeiden toimijat eivät voi konsultoida kaupungin asiantuntijoita, koska heidän työaikaresurssinsa eivät anna tälle myöden. Tämän vuoksi alueen taidekoulujen ja -opiskelijoiden rooli julkisen taiteen hankkeissa on kasvanut. Yhä useampi yksityisen ja kolmannen sektorin julkisen taiteen hankkeista toteutetaan oppilastyönä, joita voidaan toteuttaa edullisesti tai jopa ilmaiseksi. Alueen taidekoulut alkoivat pitää aktiivisesti yhteyttä yrityksiin, joihin on viestitty mahdollisuudesta toteuttaa julkisen taiteen hankkeita opiskelijaprojekteina. Vaikka työnjälki esimerkiksi oppilastyössä voi olla hyvä, tilaajien asettama niukka budjetti on vaikuttanut negatiivisesti materiaalien laatuun sekä käytettäviin resursseihin (esimerkiksi aika). Lisäksi teosten huollosta ja ylläpidosta ei välttämättä vastaa kukaan niiden valmistuttua, sillä sopimukset teosten ylläpidosta on jäänyt kiireessä tekemättä.

Vaikka taidekouluista löytyy asiantuntijuutta julkisesta taiteesta, taide ei edelleenkään ole rakennushankkeissa mukana alusta alkaen. Rakennusalalla vallitsevan uskomuksen mukaan taide lisää kustannuksia, jolloin taide otetaan mukaan hankkeisiin hyvin myöhään – joskus jopa vasta itse rakennuksen valmistuttua. Tämä puolestaan näkyy vuonna 2030 ympäristöstään irrallisina taideteoksina. Taiteen kentän tiedotus ja viestintä asiantuntijuuden merkityksestä prosesseissa on epäonnistunut eikä siihen panostettu, jolloin viestin tärkeydestä ei ole mennyt perille rakennuttajille. Resurssien ja asiantuntijuuden puute ovat vaikuttaneet 2030-luvulle tultaessa luonnollisesti myös taideteosten laatuun ja sisältöön, mikä puolestaan on ollut omiaan heikentämään sekä taiteen asemaa julkisissa tiloissa että ammattitaiteilijoiden toimeentulo- ja työllistymismahdollisuuksia.

Taideopiskelijoiden palaute opettajalle vuonna 2030:

Hyvä opettajakunta,

Haimme Turkuun kuvataiteen koulutusohjelmaan, koska halusimme erikoistua julkiseen taiteeseen. Turkuhan on maanlaajuisesti tunnettu tästä painotuksesta ja laadukkaasta koulutuksesta. Lisäksi meille maalailtiin kuvaa Turusta julkisen taiteen kehtona: täällä ammattikuvataiteilijoilla on loistavat mahdollisuudet työllistyä julkisen taiteen hankkeissa!

Todellisuus näyttää kuitenkin valitettavasti toiselta. 2010-luvulla asetettu tavoite julkisesta taiteesta ammattikuvataiteilijoiden potentiaalisena työllistäjänä ei toteudu kokemuksemme mukaan ollenkaan: taidehankintoja halutaan kyllä tehdä julkisiin tiloihin, mutta mahdollisimman edullisesti tai ilmaiseksi, mikä käytännössä tarkoittaa usein taideteosten toteuttamista opiskelijatyönä. Tämä luo ristiriitaisen olon meille opiskelijoina, etenkin nyt, kun olemme olleet tekemässä muutamaa julkista taideteosta opintosuoritusmerkintää vastaan. Tilaajat ovat antaneet kussakin projektissa toiveet sisällöstä ja toteutustavasta, joita noudattaen teokset on toteutettu. Taiteellinen vapaus on siis käytännössä ollut tipotiessään. Ymmärrämme, että kyseessä on tilausteos, mutta silti tuntuu, että kuviossa on jokin pielessä.

Olemme keskustelleet kehityksestä luokallamme ja olemme kaikki täysin samaa mieltä siitä, että koulun toiminta ei tue ammattikuvataiteilijoiden toimeentuloa lainkaan! Tulomme kohtaamaan tämän kuvataiteilijoina, kun aikanaan valmistumme. Peräänkuuluttaisimmekin teitä opettajia heräämään ja taistelemaan taiteilijoiden toimeentulon puolesta niin, etteivät taideopiskelijat toteuta ammattitaiteilijoiden työtä ilmaiseksi, ja vie pohjaa koko kuvataiteilijan ammattitaidolta liittyen julkisiin taidehankkeisiin.

Vuosikurssin 2028 opiskelijat

///

Tämä skenaario on mahdollinen, jos...

... taiteen ja kulttuurin rahoitus pienenee entisestään. Tämä näkyy taidehankintojen määrärahoissa sekä kaupungin työntekijöiden resurssoinnissa liittyen julkisen taiteen hankkeisiin.

... alueen taiteilijajärjestöt ja taidealan koulut eivät toimi aktiivisesti taiteilijoiden puolustajina ja heidän toimeentulomahdollisuuksiensa edistäjinä.

... eri tahot eivät pidä huolta, että poliittiseen päätökseen sitoudutaan. Vastuu valvonnasta on paitsi virkamiehillä, myös taiteen kentän toimijoilla sekä medialla.

Tämän skenaarion todennäköisyys on...

... osittain epätodennäköinen. Kuitenkin jo nyt Turun kaupungissa on toteutettu julkisen taiteen hankkeita oppilastyönä, joten tämänkaltaisen kehityksen suhteen tulee olla tark-

kana taiteen kentällä. Uskon kuitenkin, että taidekoulut haluavat edistää heiltä valmistuvien kuvataiteilijoiden työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksia, jolloin kouluissa halutaan välttää skenaarion kaltaista kehitystä. Myöskään tutkimukseni lyhyt aikajänne ei puolla tätä kehitystä.

Tämä skenaario on toivottava...

... mikäli se johtaa siihen, että taiteen kenttä herää ja alkaa kehittää julkisen taiteen toimintoja parempaan suuntaan. Skenaarion kaltainen kehitys ei kuitenkaan ole toivottava, koska se tarkoittaisi sekä taiteen että taiteilijan aseman heikentymistä alueella.

6. LOPUKSI

Tulevaisuudentutkimusta hyödynnetään paljon eri aloilla ja yhteiskunnallisen kehityksen arvioimisen välineenä. Koska taide ja yhteiskunta kehittyvät rinnakkain, ei tulevaisuusajattelua voi jättää huomiotta myöskään taiteen kontekstissa. Pro gradu -työni tarkoituksena on ollut tutkia julkisen taiteen tulevaisuudennäkymiä Turussa vuonna 2030. Kysymyksenasettelussani nostin esiin siihen liittyviä teemoja hankintamalleista politiikkaan ja rahoitukseen sekä sijoituspaikkoihin. Julkisen taiteen tulevaisuus kietoutuu kiinteästi yhteiskunnan eri osa-alueisiin ja eri tahojen intresseihin, mikä tekee siitä monimutkaisen tutkimuskohteen. Edellisessä luvussa esittelemäni skenaariot kuvailevat neljää erilaista tulevaisuutta julkiselle taiteelle Turussa. Kuten jo aiemmin kirjoitin, tavoitteenani ei ole ennustaa tulevaisuutta, vaan nostaa esiin polkuja erilaisiin tulevaisuuksiin. Skenaariot voivat parhaassa tapauksessa herättää keskustelua siitä, minkälainen julkisen taiteen tulevaisuudesta Turun kaupungissa halutaan, ja kehittää näkemystä siitä, minkälaisilla valinnoilla ja päätöksillä toivottavaan tulevaisuuteen voidaan päästä.

Vaikka Turun museokeskuksen nykyisen kokoelmapoliittisen ohjelman painopisteeksi on kirjattu julkinen taide, kaupungin koordinoimien ja rahoittamien prosenttiperiaatehankkeiden toteutuminen on ollut viime aikoina vähäistä. Eri puolilla Suomea toteutuneissa hankkeissa julkinen taide on otettu osaksi aluerakentamista ja onnistuneita esimerkkejä on nähtävissä jatkuvasti lisää. Jotta julkinen taide voisi vakauttaa asemaansa Turussa, tarvitaan kolmannen sektorin pitkäjänteistä työskentelyä ja vaikuttamista sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijoihin. Tätä varten taiteen kentällä tulee saavuttaa yhteinen tahtotila ja taata toimijoille riittävät resurssit asian edistämiseksi. Tulevaisuuden kannalta olennaista on, että julkinen taide saa riittävästi poliittista kannatusta, jolloin päättäjät tekevät sitoutuneen päätöksen asiasta. Päätöksen sisältö tulee hahmotella tarkkaan erityisesti hankintamallien osalta. Tässä avainasemassa on asiantuntijoiden käyttö sekä eri sektorien ja alojen välinen yhteistyö. Tällöin eri tahot voivat hyväksyä poliittisen päätöksen sisällön ja sitoutua sen toteuttamiseen.

Julkiset taideteokset koetaan kaikkien yhteiseksi omaisuudeksi riippumatta siitä kuka tai mikä taho on rahoittajana. Taiteen avulla synnytetään yhteisöissä yhteenkuuluvuuden, mutta myös toiseuden tunnetta. Ne voivat herättää paitsi iloa ja ihastusta, myös kriittistä keskustelua – taide luo vuorovaikutusta paitsi yksilöiden välillä, myös yhteisöjen sisällä. Paikkasidonnaiset teokset saavuttavat lopullisen olemuksensa vasta vuorovaikutuksessa

ympäristönsä ja sen toimijoiden kanssa. Julkisen taiteen tulevaisuuden kannalta on tärkeää panostaa taiteen kysynnän kasvattamiseen. Sitä voidaan tulevaisuudessa lisätä niin lapsiin ja nuoriin kuin aikuisiinkin kohdistuvan taidekasvatuksen avulla sekä viestimällä laajasti ja kiinnostavasti onnistuneista julkisen taiteen hankkeista ja niiden positiivisista vaikutuksista ympäristöönsä. Vähitellen kaupunkilaiset oppivat vaatimaan taidetta elinympäristöönsä.

Halusin selvittää, minkälaista julkista tilaa julkisen taiteen avulla tulevaisuudessa tuotetaan. Skenaarioissani tila esiintyy abstraktilla tasolla: tarkoitukseni ei ollut määritellä tarkkoja fyysisiä tulevaisuuden tiloja taiteelle, vaan käsitellä julkista taidetta myös sosiaalisena tilana. Kuten aiemmin kirjoitin, julkinen taide paitsi merkitsee tiloja, myös luo elävää ja viihtyisää tilaa. Se synnyttää tulevaisuudessakin elettyä ja sosiaalista tilaa: teokset kutsuvat kaupunkilaisia kohtaamaan sekä taidetta että toisiaan. Taiteen avulla voidaan luoda elämyksellisiä ja merkityksellisiä fyysisiä ja sosiaalisia tiloja, jotka kutsuvat kaupunkilaisia osallistumaan. Julkisen taiteen avulla voidaan vahvistaa asuinalueen imagoa ja vetovoimaa tai nostaa esiin kaupungin arvoja. Se voi olla kilpailuvaltti paitsi kaupunkien, myös asuinalueiden ja yritysten välillä.

Tähänastiset julkisen taiteen hankinnat ovat kytkeytyneet vahvasti hankeajatteluun. Rakennushankkeiden yhteydessä toteutettavat taidehankkeet kestävät rakennusprosessin ajan, jonka aikana kulloiseenkin kohteeseen hankitaan tietty määrä taidetta pieneltä määrältä taiteilijoita. Kun rakennushanke päättyy, päättyvät myös taidehankinnat: rakennus tai alue on ”valmis”. Viime aikoina toteutuneiden julkisen taiteen hankkeiden, kuten Jyväskylän Kankaan aluekehityshankkeen, myötä voi sanoa, että julkista taidetta ei enää käsitetä ainoastaan pysyvinä taideteoksina, vaan kyseeseen voi tulla eri medioin toteutettuja ja eri kestoisia teoksia. Tapahtumallisia ja hetkellisiä julkisia teoksia nähdään tulevaisuudessa hyvin todennäköisesti enemmän. Taiteen käytöstä rakennus- ja aluerakentamisen hankkeissa alkaa olla niin paljon esimerkkejä, että kaupungit ja kunnat voivat ottaa mallia toisistaan.

Uudet julkisen taiteen muodot muuttavat myös taiteilijan roolia. Taiteilijoiden tulee pohdita taideteosten mahdollisia käyttötapoja sosiaalisessa kontekstissa sekä omaa rooliaan julkisen sektorin toimijana (Lacy 1995, 39). Julkisen taiteen hankkeissa on potentiaalia muun muassa uudenlaisen osaamisen sekä taiteilijoiden muuttuvien toimintaympäristöjen näkökulmasta. Taiteen tekemisen muodot ja taiteilijan työ ovat muutoksessa, ja niiden

tulee vastata yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Näitä tarpeita voidaan ennakoida hyödyntämällä tulevaisuudentutkimuksen metodeja ja ajatusmalleja esimerkiksi kuvataiteilijan koulutuksen suunnittelussa, kun kartoitetaan taiteilijan osaamisen ja ammattitaidon tulevaisuuden tarpeita.

Tulevaisuusajattelua ei ole taiteentutkimuksessa perinteisesti käytetty, vaan tutkimuskohteet sijoittuvat joko nykyaikaan tai menneisyyteen. Erilaisia visuaalisen kulttuurin ilmiöitä tutkitaan historiasta ja nykyisyydestä käsin. Halusin kuitenkin tehdä pro gradu -tutkielmassani jotain uutta ja yhdistää taiteentutkimuksen ja tulevaisuudentutkimuksen lähestymistapoja, mikä osoittautui hedelmälliseksi. Luonteenomaista molemmille tieteenaloille ovat monipuoliset aineistot sekä niiden tulkinta, joten tulevaisuudentutkimuksen metodit soveltuivat hyvin asettamieni tutkimuskysymysten tarkasteluun. Tavoitteenani ei ollut ennustaa tulevaisuutta tai tuottaa sellaisenaan toteutuvia skenaarioita, vaan esitellä erilaisia vaihtoehtoisia polkuja nykyhetkestä tulevaan. Laatumistani skenaarioista jokin voi toteutua osittain tai ne voivat toteutua erilaisina yhdistelminä. Nykyhetkestä tulevaisuuteen suuntautuvat skenaariot ovat ennen kaikkea työkaluja päätöksenteolle ja sen seurausten hahmottamiselle: niiden avulla voidaan esitellä sellaisia tulevaisuuskuvia, joita halutaan välttää. Yhdistelemällä skenaarioiden vaihtoehtoja voidaan luonnostella julkisen taiteen asemaa vahvistavia toimintamalleja.

Tulevaisuudentutkimuksen metodit toivat tutkimukseeni kuitenkin myös haasteita – etenkin, kun taiteentutkimuksellisia malleja ei ollut. Menetelmien soveltaminen ja tarkastelu taiteentutkimuksen näkökulmasta vaikuttivat ajankäyttöön ja työmäärään enemmän kuin alun perin ajattelin. Koska olin opiskellut tulevaisuudentutkimusta vain sivuainekokonaisuuden verran, jouduin tekemään suhteellisen paljon töitä tieteenalan ja metodien ymmärtämiseksi syvemmillä tasolla. Toivon kuitenkin, että pystyn työlläni osoittamaan, että tulevaisuudentutkimuksen metodit ja lähestymistapa avaavat tuoreita näkymiä taiteentutkimukseen ja mahdollistavat uudenlaisen kysymyksenasettelun.

Julkinen taide kietoutuu moneen yhteiskunnan tasoon ja toimintoon, mikä vaikuttaa monimutkaisten syy-seuraussuhteiden hahmottamiseen ja ymmärtämiseen. Lisäksi pro gradu -prosessin aikana tapahtunut julkisen taiteen kehittyminen ja tietomäärän jatkuva kasvu toivat oman haasteensa tutkimukselle, sillä viimeisen vuoden aikana on uutisoitu useista uusista julkisen taiteen hankkeista ympäri Suomea. Asettamani tutkimuskysy-

mykset olivat verrattain laajoja. Jotta olisin voinut syventyä niihin vielä seikkaperäisemmin, olisivat esimerkiksi teemahaastattelut tai ryhmätyöskentelymenetelmät (kuten tulevaisuusverstas) voineet olla tulevaisuustaulukon tiimoilta hedelmällisiä aineistonkeruumenetelmiä. Nyt skenaarioni liikkuvat melko yleisellä tasolla. Alun perin aioin hyödyntää tutkielmassani Delfoi-metodia ja -paneelia, mutta työn edetessä ymmärsin, että se ei olisi vastannut työmäärältään pro gradu -tutkielmaa. Päädyin valitsemaan työhöni sellaiset menetelmät, jotka palvelevat parhaiten paitsi tutkimuskohdetta ja kysymyksenasettelua myös kohtuullista rajausta.

Koen, että tutkimusaiheeni sisältää paljon jatkotutkimusmahdollisuuksia. Olisi mielenkiintoista jatkaa saman tutkimusaiheen käsittelyä ja toteuttaa Delfoi-asiantuntijapaneeli, jonka kautta tuloksena voisi olla vielä rohkeampia näkökulmia julkisen taiteen tulevaisuuteen. Useamman kierroksen paneelissa asiantuntijat voisivat syventyä aiheeseen ja haastaa paremmin vallitsevia ajatusmalleja. Tutkimustani voisi laajentaa koskemaan myös tulevaisuuden taiteen tekemisen tapoja ja teosten esittämisen paikkoja, kun esimerkiksi virastot siirtyvät entistä enemmän palvelemaan sähköisesti. Tämän kehityksen indikaattorina on Valtion taideteostoimikunnan maaliskuussa 2018 julkistama ennakoilmoitus ideakilpailusta, jonka kautta etsitään taideteoksia valtion virtuaalisiin työympäristöihin (Yleinen ideakilpailu taideteoksista valtion virtuaalisiin työympäristöihin. Valtion taideteostoimikunta [www-sivut 10.3.2018](http://www.sivut.10.3.2018)).

On kiinnostavaa nähdä, millaiseksi julkisen taiteen hankintamallit kehittyvät tulevaisuudessa: onko prosenttiperiaate edelleen yksi keskeisimmistä julkisen taiteen hankinta- ja rahoitusmalleista, nouseeko jokin nykyisistä malleista suosittumaksi vai kehittykö täysin uusia malleja, joita ei vielä osata hahmottaa. Mielenkiintoista on myös seurata, mikä on erilaisten suositusten ja selvitysten vaikutus julkisen taiteen ja sen hankinnan kehitykselle. Vaikka niitä on tehty viime aikoina paljon, käytännössä niillä ei ainakaan vielä ole ollut vaikutusta esimerkiksi Turussa. Olisi myös mielenkiintoista tutkia julkisen taiteen kehittymistä kymmenen vuoden päästä, kun olemme lähellä vuotta 2030: onko jokin laatimistani skenaarioista toteutunut osittain Turussa vuonna 2030.

Vuonna 2029 Turun kaupunki täyttää 800 vuotta. Nyt olisi aika tehdä päätös julkisen taiteen osalta. Vaikka tutkimukseni aikajänne on kohtuullisen lyhyt, voidaan julkista taidetta kuitenkin edistää suhteellisen paljon lyhyelläkin aikavälillä, jos yhteinen tahtotila

löytyy ja asiaa edistetään johdonmukaisesti – tulevaisuus tehdään nyt tehtävillä päätöksillä ja toimenpiteillä. Onnistuneet esimerkit ja niistä tiedottaminen ovat avainasemassa julkisen taiteen tulevaisuuden kannalta. Ne luovat painetta myös Turun kaupungin päättäjien suuntaan: kaupungilla on mahdollisuus jatkaa tietään julkisen taiteen pioneerina ja alkaa toteuttaa julkisen taiteen hankkeita rohkeasti eturintamassa.

“The best way to predict the future is to create it.”

- Abraham Lincoln

LÄHTEET

Arkistoaineistot

Riina Kotilaisen yksityisarkisto, Turku

Kyselytutkimuksen tulokset.

Turun kaupunginarkisto, Turku

Turun kaupunginhallitus 22.5.2017. ”Yleiskaavan 2029 tavoitteiden tarkistaminen.” § 219 Dno 13278-2012 (611, 065).

Turun kaupunginvaltuusto 27.2.2017. ”Valtuutettu Li Anderssonin ym. aloite taidevelvoitteen sekä taideohjelman käyttöönotosta Turun kaupungin kaupunkisuunnittelussa.” § 43 Dno 2485-2017 (009, 520).

Turun museokeskuksen arkisto, Turku

Ovaska, Elina 2016. Prosenttihankkeet 14.1.2016.

Turun museokeskus 2011. ”Turun museokeskuksen kokoelmapoliittinen ohjelma.” Kulttuurilautakunta 14.9.2011, § 160 Dno 10021–2011.

Turun museokeskuksen teoshankintalistat vuosilta 1994–2016.

Kirjalliset tiedonannot

Kormano, Riitta 24.4.2017. Sähköposti Riina Kotilaiselle otsikolla ”Kaupungin kokoelmapoliittinen ohjelma ja teoshankintalistat”

Kirjallisuus

Aarnipuu, Petja 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162. Helsinki: SKS.

Bardy, Marjatta 2007. ”Taiteen paluu arkeen” – *Taide keskellä elämää*. Toim. Marjatta Bardy et al. Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106. Helsinki: Like, 21–33.

Bell, Wendell 1997. *Foundations of Future Studies*. Volume 1. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Bonsdorff, Pauline von 1999. ”Helsingin kaupunki ja taiteen kaupunki” – *Saman taivaan alla. Taidetta kaupungissa 1999–2000*. Toim. Maria Hirvi. Nykyaiteen museon julkaisuja 57. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasma, 11–19.

Certeau, Michel de 2011 [1984]. *The Practice of Everyday Life*. Käänt. Steven F. Rendall. Berkeley, London & Los Angeles: University of California Press.

Dator, Jim 2009. "Alternative Futures at the Manoa School" *Journal of Futures Studies* 14(2), 1–18.

Deutsche, Rosalyn 1992. "Public Art and Its Uses" – *Critical Issues in Public Art: Content, Context and Controversy*. Toim. Harriet F. Senie & Sally Webster. Washington: Smithsonian Institution Press, 158–170.

Eräsaari, Leena 2002. *Julkinen tila ja valtioiden yhtiöittäminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Haapalainen, Riikka 2007. "Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa" – *Yhteyksiä. Aasiaa yhteisötaiteesta*. Toim. Kati Kivimäki & Hannele Kolsio. Rauma: Rauman taiteilijavierasohjelma Raumars ry, 73–81.

Heinävä, Auli 2012. "Taide Vuoreksen uudessa kaupunginosassa Tampereella" – *Taide rakennushankkeessa. Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järvipetäjä & Aura Nikkilä. Helsinki: Suomen Rakennusmedia, 25–27.

Isohanni, Tuula 2010. *Arabianrannan taide. Taiteellinen yhteistyö vuosina 2000–2010*. Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen julkaisuja 2/2010. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Jakonen, Olli 2015. "Kansakunnasta kansalliseen kilpailukyky-yhteisöön. Suomen kulttuuripolitiikka suhteessa globaaleihin ideologioihin ja kulttuuripolitiikan virtauksiin 1800-luvulta nykypäivään" – *Suomen taidepoliittinen käsikirja*. Toim. Jussi Koitela. Helsinki: Baltic Circle, 9–52.

Jaukkuri, Maaretta 1999. "Taide kaupunkiympäristössä" – *Saman taivaan alla. Taidetta kaupungissa 1999–2000*. Toim. Maria Hirvi. Nykyaiteen museon julkaisuja 57. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasma, 8–10.

Jaukkuri, Maaretta 2008. "Notkea katu" – *Notkea katu. Yksin yhdessä*. Toim. Maaretta Jaukkuri & Jari-Pekka Vanhala. Nykyaiteen museon julkaisuja 111. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasma, 8–17.

Johansson, Hanna 2000. "Kaupunkitaide ja julkisen tilan käytännöt" – *Kulttuuri on oma tasavaltansa. Ajankohtaisia kannanottoja kulttuuri-ilmastoon*. Toim. Kristiina Rikman, Harri Wessman & Jorma Hakola. Helsinki: Muoto, 57–64.

Järvipetäjä, Milla & Nikkilä, Aura toim. 2012. *Taide rakennushankkeessa. Opas tilaajalle*. Helsinki: Suomen Rakennusmedia, 9–10.

Kamppinen, Matti & Malaska, Pentti 2002. "Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen" – "Tulevaisuudentutkimuksen peruskäsitteet." – *Tulevaisuudentutkimus – perusteet ja sovelluksia*. Toim. Matti Kamppinen, Matti Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 55–115.

Kamppinen, Matti; Malaska, Pentti & Kuusi, Osmo 2002. ”Tulevaisuudentutkimuksen peruskäsitteet” – *Tulevaisuudentutkimus – perusteet ja sovelluksia*. Toim. Matti Kamppinen, Matti Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 19–53.

Karttunen, Sari 2000. ”Julkisen taiteen monet käytännöt. Poissulkemisen symboleista kadonneen yhteisöllisyyden rakentajiksi” – *Hyvinvointikatsaus 3/2000*, 46–51.

Katiskoski, Kaarina 2001. ”Esipuhe” – *Turun ympäristötaideprojektin teokset. 14 kohdetta kaupunkikuvassa*. Toim. Kaarina Katiskoski & Jari Karppanen. Turku: Wäinö Aaltosen museo, 1–2.

Kekäläinen, Tarja 2008a. ”Prosenttiperiaatteen historia Oulussa” – *Prosenttitaiteen vuoksi – A Percent for Everyone: Integrating Public Art and Architecture*. Toim. Tarja Kekäläinen. Oulun taidemuseon julkaisuja 52. Oulu: Oulun taidemuseo, 12–20.

Kekäläinen, Tarja 2008b. ”Kuvataide strategisena ja alueellisena tekijänä” – *Prosenttitaiteen vuoksi – A Percent for Everyone: Integrating Public Art and Architecture*. Toim. Tarja Kekäläinen. Oulun taidemuseon julkaisuja 52. Oulu: Oulun taidemuseo, 33–52.

Kekäläinen, Tarja 2010. ”Kuvataide rakennetussa ympäristössä” – *Kuvanveisto ajassa ja tilassa*. Toim. Hanna Mamia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1267. Helsinki: SKS, 46–53.

Kormano, Riitta 2010. ”Kuvanveisto yhteisessä olohuoneessamme” – *Kuvanveisto ajassa ja tilassa*. Toim. Hanna Mamia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1267. Helsinki SKS, 64–79.

Kormano, Riitta 2012. ”Turun julkisen taiteen suuntaviivoja” – *Hetkinen ja muistijälki. Turun kaupungin taidekokoelman julkiset teokset*. Toim. Riikka Niemelä et al. Turun museokeskuksen julkaisuja 56. Turku: Turun museokeskus, 9–28.

Kuusi, Osmo 2013. ”Delfoi-menetelmä” – *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Toim. Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, 248–266.

Kuusi, Osmo & Kamppinen, Matti 2002. ”Tulevaisuuden tekeminen” – *Tulevaisuudentutkimus – perusteet ja sovelluksia*. Toim. Matti Kamppinen, Matti Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 117–170.

Kymäläinen, Päivi 2009. ”Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt” – *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Toim. Seija Ridell, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 91–113.

Kwon, Miwon 2004. *One Place After Another. Site-specific Art and Locational Identity*. Cambridge: MIT Press.

- Lacy, Suzanne 1995. ”Introduction. Cultural Pilgrimages and Metaphoric Journeys” – *Mapping the Terrain: New Genre Public Art*. Toim. Suzanne Lacy. Seattle, Washington: Bay Press, 19–47.
- Lefebvre, Henri 2009 [1974]. *The Production of Space*. Käänt. Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.
- Lehtonen, Jussi 2016. *Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin*. Turun yliopiston julkaisuja sarja C, osa 429, Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- Linstone, Harold A. & Turoff, Murray 2011. ”Delphi. A brief look backward and forward” *Technological Forecasting & Social Change* 78 (2011), 1712–1719.
- Linturi, Hannu & Rubin, Anita 2011. *Toinen koulu, toinen maailma. Oppimisen tulevaisuus 2030*. Tutu-julkaisuja 1/2011. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.
- Malaska, Pentti 2013. ”Tulevaisuustietoisuudesta ja tulevaisuudesta tietämisestä: Tulevaisuus mielenkiinnon kohteena” – *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Toim. Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, 14–22.
- Mannermaa, Mika 1999. *Tulevaisuuden hallinta. Skenaariot strategiatyöskentelyssä*. Porvoo: WSOY.
- Masini, Eleonora 1993. *Why Future Studies?* London: Grey Seal, 1–53.
- Männikkö, Matti 2013. ”Tulevaisuudentutkimus ja historiankirjoitus” – *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Toim. Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, 31–42.
- Naukkarinen, Ossi 2003. *Ympäristön taide*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 73. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Niemelä, Riikka 2012. ”Kaupunkitilan kohtaaminen. Näkymiä kulttuuripääkaupunkivuoteen 2011” – *Hetkinen ja muistijälki. Turun kaupungin taidekokoelman julkiset teokset*. Toim. Riikka Niemelä et al. Turun museokeskuksen julkaisuja 56. Turku: Turun museokeskus, 224–237.
- Niiniluoto, Ilkka 2002. ”Alkusanat” – *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Toim. Matti Kamppinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 7–13.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. *Taidetta arkeen. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:5. Helsinki: OKM.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a. *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Helsinki: OKM.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b. *Esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi. Ohjausryhmän raportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:50. Helsinki: OKM.

Phillips, Patricia C. 1992. "Temporality and Public Art" – *Critical Issues in Public Art: Content, Context and Controversy*. Toim. Harriet F. Senie & Sally Webster. Washington: Smithsonian Institution Press, 295–304.

Pulkkinen, Miisa & Hannus, Hanna (toim.) 2015a. *Prosenttitaiteen käsikirja. Taiteen tilaajalle*. Helsinki: Prosentti taiteelle -hanke.

Pulkkinen, Miisa & Hannus, Hanna (toim.) 2015b. *Prosenttitaiteen käsikirja. Taiteilijalle*. Helsinki: Prosentti taiteelle -hanke.

Rautalahti, Eeva-Liisa 2012. "Taidehankintaprosessin vaiheet" – *Taide rakennushankkeessa. Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järvipetäjä & Aura Nikkilä. Helsinki: Suomen Rakennusmedia, 13–19.

Rubin, Anita 2002. "Tulevaisuudentutkimuksen käsitteitä" – *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Toim. Matti Kamppinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 889–908.

Ruohonen, Johanna 2010. "Kansallistaiteesta graffitiin. Maalaus julkisena taiteena Suomessa" – *Kuinka tehdä taidehistoriaa?* Toim. Minna Ijäs, Altti Kuusamo & Riikka Niemelä. Turku: UTUkirjat, 73–97.

Ruohonen, Johanna 2013. *Imagining a New Society. Public Painting as Politics in Post-war Finland*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 358, Humaniora. Turku: Turun yliopisto.

Saarikangas, Kirsi 1998a. "Johdanto: Merkityksellinen tila" – *Kuvasta tilaan. Taidehistoria tänään*. Toim. Kirsi Saarikangas. Tampere: Vastapaino, 7–16.

Saarikangas, Kirsi 1998b. "Tila, konteksti ja käyttäjä. Arkkitehtonisen tilan, vallan ja sukupuolen suhteista" – *Kuvasta tilaan. Taidehistoria tänään*. Toim. Kirsi Saarikangas. Tampere: Vastapaino, 247–298.

Saarikangas, Kirsi 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1099. Helsinki: SKS.

Salmi, Kustaa 2008. "Kaupunki hankkii yhteistä kuvataidetta" – *Prosenttitaiteen vuoksi – A Percent for Everyone: Integrating Public Art and Architecture*. Toim. Tarja Kekäläinen. Oulun taidemuseon julkaisuja 52. Oulu: Oulun taidemuseo, 22–31.

Saresma, Tuija 2002. *Häivähdys kauneutta. Taide suomalaisten arjessa*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Sarpola, Jouni 2015. *Spectapoliksen patsaat. Avaruuslaivue, liikavarvas ja muutama muu julkinen veistos vuosituhannen vaiheessa*. Aalto University publication series: Doctoral Dissertation 126/2015. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Seppälä, Yrjö 1984. *84 tuhatta tulevaisuutta*. Helsinki: Gaudeamus.

Söderlund, Sari & Kuusi, Osmo 2002. ”Tulevaisuudentutkimuksen historia, nykytila ja tulevaisuus” – *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovelluksia*. Toim. Matti Kamppinen, Matti Kuusi & Sari Söderlund. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: SKS, 251–347.

Tapio, Petri; Paloniemi, Riikka; Varho Vilja & Vinnari, Markus 2011. ”The Unholy Marriage? Integrating Qualitative and Quantitative Information in Delphi Processes” – *Technological Forecasting & Social Change* 78 (2011), 1616–1628.

Tiainen, Riina 2012. ”Prosentin voimalla taidetta kansalle!” – *Hetkinen ja muistijälki. Turun kaupungin taidekokoelman julkiset teokset*. Toim. Riikka Niemelä et al. Turun museokeskuksen julkaisuja 56. Turku: Turun museokeskus, 183–194.

Uimonen, Laura 2010. *Taidetta suunnitteluun. Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 106. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Uimonen, Laura 2015. ”Kokemuksia taiteen käytöstä rakennushankkeissa” – *Prosentti-periaatteen käsikirja. Taiteen tilaajalle*. Toim. Miisa Pulkkinen ja Hanna Hannus. Helsinki: Prosentti taiteelle -hanke, 40–51.

Valtioneuvoston kanslia 2015. *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Venkula, Jaana 2003. *Taiteen välttämättömyydestä*. Helsinki: Kirjapaja.

Vieru, Elina 2008. ”Mehiläispesä virastossa, legoinstallaatio koulussa” – *Prosenttitaitteen vuoksi – A Percent for Everyone: Integrating public art and architecture*. Toim. Tarja Kekäläinen. Oulun taidemuseon julkaisuja 52. Oulu: Oulun taidemuseo, 5–9.

Villanen, Sampo 2008. ”Kadun monimuotoisuus ja sen kontrollointi Helsingissä” – *Notkea katu. Yksin yhdessä*. Toim. Maaretta Jaukkuri & Jari-Pekka Vanhala. Nykytaiteen museon julkaisuja 111. Helsinki: Nykytaiteen museo Kiasma, 58–71.

Internet-lähteet

Annika Dahlsten www-sivu. <https://www.annikadahlsten.com/projects.html> (11.3.2018).

Degerman, Risto 2016. ”Suomalaiset haluavat taidetta arkeensa – julkinen taide saa kansalaisten tuen” *Yle Uutiset* 5.10.2016. <http://yle.fi/uutiset/3-9210570> (9.10.2016).

Jyväskylän kaupunki 2016. ”Jyväskylän Kankaalle rakentuu vaikuttava taidekokonaisuus” Tiedote 18.3.2016. <http://www3.jkl.fi/blogit/kangasjyvaskyla/?p=2966> (25.4.2016).

Kainua-allianssi www-sivut. Taidehanke käynnistyy. <http://kainua-allianssi.fi/ajankoh-taista?n=2017-11-08> (11.12.2017).

Kangasverkko www-sivut. <https://www.kangasverkko.fi/sisalto/prosenttikulttuuri> (11.3.2018).

Kantokorpi, Otso 2013. ”Julkaistua 405 & Julkista taidetta 64: Julkinen taide ja kestävä kehitys” *Alaston kriitikko -blogi* 21.2.2013. http://alastonkriitikko.blogs-pot.fi/2013/02/julkaistua-405-julkista-taidetta-64_21.html (21.9.2016).

Lemmetyinen, Kimmo 2017. ”Turun väestökatsaus helmikuu 2017” Konsernihal-linto/Strategia ja kehittäminen. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/vaestokatsaus_helmikuu_2017.pdf (28.5.2017).

Liikennevirasto 2014. ”Väylien visionäärit: Tulevaisuuden liikenne räätälöityy käyttä-jän tarpeiden mukaan” Julkaistu 10.7.2014. <http://news.cision.com/fi/liikennevirasto/r/vaylien-visionaarit--tulevaisuuden-liikenne-raataloityy-kayttajan-tarpeiden-mukaan,c9614654> (30.3.2018).

Oona Tikkaaja www-sivu. <https://vikuri.com/2017/03/24/piiloleikki-oy-hideseek-ltd/> (1.4.2018).

Opetus- ja kulttuuriministeriö www-sivu. http://minedu.fi/avustukset/avustus/-/as-set_publisher/visuaalisen-taiteen-alan-valittajaportaan-kehittamishankkeisiin (2.4.2018).

Prosenttiperiaate 2016. ”Kyselytutkimus: Julkista taidetta arvostetaan eniten Oulussa ja pääkaupunkiseudulla” Julkaistu 28.9.2016. <http://prosenttiperiaate.fi/tutkimus2016/> (9.10.2016).

Rakennustieto 2014. ”RT 01-11147, Taide rakennushankkeessa” Julkaistu 28.3.2014. [https://www.rakennustietokauppa.fi/taide-rakennushankkeessa.-\(2014\)/111054/dp](https://www.rakennustietokauppa.fi/taide-rakennushankkeessa.-(2014)/111054/dp) (15.10.2016).

Rubin, Anita 2002. ”Skenaariotyöskentely Tulevaisuuksientutkimuksessa” *Methodix – metoditietämystä kaikille* -sivusto. <https://methodix.wordpress.com/2015/01/31/skenaariotyoskentely-tulevaisuuksientutkimuksessa/> (20.2.2017).

Rubin, Anita 2014. ”Skenaariotyöskentely ja tulevaisuustaulukkomenetelmä” Linkeldin Slideshare -palvelu. Julkaistu 10.11.2014. <https://www.slideshare.net/3110ani/delfoi-managerikoulutus-3-skenaariotyoskentely-tulevaisuustaulukkomenetelma> (20.3.2017).

Taiteen edistämiskeskus www-sivu. <http://www.taike.fi/fi/avustukset-yhteisoille/-/stipend/AhK7rZDMBpbH/viewStipend/11144> (1.4.2018).

Taiteen edistämiskeskus 2010. ”Prosenttitaiteen kunniamerkit” Julkaistu 5.10.2010. <http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/32852> (20.5.2017).

Taiteen edistämiskeskus 2017. ”Prosenttiperiaatteen edistäminen” Julkaistu 22.6.2017. <http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1170376> (17.3.2018).

Tulevaisuuden tutkimuskeskus www-sivu. <https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/tutkimus/hankearkisto/ennakointi-alue/Sivut/turun-historian-museo.aspx> (10.3.2018).

Turun kaupunki www-sivu. <https://www.turku.fi/kaupunkistrategia> (3.4.2018).

Turun kaupunki 2014. ”Kaupunkistrategia Turku 2029” <https://www.turku.fi/kaupunkistrategia> (9.10.2017).

Valtion taideteostoimikunta www-sivu.
<http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/uutinen/yleinen-ideakilpailu-valtion-virtuaaliin/> (3.4.2018).

Varsinais-Suomen asumisoikeusasunnot www-sivu. <http://www.vaso.fi/blogi/lehtimaja-taideos-soinisiin> (11.3.2018).

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri www-sivu. <http://www.vsshp.fi/fi/sairaanhoitopiiri/t3/taide/Sivut/default.aspx> (11.12.2017).

Viljanen Kaisa 2016. ”Länsimetron asemien taideteoksista poru – alle puolet toteutuu” *Helsingin Sanomat* 27.9.2016. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1474860940946?jako=cbb136c42bfc4ef955e37d55888d7dac&ref=fb-share> (9.10.2016)

Julkinen taide Turussa 2030

Tämän kyselyn avulla kartoitetaan julkisen taiteen ja prosenttiperiaatteen tulevaisuutta Turussa vuonna 2030. Tutkin pro gradu -tutkielmassani julkisen taiteen ja sen hankintamallien tulevaisuutta. Peilaan erilaisten tulevaisuudenkuvien kautta sitä, miten, minkälaista ja minkälaisiin tiloihin taidetta hankitaan Turussa vuonna 2030.

Vastaa kyselyyn oman asiantuntijuutesi näkökulmasta: vastaustesi ei tarvitse olla edustamasi tahon virallisia kantoja, mikäli olet asiasta eri mieltä.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10–15 minuuttia. Kysely on avoinna 18.5.–1.6.2017. Kaikille vastaajiksi kutsutuille toimitetaan linkki valmiiseen pro gradu -tutkielmaan.

Annettuja vastauksia käsitellään anonymisti ja luottamuksellisesti. Kyselyn vastauksia käytetään Turun yliopiston taidehistorian opiskelijan Riina Kotilaisen tutkimusaineistona. Aineisto säilytetään tekijän hallussa.

Kiitos ajastanne!

Lisätietoja:
Riina Kotilainen
rmekot@utu.fi
p. 0400 221 084

Professori Tutta Palin
tutta.palin@utu.fi
p. 050 328 9796

*Pakollinen

Taustatiedot

1. Sukupuoli *

Merkitse vain yksi soikio.

- Nainen
 Mies
 En halua vastata

2. Ikä *

Merkitse vain yksi soikio.

- 20–29
 30–49
 50–64
 65 vuotta täyttänyt

3. Määrittele asiantuntijuutesi. Voit valita useita vaihtoehtoja. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Arkkitehti
- Taiderahoittaja/rahoitusasiantuntija
- Taide- ja museoalan asiantuntija
- Taiteilija
- Tutkija
- Virkamies/viranhaltija/poliittinen luottamushenkilö
- Yritys-/elinkeinoelämän asiantuntija
- Muu: _____

4. Onko prosenttiperiaate sinulle tuttu käytäntö? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
- Ei

Prosenttiperiaate ja julkinen taide

Tässä osiossa kartoitetaan mielikuviasi julkisesta taiteesta ja prosenttiperiaatteesta. Kuvaile tekstikenttään niin monella sanalla kuin haluat.

Prosenttiperiaatteella tarkoitetaan, että noin prosentti rakentamisen kustannuksista käytetään taiteeseen. Sitä voidaan noudattaa julkisen rakentamisen lisäksi myös yksityisessä sekä korjaus- ja infrastruktuurirakentamisessa. Käytännössä prosenttiperiaatteeseen käytetään yleensä 0,5–2 % rakennuskustannuksista. (Lähde: Prosenttiperiaate.fi)

Tutkielmassani tarkoitan julkisella taiteella julkiseen rakennettuun ympäristöön sijoitettuja taideteoksia. Ne voivat olla kolmiulotteisia veistoksia, installaatioita, mediataideteoksia tai performansseja. Tutkimukseni keskiössä on tiettyyn paikkaan suunnitellut ja toteutetut, paikkasidonnaiset taideteokset.

5. Julkinen taide on...

6. Prosenttiperiaate on...

7. 7. Millaiseksi koet julkisen taiteen merkityksen Turun alueelle?

Miten edistää julkista taidetta?

Tässä osiossa kartoitetaan niitä toimenpiteitä, joilla julkista taidetta voitaisiin edistää ja lisätä Turun alueella.

8. 8. Valitse seuraavista 3–5 asiaa tai toimenpidettä, joilla voidaan lisätä julkista taidetta elinympäristössä. Voit tarvittaessa kirjata kohtaan "Muu" useampia toimenpiteitä.

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Kaupunkisuunnittelussa tulee olla taidekoordinaattori.
- Kaupunkitila vapautetaan kaupunkilaisille: jokainen voi olla taiteilija.
- Lupiin liittyvän byrokratian yksinkertaistaminen.
- Prosenttiperiaate yksittäisistä hankkeista pysyväksi käytännöksi kaikessa rakentamisessa.
- Rakennettuun ympäristöön tehdään valmiita alustoja taiteen esittämiselle (esim. kiinteä paikka videotaideteoksen esittämiselle).
- Taideteos palvelupakettina: taiteilijalta liisataan teos määrääjäksi (taiteilija vastaa teoksen huollosta jne.).
- Tyhjät liiketilat väliaikaisiksi taiteen esittämispaikoiksi.
- Yhteisölliset taideprojektit, joissa taiteilija on ohjaajana.
- Muu: _____

9. **9. Miten julkista taidetta ja sen esilletuomista voisi edistää? Valitse viisi vaihtoehtoa. Voit tarvittaessa kirjata kohtaan "Muu" useampia toimenpiteitä.**

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Alueellisen taiteilijapankin luominen.
- Alueen rakennuttajat osallistuvat taidehankkeisiin kerryttämällä yhteistä rahastoa, jonka varoista taideteokset hankitaan.
- Avoimuuden lisääminen taidehankintaprosesseissa ja taiteilijavalinnoissa.
- Julkisen taiteen hyödyistä tiedotetaan laajasti kaupunkilaisille.
- Koulutusta taidehankinnoista rakennushankkeissa rakennuttajille ja päättäjille.
- Kuntaan tai kaupunkiin perustetaan kaupungintaiteilijan tai taidekoordinaattorin virka.
- Prosenttiperiaate hyväksytään kunnanvaltuustossa, jolloin siitä tulee jatkuva käytäntö kaikessa julkisessa rakentamisessa (uudis- ja korjausrakentaminen, infra-hankkeet).
- Prosenttiperiaatteen noudattamiseen tulee sitouttaa kunnan/kaupungin eri hallinnonalat perinteiset sektorirajat ylittävästi.
- Taidehankinnat verovähennyskelpoisiksi.
- Taidekoordinaattorit taiteilijoiden ja rakennuttajien välille.
- Taidevelvoite kirjataan kaupungin tontinluovutussopimukseen, jolloin kunnan tai kaupungin tekemän prosenttiperiaatepäätöksen toteuttaminen siirtyy rakennuttajalle.
- Taiteilijoiden ammattikoulutuksen täydentäminen.
- Uudenlaiset rahoitusmallit, joita kehitetään yhdessä eri hallintoalojen ja toimijoiden kanssa.
- Valtakunnallisen neuvontapalvelun perustaminen taiteen tilaajille ja tekijöille.
- Valtakunnallisesti yhtenäiset toimintamallit taiteen hankintaprosesseissa.
- Yksityisille rakennuttajille myönnetään taloudellista avustusta prosenttiperiaatteen noudattamiseen.
- Muu: _____

Julkisen taiteen rahoitus 2030

10. **10. a) Jos saisit päättää, miten rahoittaisit julkisen taiteen hankinnat Turussa vuonna 2030? Entä kenellä olisi vastuu julkisen taiteen rahoittamisesta?**

11. b) Miten edellä mainitsemiasi ajatuksia ja ideoita voitaisiin konkreettisesti edistää tai toteuttaa?

Tulevaisuusväite 1

Arvioi kuinka todennäköinen ja toivottava seuraava väite on. Erittele kysymyksen jälkeen niitä toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tulevaisuusväitteen toteutumiseen, sekä niitä seikkoja, jotka voivat estää sen toteutumisen.

12. 11. a) Vuonna 2030 prosenttiperiaatetta hyödynnetään laajasti aluesuunnittelu-, maankäyttö- ja kaavoitushankkeissa Turussa. Julkinen taide on mukana alueiden suunnittelussa alusta alkaen.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätodennäköinen	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin todennäköinen

13. *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätoivottava	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin toivottava

14. b) Mitä toimenpiteitä on tehty tai mitä on tapahtunut, jotta tulevaisuusväite on toteutunut Turussa vuonna 2030? Entä mitkä asiat voivat estää tulevaisuusväitteen toteutumisen?

Tulevaisuusväite 2

Arvioi kuinka todennäköinen ja toivottava seuraava väite on. Erittele kysymyksen jälkeen niitä toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tulevaisuusväitteen toteutumiseen, sekä niitä seikkoja, jotka voivat estää sen toteutumisen.

15. **12. a) Vuonna 2030 Turun kaupungin tontinluovutusehtoihin on kirjattu taidevelvoite, ja vastuu kunnan tai kaupungin tekemän prosenttiperiaatepäätöksen noudattamisesta ja toteutumisesta on rakennuttajilla. Taidevelvoite velvoittaa rakennuttajat sitoutumaan taideteosten hankintaan.**

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätodennäköinen	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin todennäköinen

16. *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätoivottava	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin toivottava

17. **b) Mitä toimenpiteitä on tehty tai mitä on tapahtunut, jotta tulevaisuusväite on toteutunut Turussa vuonna 2030? Entä mitkä asiat voivat estää tulevaisuusväitteen toteutumisen?**

Tulevaisuusväite 3

Arvioi kuinka todennäköinen ja toivottava seuraava väite on. Erittele kysymyksen jälkeen niitä toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tulevaisuusväitteen toteutumiseen, sekä niitä seikkoja, jotka voivat estää sen toteutumisen.

18. **13. a) Vuonna 2030 taidealan asiantuntijoita on mukana alusta alkaen kaikessa Turun kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa sekä kaikissa JULKISISSA rakentamishankkeissa. Taiteen asiantuntijoiden asema ja merkitys rakennushankkeissa on korostunut.**

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätodennäköinen	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin todennäköinen

19. *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätoivottava	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin toivottava

20. b) Mitä toimenpiteitä on tehty tai mitä on tapahtunut, jotta tulevaisuusväite on toteutunut Turussa vuonna 2030? Entä mitkä asiat voivat estää tulevaisuusväitteen toteutumisen?

Tulevaisuusväite 4

Arvioi kuinka todennäköinen ja toivottava seuraava väite on. Erittele kysymyksen jälkeen niitä toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tulevaisuusväitteen toteutumiseen, sekä niitä seikkoja, jotka voivat estää sen toteutumisen.

21. 14. a) Vuonna 2030 taidealan asiantuntijoita on mukana yhä enenevässä määrin YKSITYISISSÄ rakennushankkeissa, alusta alkaen yhtenä työryhmän jäsenenä. Taiteen asiantuntijoiden asema yksityisissä rakennushankkeissa tunnustetaan ja tunnustetaan.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätodennäköinen	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin todennäköinen

22. *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätoivottava	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin toivottava

23. b) Mitä toimenpiteitä on tehty tai mitä on tapahtunut, jotta tulevaisuusväite on toteutunut Turussa vuonna 2030? Entä mitkä asiat voivat estää tulevaisuusväitteen toteutumisen?

Tulevaisuusväite 5

Arvioi kuinka todennäköinen ja toivottava seuraava väite on. Erittele kysymyksen jälkeen niitä toimenpiteitä ja tapahtumia, jotka ovat johtaneet tulevaisuusväitteen toteutumiseen, sekä niitä seikkoja, jotka voivat estää sen toteutumisen.

24. 15. a) Prosenttiperiaatetta sovelletaan vuonna 2030 uudisrakentamisen ohella myös peruskorjaus- ja laajennushankkeissa sekä infra-rakentamisessa. Yhä useammissa julkisissa ja yksityisissä rakennusinvestoinneissa edellytetään prosenttiperusteisia taidehankintoja.

Merkitse vain yksi soikio.

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätodennäköinen	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin todennäköinen

25. *Merkitse vain yksi soikio.*

	1	2	3	4	5	
Hyvin epätoivottava	☐	☐	☐	☐	☐	Hyvin toivottava

26. b) Mitä toimenpiteitä on tehty tai mitä on tapahtunut, jotta tulevaisuusväite on toteutunut Turussa vuonna 2030? Entä mitkä asiat voivat estää tulevaisuusväitteen toteutumisen?

Julkisen taiteen uhkakuvat ja mahdollisuudet

27. 16. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat julkisen taiteen hankkimisen uhkakuvat Turussa?

28. 17. Mitkä ovat mielestäsi asioita, jotka ovat mahdollisuuksia prosenttiperiaatteen edistämiseksi Turussa?

Palauteosio

29. Voit halutessasi kirjoittaa tähän palautetta, ideoita, visioita...

KIITOS!

Kun olet vastannut kyselyyn, lähetä vastauksesi painamalla "Lataa"-painiketta.

Palvelun tarjoaa

